

KENT KONAK

KNK

İZMİR

YAZ 2016 / 28

FOIRE INTERNATIONALE
DU 20 AOÛT AU 20 SEPTEMBRE 1948

KNK

YAZ 2016 / 28

KONAK BELEDİYESİ
ADINA SAHİBİSema PEKDAŞ
Konak Belediye Başkanı

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Işık TEOMAN
(Sorumlu Yazı İşleri Müdürü)

YAYIN DANIŞMANLARI

Ozan YAYMAN - Fırat SOYLU

HUKUK DANIŞMANI

Mine GENÇ

KNK GÖRSEL

Reha ALAN

KÜLTÜR SANAT

M. Salim ÇETİN

HALKLA İLİŞKİLER

Emine KALABALIK

KATKIDA BULUNANLAR

Fatih ABACIOĞLU - Gökhan AKÇURA
Yaşar AKSOY - Tufan ATAKİŞİ - Elif AYDOĞDU
Orhan BEŞİKÇİ - Muzaffer CELLEK
Hürol DAĞDELEN - Lütfü DAĞTAŞ
Sinan DOĞAN - Hüseyin ERCİYAS
Saadet ERCİYAS - Mehmet ERDÜL
Gürkan ERTAÇ - Tayfur GÖÇMENOĞLU
Oktay GÖKDEMİR - Mehmet GÜLÜMSER
Ahmet GÜREL - Teodora HACUDİ
Sonay KAPLAN - Hakan KOCAHAL
Atilla KÖPRÜLÜOĞLU - Nalan KOLAĞASI İMRE
Sancar MARUFLU - Uğur ORAL
Metin ÖZER - Neslihan PERŞEMBE
İlhan PINAR - Umut SÖNMEZDAĞ
Ayşe TEOMAN - Atilla ÖZDEMİR
Tayyar ÖZDEMİR - Aygül UÇAR
Hüdai ÜLKER - Osman ÜLKÜ
Hanzade ÜNUZ - Yaşar ÜRÜK
Mazlum VESEK - Alper YAĞLIDERE
Burcu YAPRAK - Engin YAVUZ - Okan YÜKSEL

EDİTÖR

Ayşe TEOMAN

GRAFİK

Murat DİRLİK

Kapak fotoğrafı

(APİKAM) Ahmet Piriştina Kent Arşivi Ve Müzesi

BASKI TARİHİ

TEMMUZ 2016

YÖNETİM YERİ

İzmir Konak Belediyesi
Dokuz Eylül Meydanı No:6 **Basmane/İZMİR**

Tel: +90 (232) 484 53 00/1590

İnternet: www.konak.bel.tr

BASILDIĞI YER: İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.

Tel: +90 (212) 454 30 00

YAYIN TÜRÜ

Yerel-Sürelî-Üç ayda bir yayımlanır, para ile satılmaz.

Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

943 Sokak (Basmane) **Fotoğraf:** Atilla ÖZDEMİR

Merhaba,

1940-1941 yıllarında İkinci Dünya Savaşı dünyada tüm hızıyla devam ediyor, her geçen gün yeni bir cephe açılıyordu. Dünyada böylesi sıcak gelişmeler yaşanırken o yıllarda İzmir Enternasyonal Fuarı uluslararası özelliğini koruyarak açılmaya devam etti. Uğur Oral'ın kaleminden "Fuar ve Başkan"ı ibretle okuyacaksınız. Bir zamanlar fuarın olmazsa olmazları arasında yer alırdı; Metin Özer "İzmir'de sirkler ve cambazlar" ile bizi o yıllara götürüyor. Fuar ve gazino denilince İzmir'de herkesin aklına o isim gelir. "İzmir Fuar Gazinoları ve Bornovalı Nuri" ile Lütfü Dağtaş yaşadıklarını anlatıyor. Tayfur Göçmenoğlu geleneksel Türk tiyatrosunu "Yaşasın, İstanbul Tiyatrosu geliyor" başlığıyla öyle keyifli hatırlatıyor ki... "Fuar, bir tatlı huzur" diyen Hürol Dağdelen sıcak kalan çocukluk anılarını bugüne taşıdı. Orhan Beşikçi araştırmalarında Kültürpark'a emeği geçenler arasında Bedri Or'un adına rastlar. Beşikçi, Behçet Uz'un peyzaj mimarı Bedri Or'dan övgüyle söz ettiği gizli kahramanlardan birinin daha kimliğini ortaya çıkarır. Nalan Kolağası İmre; oğullarıyla baba Nejat Uygur'u ve eski fuarı konuştu. Yaşar Üruk Kültürpark Açık hava Tiyatrosu'nda Devlet Tiyatrosu temsilini anlattı. 1950'li yılların Alsancak'ına Umur Sönmezdağ'dan nostaljik yolculuk... Bilinmeyenleri gün yüzüne

çıkaran İzmirli yazar Tufan Atakişi "Mesajeri Maritim Kumpanyası ve Ermeniler" yazısıyla yeni bir gündem yaratacak. 130 yıllık eğitimin tarihi, müzesinde saklı. Bu okulun sıralarından kimler geldi kimler geçti Ayşe Teoman araştırdı... Mehmet Gülümser Türkiye'de iki bazilika kilisesi bulunduğunu, birinin St. John diğerinin de İstanbul'daki St. Antuan olduğunu söylüyor. "Tek kişilik müze" olmaz demeyin; Muzaffer Cellek bu müzeyi okurlarımız için gezdi, gördü ve aktardı. Ayfer Elmastaşoğlu... "Ayfer Kaptan"... Büyük ALTAY'lı... Atilla Köprülüoğlu'nun kaleminden... Başak Ocak yazdı: Emraz-ı Zühreviye Hastanesi'den Eşrefpaşa Hastanesi'ne. "9 Eylül'den Lozan'a İzmir" Ahmet Gürel Türkiye'nin ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Lozan mücadelesini anlatıyor... Akdeniz'in büyüsü ile Napoliten şarkıların ve unutulmaz aşkların bulunduğu simge... "İzmirli Dario Moreno..." Usta yazar Yaşar Aksoy'dan... Kadim kentin gizemli tüneli Teodora Hacudi'nin gözüyle... Sinan Doğan İzmir'in ihtişamlı günlerinde rekortmen bir aile olan 'Dutilh ailesi' ile ilgili bilinmeyenleri yazdı. Sanat tarihçisi Aygül Uçar tarihi Basmane semtindeki kıvrımlı sokakların büyüleyici konutları arasında nasıl kaybolduğunu paylaştı. Keyifli okumalar...

Işık Teoman

KNK içindekiler

6

Fuar ve Başkan

16

İzmir'de sirkler ve cambazlar

32

Kültürpark'a emeği geçenler
Peyzaj Mimarı Bedri Or

36

Nerede o eski fuarlar

38

Kültürpark Açık hava Tiyatrosu'nda Devlet Tiyatrosu temsilleri

50

Mesajeri Maritim Kumpanyası ve Ermeniler

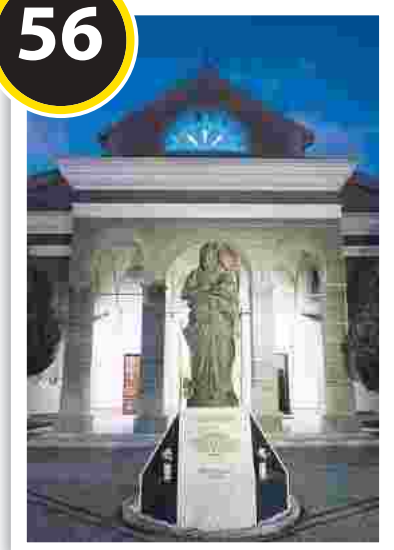

52

İzmir Atatürk Lisesi Müzesi

56

Ünlü Aziz resimleriyle İzmir St. John Kilisesi

64

Emraz-ı Zühreviye Hastanesi'nden Eşrefpaşa Hastanesi'ne

66

9 Eylül'den Lozan'a İzmir

72

Kadim kentin gizemli tüneli...

22

**İzmir Fuar Gazinoları
ve Bornovalı Nuri**

26

**Yaşasın, İstanbul
Tiyatrosu geliyor**

28

Fuar, bir tatlı huzur...

68

**İzmirli
Dario
Moreno...**

42

İzmir'in ilk Yazar Evi

60

Tek kişilik müze

62

**Ayfer
Elmastaşoğlu...
"Ayfer Kaptan"...**

44

Alsancak 1950

74

Dutilh ailesi

78

**Kıvrımlı
sokakların
büyüleyici
konutları**

Fuar ve Başkan

1940 ve 1941 yıllarında İkinci Dünya Savaşı dünyada tüm hızıyla devam ediyor, her geçen gün yeni bir cephe açılıyordu. Dünyada böylesi sıcak gelişmeler yaşanırken 1940 ve 1941 yıllarında İzmir Enternasyonal Fuarı uluslararası özelliğini koruyarak açılmaya devam etti. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın sürmesi nedeniyle 1942 yılında hükümet kararıyla İzmir Enternasyonal Fuarı açılmadı.

1 Ocak 1936 Kültürpark'ın temel atma töreninde İzmir Belediye Başkanı Dr. Behçet Uz; "Kültürpark duvarlarının temelini atmak ve içine ağaçlarını dikmeye geldik" diyerek konuşmasını yapıyor.

Behçet Uz: Belçika'dan gelen bir kent planlama mühendisi, Atatürk Lisesi'nin çatısına benimle birlikte çıktı ve yangın yerlerini bir süre izledikten sonra, tek bir cümle söyledi, "Bu enkazı, 40 yılda kaldırırsanız, sizi kutlarım..." Oysa biz İzmirliler olarak, Başbakan İsmet İnönü'nün desteği ve Büyük Atatürk'ün emirleriyle, bu yangın yerlerini yıldırım hızı ile temizleyip bir 9 Eylül Panayırı kurma kararı almıştık.

misyon üstlenmiş durumdadırlar. Bazı belediye başkanları vardır ki, yönettikleri şehre veya ilçeye kelimenin tam anlamıyla "imzalarını atıp" kalıcı olabilmeyi başarabilirler. Örneğin Profesör Doktor Yılmaz Büyükerşen de Eskişehir'i yeni baştan yaratan belediye başkanı olarak tarihte yerini almıştır ve her zaman kendisiyle özdeşleşen efsanesiyle anılacak, asla unutulmayacaktır. İzmir'in tarihine baktığımızda tüm İzmirlilerin saygıyla andıkları belediye başkanları arasında Dr. Behçet Uz'un çok özel bir yeri vardır... 1931'de İzmir Belediye Başkanlığı'na seçilerek on yıl bu görevi sürdüren Dr. Behçet Uz'un dönemi İzmir'in tam anlamıyla "ihya" olduğu bir dönemdir. Belediyenin milyonlarca liralık borcundan kurtulması bir yana Gazi Heykeli, Cumhuriyet Meydanı, her semtteki pazar yerleri, çocuk bahçesi, parklar, bulvarlar, Kültür Park ve İzmir Uluslararası Fuarı, Çocuk Hastanesi, Eski Santral Garaj, Fevzi Paşa Bulvarı hep Dr. Behçet Uz'un başarılı belediyecilik anlayışıyla ardında bıraktığı eserler arasındadır. İzmir'in unutulmaz belediye başkanlarından Dr. Behçet Uz Buldan'da 1 Ocak 1893'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini Buldan'da yaptı. Liseyi İzmir'de okuduktan sonra İstanbul Tıp Fakültesi'ne girdi. Balkan Savaşı'nın çıkmasıyla tıp öğrenimini aralıklarla savaş içinde tamamladı. Asistanlığını İstanbul Tıp Fakültesi Çocuk Kliniği'nde, Prof. Dr. Kadri Reşit Paşa'nın yanında yaptı. Bir süre İstanbul Şişli Çocuk Hastanesi'nde ve daha sonra İstanbul Tıp Fakültesi'nde doktorluk yaptıktan sonra serbest çalışmak için İzmir'e geldi. Dr. Behçet Uz, İzmir'de bir yandan

doktorluk yaparak bir yandan da halk sağlığını en geniş anlamda gözeterek başlattığı hizmetlerini, sosyal amaçlı diğer girişim ve çalışmalarını da perçinledi. Bütün İzmir onu tanıdı, sevdi ve saydı. İzmir Memleket Hastanesi'nde Çocuk Hastalıkları Klinik Şefliği, Kolej hekimliği, Fransız Hastanesi, Çocuk Esirgeme Çocuk Polikliniği, Aydın Şimendifer Kumpanyası başhekim muavinliği gibi hizmetleri onun 1930 yılına dek sürdürdüğü hizmetlerden yalnızca birkaçıdır. İzmir'de ilk defa 1922'de on yedi arkadaşı ile birlikte Verem Mücadele Cemiyeti'ni kurmuştur. Uzun yıllar Tıp Cemiyeti, Tıp Odası Başkanlıklarında bulunmuştur. Belediye kanununun ilk uygulama yılı olan 1930'da İzmir Belediye Meclisine üye olan Dr. Uz, meclisin daha ilk toplantısında daimi encümeni seçildi. İşte bu yıldan sonradır ki, İzmir'e o unutulmaz katkılarını tıp ve toplum sağlığı alanlarından daha da öteye, kentin imar ve kalkınmasına da yöneltti. 1931'de belediye başkanlığına seçilerek on yıl belediye başkanlığı yaptı.⁽¹⁾ Uz Ailesi'nin en yakınlarından ve hatta uzaktan akrabalık bağı da bulunan İzmir'i Sevenler Platformu Başkanı Sancar Maruflu Behçet Uz'u şöyle anlatmaktadır: "Dr. Behçet Uz Cumhuriyetimizin ilk 37 yılında memleket yararına aktif roller almış emsalsiz bir hizmet mücahididir. Milli Mücadele yıllarında Atatürk'ün verdiği buyruk gereği arkadaşlarıyla birlikte bir çocuk hekimi olarak İzmir'deki Müslüman Türk Halk'ın sağlık sorunlarıyla ilgilenmek üzere görevlendirilmiştir. 11 Eylül 1922 günü yüz yüze konuştuğu Gazi Paşa'nın talimatlarıyla İzmir'in yeniden yaratılması

Uğur ORAL

Fotoğraflar (APİKAM) Ahmet Piriştina Kent Arşivi Ve Müzesi

Yönetim biliminde bir kural vardır: "Kişiler geçici, kurumlar kalıcıdır." Doğrudur... Yöneticiler belli bir dönem görevde bulunurlar sonra yetkilerini ve sorumluluklarını kendilerinden sonra gelenlere teslim ederler...

Bu süreç içinde kimi yöneticiler başlarında buldukları kurumun ancak mevcut durumunu koruyabilirken kimileri ise vizyoner ve azimli bir tavır sergileyerek ortaya koydukları eserlerle ve çalışmalarla "unutulmaz" bir isim olarak uslarda yerlerini alırlar. Belediye Başkanları da bu bağlamda, şehirlerin kaderinde ve geleceğinde çok önemli bir

1 Ocak 1936 Kültürpark Temel Atma Törenine Katılan Protokol

Soldan: Suad Yurdkoru, Sağlık Müdürü Cevdet Saraçoğlu, CHP Müfettişi Yozgat Mebusu Avni Doğan (İlk harcı atan), Dr.Behçet Uz, Hüsnü Emir Paşa, Vali Fazlı Güleç, Kerameddin Paşa, Gazeteci Abidin Bey, Y. Müh. Hurşit Bey ve Muammer Bey, Y. Mimar Mesut Bey.

İçin görev üstlenmiştir. 1923 İzmir İktisat Kongresi'ne amele grupları temsilcisi olarak katılmıştır. Emperyalist düşmanın yakıp yıktığı Milli Mücadele sonrasında İzmir'ini 27 Temmuz 1932 günü açılışını yaptığı "Gazi Heykeli" töreniyle başlattığı yepyeni bir şehircilik anlayışıyla yeniden yaratmıştır. Kültürpark, İzmir'in cadde ve bulvarları hep onun eseridir".⁽²⁾

Behçet Uz'un efsaneleşmesinde başarıları kadar bu başarıları hangi koşullar altında gerçekleştirdiği de ayrıca irdelenmelidir. O zaman döneminin neden "efsane" olarak anıldığı daha iyi anlaşılacaktır. 1930'da İzmir Belediye Başkanı olan Behçet Uz kelimenin tam anlamıyla bir enkaz devralmıştı. İzmir'in büyük bir bölümü yanmış ve nüfusu

Yoğun çalışmalar tamamen insan gücüyle gerçekleştirildi.

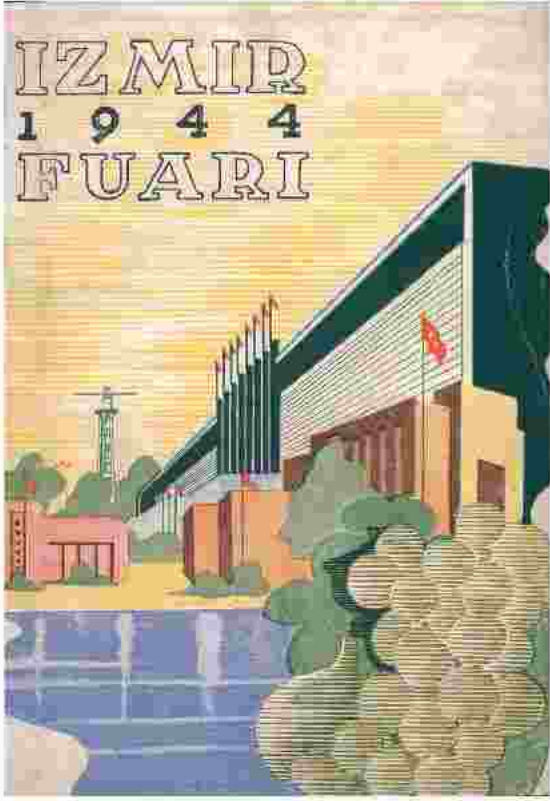

Çok büyük bir çalışma temposu içerisinde sekiz saatlik üç vardiya ile günde yirmi dört saat devamlı surette iş gören bir ekiple çalışmalar yapılmış.

İzmir şehri için 5 sene evvel düşünüp belediye fidanlığında büyütülen ağaçlar dikilmeye başlandı.

Açılış posterini

yarı yarıya azalmıştı. İzmir'in bütçesi üçte iki oranında azalmış, ekonomik açıdan belediye dibe vurmuştu. Belediye, devletin verdiği bütçeyle ancak ve sadece memurlarının maaşını karşılayabiliyordu. Borç batağında yüzen, resmen iflas etmiş bir belediye devralmıştı Dr. Behçet Uz... Ama buna rağmen belediye kaynaklarının doğru yönlendirilmesi, yönetilmesi, gereksiz harcamalardan arındırılması neticesinde İzmir Belediyesi borçlarını ödediği gibi bütçesini çok daha arttırarak elzem ve hayati birçok alt yapı yatırımını da gerçekleştirmeyi ba-

şardı. Behçet Uz'un başarıları sadece İzmir'in ve Türkiye'nin değil dünya kamuoyunun dahi dikkatini çekmiştir. A. H. Hanson, 'Mahalli İdareler Hakkında Etüdler' adlı ve 1955 tarihli kitap için İzmir Belediye İdaresi hakkında yapılan çalışmalar sırasında görüş-tükleri en "enteresan ve mümtaz şahsiyetin" Dr. Behçet Uz olduğunu yazmıştır.⁽³⁾

Dr. Behçet Uz'un on yıl süren belediye başkanlığına sığdırdığı birbirinden önemli hizmetler ve eserler arasında en çok ön plana çıkanı hiç şüphesiz İzmir Fuarı'dır. Dönemin koşulları ve belediyenin ekonomik gücü göz önünde bulundurulduğunda kelimenin tam anlamıyla bir "imkansız"ı hayata geçirmiştir Behçet Uz.

İzmir Fuarı'na giden süreç aslında Kurtuluş Savaşı'ndan başarıyla çıkan bir ulusun ekonomik açıdan da bağımsızlığını elde edebilme, ekonomik açmazlarından çıkabilme savaşının önemli bir adımı ve göstergesi olarak da kabul edilebilir.

İzmir Enternasyonal Fuarı'nın doğuşu, 17 Şubat 1923'te (henüz Cumhuriyet ilan edilmemişken) Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle İzmir'de toplanan İzmir İktisat Kongresi'ne uzanır. İktisat Kongresi ile eş zamanlı, olarak bir ticari ürünler sergisi düzenlenmiş, sergi mekanı olarak İkinci Kordon'da Osmanlı Bankası'nın depo olarak kullandığı Hamparsumyan binası seçilmiştir. Burada, el tezgahı ve küçük sanayi ürünleri; Isparta, Kula, Gördes, Uşak kilim ve halıları, yağ

Tonlarca molozu gece gündüz taşıyan arabaların atlarından 68'i yorgunluk sonucu çatlayarak ölmüştü. 1940 yılında tunçtan yapılan heykelin nal şeklindeki üst bölümü üzerinde "Kültürpark'ın Yapımında Emegi Geçen Atların Anısı İçindir" diye yazmaktadır.

ürünleri, sabunlar, makarna ve unlu yiyecekler, kolonyalar, helvalar, ihraçlık pamuklar, ayakkabı, mobilyalar, deri ürünleri, tarım araçları, kiremit, tuğla, maden örnekleri, tütün, sigara, şarap örnekleri, kereste çeşitleri sergilenmiştir.⁽⁴⁾

"Siyasi, askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun ekonomik zaferlerle taçlandırılmazsa kazanılacak başarılar yaşayamaz ve sürekli olamaz" diyen büyük Atatürk 1923 İzmir İktisat Kongresi nedeniyle düzenlediği Mahalli Ürünler Sergisi'ni incelemiş ve çok beğenerek her yıl tekrarını ve geliştirilmesini istemiştir.⁽⁵⁾ İktisat Kongresi Sergisi'nden alınan ilham ile dört yıl sonra 4 Eylül 1927'de Mithat Paşa Sanat Mektebi'nde Dokuz Eylül Sergisi açılmıştır. 12.000 m² kapalı ve 13.000 m² açık bir alanda açılan bu sergiye, 195 Türk firması, 71 Ticaret Odası, borsalar, resmi ya da yarı resmi kuruluşlar ile Polonya, Al-

Kültürpark ve Alsancak arasında fuar döneminde otobüs seferleri yapılıyordu.

1938 yılında Almanya'dan Belediye tarafından yeni alınan Bussing marka sarı kırmızı renkteki otobüsler, ilk defa Kültürpark içinde çalıştırılmıştı.

manya, Rusya, Amerika, İngiltere, İtalya, Fransa, İsviçre ve Macaristan'dan 72 firma olmak üzere toplam 338 firma katılmıştır. Bir yıl sonra yine aynı mekanda açılan İkinci Dokuz Eylül Sergisi ise bir öncekine göre gerek katılımcı gerekse ziyaretçi sayısı açısından daha başarılı geçmiştir. 1929'da tüm dünyayı saran ekonomik buhranın Türkiye'deki etkileri 1930-1932 yılları arasında ciddi bir iktisadi krize dönüşmüş ve bu yıllarda Dokuz Eylül Sergileri açılmamıştır.⁽⁶⁾ Kurtuluş Savaşı'ndan zaferle çıkan, modern Türkiye'yi kurma azmindeki Atatürk, İzmir'de bir "9 Eylül Yerli Mallar Sergisi" açılmasını emretmişti. İlk kez İzmir İktisat Kongresi sırasında kongrenin yapıldığı binanın içinde ve çevre yollarında açılan bu sergi büyük ölçüde başarılı olmuş ve Rum-Ermeni tüccarların çökerttiği ekonominin canlanabileceğine işaret etmişti. Daha sonra 1927, 1928, 1929 yıllarında İzmir'in kurtuluş bay-

Atatürk Orman Çiftliği'nde kurulan "Bira Fabrikası" da 1936 yılından itibaren fuarlarda yer almış.

ramı dolayısıyla Mithatpaşa Sanat Enstitüsü'nde küçük ölçüde yerli malları sergileri açıldı. İzmir İktisat Kongresi Sergisi'nden sonraki ilk sergi Eylül 1927'de, "9 Eylül Mahalli Sergisi" adı altında Mithatpaşa Sanat Enstitüsü'nde açılmıştır. İzmir Ticaret Odası'nın teklifi ve İzmir Valisi Kazım Dirik'in kararı ile açılan sergide 71 resmi kuruluş, 195 yerli firma ve 9 ülkenin 72 kuruluşunun ürünleri sergilenmiştir. Sergiyi 80 bin 744 kişi gezmiştir. İkinci 9 Eylül Sergisi Eylül 1928'de yine aynı binada ve uluslararası düzeyde gerçekleşmiştir ve sergiye 155'i yabancı olmak üzere 515 firma katılmıştır. Bu etkinlikler bağlamında 1929 yılında açılan sergi, İzmir Enternasyonal Fuarı'nın kuruluşuna bir başlangıç olmuştur.⁽⁷⁾ 29 Mayıs 1933'te İzmir Belediye salonunda, o tarihte İzmir Valisi olan Kazım Dirik Paşa'nın başkanlığında yapılan toplantıda, Belediye Başkanı Dr. Behçet Uz tarafından bir teklif öne sürülmüştü. Bu teklifte büyük çaplı bir panayır oluşturulması öngörülmüyordu. Bu panayır, milli ekonominin tüm ürünlerini sergileyerek, Kemalist kalkınmaya katkıda bulunacaktı. Behçet Uz anılarında fuar fikrinin nasıl oluştuğunu şöyle anlatıyor: "Bu panayır yeri uygulamasını güzel bir tecrübe olarak kabul ettik ve bu tat-

bikat neticesinde fuar fikri geldi hatırımıza. 1933 senesinde halkevleri sporcuları ile dostluk müsabakaları yapmak üzere Moskova'ya giden Suat (Yurdkoru) Bey orada gördüğü kültür parklardan bahsetmişti. Bu fikir ile panayır bir arada düşündük. Fuarı İzmir Vilayeti'nin ve Ege Bölgesi'nin daimi alışveriş yeri olarak açarsak İzmir'in iktisadi durumunu kalkındırır ve aynı zamanda İzmir'i de tanıtırız dedik. Hatta bu ilk imar furyası içinde fuar alanına giden yolları da derhal açmaya karar verdik ama maalesef bu fuar projesi mevzuunda üç sene yerimizde saydık. Fuar fikrini önceleri ben bir türlü kabul ettiremedim. Çünkü bu projeye alakalı olması gereken kimseler ve bilhassa da Ticaret Odası Başkanı Hakkı Bey hep bu fikre muhalifti. Ben de baktım o an için müsait bulmadım, 'bırakalım' dedim. Ama aradan iki sene geçince artık fuar fikrini kafama iyice yerleştirmiştim, kafamdan atamıyordum. Lakin hala gidişattan memnun olmayanlar vardı. Ben fuar alanının da içinde bulunduğu Kültürpark Projesi'nden bahsettiğimde bazıları istihza ile "külüstür park" diyerek muhalefet gösterirdi."⁽⁸⁾

Böylece aralarında 30 kadar bankacı tüccar ve komisyoncunun bulunduğu panayır dü-

zenleme komitesi kuruldu ve çalışmalara başladı. Komitenin olağanüstü çabaları sonucunda şimdiki Swiss Otel'in bulunduğu alanda 32.000 metrekarelik bir yangın alanı

Fuar Dokuz Eylül kapısında yapılan açılış.

temizleniyor ve söz konusu alanda bir 9 Eylül Panayırı inşa ediliyordu.

Yangın alanındaki molozların, enkazın kaldırılması ile ilgili maddi sorunlar, alanı 360,000 metrekareye çıkarmak için belediye arsalarının satılması, bazı tapulu yerlerin alınması ve bazı şahısların Kültürpark'ın

yapılması konusunda yıkıcı tenkitleri ile uğraşmak, Dr. Behçet Uz Başkanlığındaki özverili ve idealist komiteyi epey yormuştur. 1934 yılının ikinci yarısından 1 Ocak 1936 yılına kadar enkaz kaldırma çalışmaları sürmüştür. Bütün bu işlerin yürütülmesi için aşağıdaki komite kurulmuştur: Komite Başkanı Dr. Behçet Uz, Hesap İşleri Reşat

Leblebicioğlu, Fen İşleri Cahit Çeçen, Teşhir ve İktisat İşleri Rahmi Zallak, Propaganda İşleri Suad Yurdkoru ile Ticaret Odası Umumi Katibi Mehmet Ali Eten. Ayrıca Türk Ofis Müdürü Ali Emrullah Hükümet Komiseri idi. Öncelikle molozlardan arınmış sahayı 2 km tutacak olan çevre duvarına gereksinim vardı. 1 Ocak 1936'da saat 15.00'te ya-

1 Eylül 1936 günü açılış töreninde Dr. Behçet Uz şunları söylemiştir; 360 bin m² yangın sahasının içinde yapılan işler ancak sekiz aylık bir çalışmanın sonucudur.

1950'li yıllarda fuar şekilleniyor.

pılan bir tören ile Kültürpark'ın duvarlarının temeli atılmıştır.⁽⁹⁾ Kültürpark alanındaki enkazın temizlenmesinde yol müteahhidi Bayburtlu Niyazi (Ersoy) ile itfaiye kumandanı Konyalı Uzun İbrahim (Günay) yardım etmişlerdir. Tonlarca enkazı gece gündüz taşıyan atların 68'i ölünce Dr. Behçet Uz Kültürpark'ın yapımında ölen atlar için anıt dahi yaptırmıştır.⁽¹⁰⁾

9 Eylül Panayırı 9 Eylül günü saat 17.00'de o tarihte Genel Kurmay Başkanı olan Mareşal Fevzi Çakmak tarafından açıldığında büyük ilgi görmüş ve 21 gün süreyle İzmir'de bir bayram havası estirmiştir. 1934 ve 1935'te açılan panayırılar ise artık bu gelişmenin fuarlaşma yolunda ilerleyeceğinin bir göstergesi mahiyetindedir. 9 Eylül İzmir Panayırı'nın açılışına dair anılarını bizzat Behçet Uz şöyle anlatıyor: "28 Temmuz 1932 günü, büyük bir gündü... O gün, başlatılan imar hareketimizin en büyük eseri olan Pasaport'taki Atatürk Heykeli, Başbakan İsmet İnönü tarafından açılıyordu. Atatürk Heykeli'nin açılmasından sonra, yangın yerlerinin temizlenmesine girişildi. Tabii ki, ilk planda şimdiki Büyük Efes Otel'i'nin bulunduğu alanı temizlemek istiyorduk. Çünkü Atatürk Heykeli'nin arkası tertemiz olmalıydı. O günlerde Belçika'dan gelen bir kent planlama mühendisi, Atatürk Lisesi'nin çatısına benimle birlikte çıktı ve yangın yerlerini bir süre izledikten sonra, tek bir cümle söyledi: "Bu enkazı, 40 yılda kaldırırsanız, sizi kutlarım..." Oysa biz İzmirli olarak, Başbakan İsmet İnönü'nün desteği ve Büyük Atatürk'ün emirleriyle, bu yangın yerlerini yıldırım hızı ile temizleyip bir 9 Eylül Panayırı kurma kararı almıştık... Atatürk Heykeli'nin arkasında şimdiki Efes (Swiss) Otel'in bulunduğu alanda büyük bir çalışma başladı. Alanın etrafı duvarla çevrenip, molozlar temizlenmeye başlandı. Bu arada panayır yerinin planları hazırlandı. İzmir basın panayır ile ilgili övücü ve özendirici yazılar yayınlanmaya başladı. Yeni malların sergileneneceği pavyonlar, eğlence yerleri ve havuzlar inşa edildi. Pavyonların arasındaki ve çevresindeki yolların çakıl taşları ile döşenmesi tamamlandı. Bunun için Foça ve Karaburun'dan ünlü yassı çakıl taşları getirildi. O yılların ünlü gruplarından komik Naşit ile Meddah Sururi, çeşitli tiyatro ve dans grupları İzmir'e gelmek için müracaatlarını yapmışlardı. Eğlence ortamında büyük bir canlılık olacağı belli olmuştu. Ayrıca spor gösterilerinin organize edilmesi gibi çeşitli gösteriler de halka seyrettirilecekti. Bu arada Yunanistan'ın ünlü Olimpiykos takımı da İzmir'e davet edildi. Çünkü Yunanlarla bazı ticaret ilişkileri düzenlenmeye başlanmıştı. Gerçekte o acılı savaş yıllarından sonra her iki ulus da yeniden gerçek bir dostluğun kurulmasını arzu edi-

yordu. İzmir Panayırı Komitesi, hükümet yetkilileri ile görüşerek Atina ve Pire Ticaret Mümessillikleri panayır süresince sergi açma isteğini kabul etti. Panayır inşa etme çalışmaları Ağustos ayına doğru gittikçe hızlandı. Panayırın 9 Eylül Kurtuluş Bayramı'nda açılması kararlaştırıldı. Bu, özgürlüğün mutluluğu ile yeni bir ekonomik girişimin gururunun bir arada kutlanması demekti. Daha doğrusu bu, İzmir'in en büyük günü idi.⁽¹¹⁾ 1933 yılında ulusal mahiyette hazırlanan ve "Dokuz Eylül Panayırı" adını alan üçüncü sergi, panayır için özel olarak hazırlanan Cumhuriyet Meydanı'ndaki alanda açıldı. 1934 ve 1935 yıllarında ise Dokuz Eylül Panayırı uluslararası bir mahiyet kazanarak, "Arsiulusal İzmir Panayırı" adı ile yine aynı alanda açıldı. 1936 yılındaki panayırın, yangın alanında oluşturulması düşünülen Kültürpark'ta açılmasına karar verildi. Bu amaçla 1935 panayırı kapanır kapanmaz yoğun olarak faaliyete geçilerek 1 Ocak 1936'da Kültürpark'ın temeli atıldı. Böylelikle 1936'da altıncısı düzenlenen panayır, "Arsiulusal İzmir Fuarı" adı ile 360.000 metrekarelik Kültürpark'taki yeni yerinde Başbakan İsmet İnönü tarafından 1 Eylül'de görkemli bir törenle açıldı. Fuarın tarihinde 1 Eylül 1936'yı yani Fuar'ın doğum gününü unutmadığını söyleyen Dr. Behçet Uz, bu günün gerek İzmir ve gerekse Türkiye açısından çok önemli bir tarih olduğunu da önemle vurguluyor. Dr. Uz, unutamadığı 1 Eylül 1936 gününü şöyle anlatıyor: "İzmir Enternasyonal Fuarı'nın ilk başlangıcı, Kültürpark'ın temelini atılması 1 Ocak 1936'ya rastlıyordu. Saat 15.00'teki törende Silahlı Kuvvetler bandosu eşliğinde yaptığım konuşmada, görülen yangın yerini Kültürpark haline getirmek için, ağaç dikmek için bir araya toplandığımızı belirterek şöyle dedim "Burada gördüğümüz yangın yerinin 360 bin

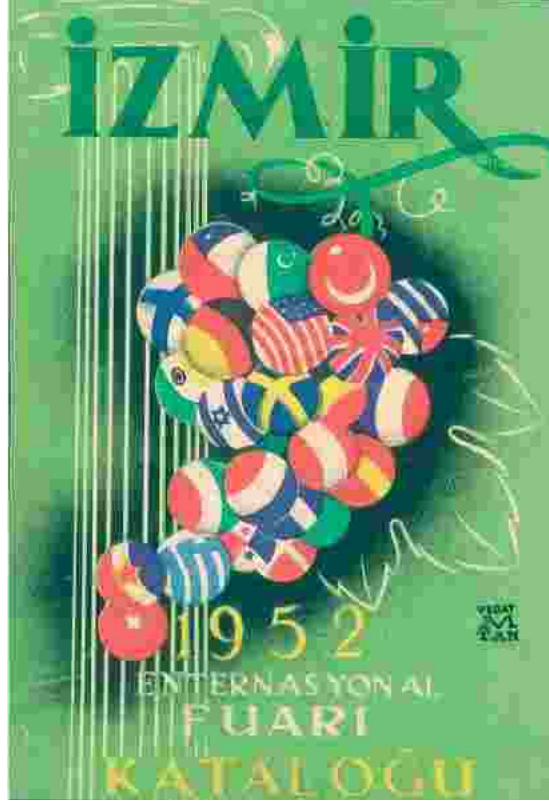

metrekarelik kısmına yapılacak Kültürpark, gelecekte kısa bir sürede gelişip yeşillenecek ve İzmir'e renk katacaktır." Burada bayındırlığın park yeri olarak ayırdığı yer aslında 60 bin metrekaredir. Belediyenin satılmamış arsalarını da dahil ederek 360 bin metrekareye çıkarıyoruz. Bu yer, İzmir'in dört yanından kolaylıkla gelinen bir yerdir. Bu konuşma ve temel in atılmasından sonra yapılan hesaplara göre İzmir Fuarı 900 bin liraya çıkacak ve 9 yılda tamamlanacaktı. İzmir Belediyesi olanca gücü ile çalışmalara başladı. Başbakan İsmet İnönü de hükümet olarak yardımın yapılacağını belirterek, en küçük hazırlıklara kadar her detayı istemişti. Nihayet 1 Eylül 1936 gününe kadar yapılan çalışmalarla, çevrilen alandaki harabenin temel ve tonozları dinamitle parçalandı, düzeltildi ve parklar tanzim edilerek gerekli altyapı döşendi. Biri büyük olmak üzere, beş ayrı semte bakan beş de kapı açıldı. Fuara katılacak yerli ve yabancı kuruluşlar için 14 büyük pavyon inşaatı mimarlar Necmettin Emre ile Vedat Ar tarafından tamamlandı. İlk yıl Mısır, Yunanistan ve Sovyetler Birliği katıldı. Binalarını da kendi mimari anlayışlarına göre inşa ettiler. Fuar'ın açılışı için Ulu Önder Atatürk'ü davet etmeyi kararlaştırdık. Atatürk, o zamanlar Yalova'daydı ve ben bizzat giderek açılışı yapmasını rica ettim. Rahatsız olduğu için gelemeyeceğini bildirdi. Yerine başbakan İnönü'yü görevlendirdi. "Ve işte o mutlu gün gelmişti. Yani 1 Eylül 1936" diyerek tarihi açılışı anlatmaya başlayan Dr. Behçet Uz, Lozan Kapısı önünde 17.30'daki heyecanı yaşar gibiydi. Dr. Behçet Uz, o anlamlı ve görkemli günü şu cümlelerle özetliyordu. "Açılış konuşmasını yapan İsmet İnönü aynen şunları söyledi: 'Birkaç sene evvel, burası hepimizin bildiği gibi boş hatta harap bir saha halinde idi. Burasını iktisadi toplantı yeri ve memleket sanayi için bir numune sergisi olarak düşünmek ve burada

Kültürpark yetiştirmek fikri asil ve yüksek bir düşüncedir.' İzmir'in düğünü vardı. Gerçekten görkemli ve anlamlı bir törendi. Her ne kadar sadelik göze çarpıyorsa da, unutulmayacak bir törendi. O yıl açılan 1.Enternasyonal Fuarı 21 gün açık kaldı. Mısır, Yunanistan ve Sovyetler Birliği'nden 48 kuruluş yer aldı. 32 resmi kurum ve 45 firma da bulundu. Bu fuarda, kalkınmakta ve gelişmekte olan ülkenin ekonomik, teknolojik durumu sergilendi. Ve muhteşem açılışın ardından, her yıl fuar geliştikçe geliştirdi, ta ki bu günlere kadar."⁽¹²⁾

Fuar kapandıktan sonra ve 1937 yılı boyunca Kültürpark'ın hazırlık çalışmalarına devam edildi. Bir yandan Sağlık Müzesi inşaatı sürerken diğer yandan paraşüt kulesi yapılıyor, fuar alanındaki pavyonların çevresinde belediye tarafından yollar, havuz, gazino ve bahçeler hazırlanıyordu. 20 Ağustos 1937'de fuar " İzmir Enternasyonal Fuarı" adını alarak, dönemin Ekonomi Bakanı Celal Bayar tarafından açıldı. 20 Ağustos 1939'da yine parlak bir törenle açılan dokuzuncu İzmir Enternasyonal Fuarı, tam on üçüncü gününde ne yazık ki tüm dünyayı derinden sarsacak olan bir olayın başlangıcına tanık oldu: 1 Eylül'de Almanya'nın Polonya'ya saldırması ile İkinci Dünya Savaşı başladı. 1940 ve 1941 yıllarında İkinci Dünya Savaşı dünyada tüm hızıyla devam ediyor, her geçen gün yeni bir cephe açılıyordu. Dünyada böylesi sıcak gelişmeler yaşanırken 1940 ve 1941 yıllarında İzmir Enternasyonal Fuarı uluslararası özelliğini koruyarak açılmaya devam etti. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın sürmesi nedeniyle 1942 yılında hükümet kararıyla İzmir Enternasyonal Fuarı açılmadı. Fuar döneminde İzmir'e alışık olduğu ziyaretçi akınına sağlamak üzere bu kez "Kültürpark eğlenceleri" ha-

zırlandı. 1943 yılında tekrar uluslararası mahiyette açılan İzmir Fuarı, 1944 yılında milli mahiyette açıldı. Ne yazık ki savaşın tüm dünyada ve ülkemizdeki olumsuz etkilerinin sürmesi nedeniyle 1945 ve 1946 yıllarında da İzmir Fuarı'nın yine milli mahiyette açılmasına karar verildi. İzmir Fuarı tekrar uluslararası özelliğine 1947 yılında kavuşabildi. 1948 yılında İzmir Enternasyonal Fuarı, Uluslararası Fuarlar Birliği'ne (UFI) üye oldu.

Behçet Uz fuara yönelik temennilerini anıları arasında şu şekilde dillendirmiştir: "Kültürpark bugün sağlık, spor, eğlence dahil olmak üzere her açıdan hem gençlerin istifade edeceği hem de yaşlı insanlarımızın ve çocuklarımızın da en çeşitli şekillerde istifade edebileceği bir yer olmuştur. Gerek estetik açıdan gerekse tıpkı dış memleketlerde olduğu üzere adeta bir halk üniversitesi gibi olan botanik bahçeleriyle hem eğitim hizmeti vermekte hem de güzelliği ile estetik duygulara hitap etmektedir. Temennim odur ki tam manasıyla enternasyonal olan ve ticaret yönüyle de bütün milletlerin istifade edebilecekleri organizasyonlara ev sahipliği yapan fuarımız ve Kültürpark'ımız Yakın Doğu'nun da her türlü ticari ihtiyacına cevap verecek bir duruma gelecektir"⁽¹³⁾

Dr. Behçet Uz eserleriyle ve başarılı yönetimiyle İzmir'in tarihine ismini altın harflerle yazdırmış bir belediye başkanıdır. Ardında birçok eser bırakmıştır ancak İzmir Fuarı'nın bu bağlamda apayrı bir yeri ve önemi vardır. İzmir Fuarı'nı sadece ticari bir oluşum olarak değerlendiremeyiz. Emperyalist güçlerin yakıp yıktığı, yok ettiği 985 bin metrekairelik alan büyük zorluklarla temizlenmiş ve 460 bin metrekaresi Kültürpark olarak değerlendirilmiş, bir doğa cenneti yaratılmıştır.

İşgalci güçlerin yaktığı alanda böyle bir eser ortaya çıkarmak dış dünyaya "Siz yıktınız ama biz sizin yıktığınız yerde yeniden bir cennet yarattık" mesajı vermektir. Kültürpark aynı zamanda Milli Mücadele'yi simgeleyen bir anıt ve Cumhuriyet'in en önemli eserlerinden biridir. Yani bir başka deyişle, Kültürpark bir 'Cumhuriyet Anıtı'dır. İzmir Fuarı 1923'te Atatürk'ün kurduğu çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk medeniyet sembolüdür. İzmir Fuarı 20. yüzyılda yüz akımız olduğu gibi, savaştan yeni çıkmış Türkiye'nin kalkındığını ve geliştiğini tüm dünyaya enternasyonal bir pencereden göstermeyi başarmıştır. İzmir Fuarı o yıllarda emeklemekte olan yerli imalatçılara ve tüccarlara ise çalışma şevki ve moral motivasyonu sağlamış, böylelikle Türkiye'nin ekonomik kalkınma hamlesine de ilham kaynağı olmuştur. Ve Dr. Behçet Uz, Atatürk'ün 1.İktisat Kongresi'nde "Bu şehirde fuarlar kurun, sergiler açın" diyerek adeta İzmir'e yüklediği misyonu yerine getiren, hayata geçiren unutulmaz bir devlet ve hizmet adamıdır...

1) www.buch.gov.tr, erişim tarihi 28.12.2010 (Behçet Uz ile aynı ismi taşıyan Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Hastanesi'nin internet sayfasında efsanevi belediye başkanının özgeçmişi bu şekilde anlatılıyor.)

2) Sancar Maruflu, İzmir Güzellemesi, Ege Kültür Platformu Derneği Yayınları, İzmir Haziran 2009, say 40-41

3) Fikret Toksöz, İyi Yönetişim El Kitabı, Tesev Yayınları, İstanbul Mayıs 2008, say 39 (Bu dönemde atılan en önemli adımlardan biri; yangında zarar gören binlerce evin, kötü bir dere yatağının ve suçluların bulunduğu çöküntü alanının yeniden düzenlenerek Kültürpark'ın kurulması ve İzmir Fuarı'nın açılmasıdır. Bu iş için gerekli olan bütçe, o zamanki belediye bütçesinin neredeyse iki katı olmasına karşın Behçet Uz, mühendislere daha az masraflı bir proje hazırlamalarını tavsiye etmiş, öte yandan da yerel müteahhitlerden biri ile anlaşma yaparak söz konusu arsanın oldukça düşük bir fiyata satın alınmasını sağlamıştır. Proje tamamlandığında ortaya çıkacak artı değerlerin bir bölümü karşılığında, müteahhit proje sahasını temizlemiş ve şehre çok düşük maliyetli bir kültür parkı kazandırılmıştır. Bu proje, şehri yalnızca çöküntü alanının sorunlarından kurtarmamış, aynı zamanda da önemli bir gelir kaynağı yaratmıştır. Park sahası, etrafındaki belediyeye ait arsaların değerinde de 10 ile 30 kat arasında artış yaratmış ve böylece o dönemde belediye gelirleri oldukça arttırılmıştır.

4) www.wikipedia.com, erişim tarihi 29.12.2010

5) Maruflu, a.g.e., s. 33

6) www.izfas.com.tr, erişim tarihi 29.12.2010

7) www.apikam.org.tr, erişim tarihi 29.12.2010

8) L. Ece Sakar, Atatürk'ün İzmir'i, Bir Kentin Yeniden Doğuşu Behçet Uz, Türkiye İş Bankası Yayınları, (2. Baskı), İstanbul, 2009, s. 57, 58, 59

9) www.apikam.org.tr, erişim tarihi 29.12.2010

10) Maruflu, a.g.e., s. 48

11) Yaşar Aksoy, Efsaneden Geleceğe Smyrna İzmir, Kent Kitaplığı Dizisi 23, İzmir Yayıncılık AŞ, İzmir Ocak 2002, say 318.

12) Aksoy, a.g.e., s.320

13) Sakar, a.g.e s.69-70

İzmir'de sirkler ve cambazlar

Babamın dükkanına minicik tekerlekleri olan bisikletiyle bir adam gelmişti. Adam İtalyanca bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Ben bu bisikleti tanıyordum. Bu geçen akşam seyrettiğimiz palyaçonun bisikletiydi.

çekerek büyük iş makineleri gibi çalışırlardı. Adamlar ellerindeki çivili sopalarla filleri yönetirlerdi. Çadır gündən güne yükselirken, çocuklar da gösterileri bedava seyredebilmek için çeşitli planlar yaparlardı. Sirk için bilet alınmışsa, gösteri saatine kadar zaman bitmek bilmezdi.

Unutulmaz anılar oluşturdu

İlk defa gittiğim sirkte gösterinin sunumunu çiçekli buruşuk şapkası, boyalı yüzü, askılı bol pantolonu ve yürümekte güçlük çektiği kocaman yırtık ayakkabılarıyla bir palyaço yapmıştı. Sahneye minicik tekerleri olan

Uzm. Dr. Metin ÖZER

1 960-1970 yıllarında fuarın açılacağı tarih yaklaşınca, İzmir'in merkezi yerleri gazino, lunapark, sirk posterleriyle donanır, şehrin çeşitli yerlerinde hoparlörlü araçlarla duyurular yapılırdı; "Dünyaca ünlü Medrano Sirk, fuar süresince lunapark içerisinde, yerinde gösteriler sunacaktır. Vahşi hayvanlar, tel cambazları, akrobatlar, sihirbazlar, palyaçolar. Çok kısa bir süre için duhuliyede çocuklar ve askerler indirimli, başıbozuklar (siviller), 5 lira". Çocukları en çok ilgilendiren lunapark ve sirk olur, ilanları incelerken o anları yaşamaya başlarlardı. Basmane kapısından Kahramanlar'a doğru yürürken lunaparkın içindeki dev sirk çadırının fillerin yardımıyla kuruluşunu anbean takip ederlerdi. Çocuklar sirklerdeki filleri hikaye kitaplarındaki kulaklarını kanat gibi çırparak uçan sevimli "Dumbo" olarak bilirlerdi. Buradaki filler Dumbo'ya hiç benzemiyorlardı. Bir kere uçamıyorlardı bile. Diğer yandan da bu çok güçlü filler toz ve kir içerisindeydiler, çadırın dev direklerini yerleştirmek için bazen başlarıyla iterek, bazen de zincirlerle

uzun gidon demirli bir bisikletle çıkmış, us-
talıklı numaralar sunmuştu. Sonra gösteriye
çıkan köpekler, atlar, foklar, timsahlar, may-
munlar terbiyecilerinin en küçük hareket-
leriyle öğretilenleri yapmışlardı. Köpekler
arka ayakları üzerinde, sıra oluşturmuş, asil
görünümlü süslü atlar üzerlerinde ayakta
duran genç kızların yönlendirmesine gerek
duymadan yürümüşler, foklar gösteri sonrası
ön yüzgeçlerini el gibi çırparak balık iste-
mişler, maymunlar çeşitli soytarlıklar ser-
gilemişlerdi. Maymunlardan birinin geçerken
gözlüğümü çalması, terbiyecisi seyircileri
selamlarken timsahın bir anda yere yakın
olan tribünlere doğru yönelmesi ve büyük
bir paniğin yaşanması, bu güzel gösterilerin
unutulmaz anılarını oluşturmuştu.

Rüya gibi bir akşam

Sahne girişinde içerisine zor sığıldığı sevimli
minik bir arabayla palyaçoyu görünce elle-
rimiz kızarana kadar alkışlamıştık. Sahnede
bir tur atıp bizi selamlamıştı. Palyaço ara-
basını sahnenin ortasına almış, bir kolunu
arabanın üzerine atarak onu nasıl kullandığını
anlatmaya başlamıştı. Fakat araba bir anda
kendiliğinden hareket etmiş, onu yere sa-
vurmuştu. Araba biraz gidip durmuş alay
eder gibi korna çalmaya başlamıştı. Palyaço
yerden kalkıp arabanın koltuğuna oturunca,
bu kez ne yaparsa yapsın arabayı hareket

Yeni Asır gazetesi, 28.08.1936 tarihli sayısında Kültür- park'ta sirk için büyük bir alan ay- rıldığını yazmak- tadır. Aynı gazete 20 Ağustos 1954 sayısında Apollo Sirki'ndeki 3 asla- nın da doğurdu- ğunu haber ver- mekteydi.

ettirememişti. Kaportayı açıp bakarken yü-
züne radyatörden su fıskırmıştı. Araba pal-
yaço binince de hareket etmiş ve aniden
durmuştu. Arabaya söz geçiremeyen palyaço
gözlerinden sular akararak ağlamaya başla-
yınca, biz kahkahalarla gülmeye başlamıştık.
Sahneye aslanlar, yılanlı kadınlar, trapezciler
çıkılmış, bu kez hayret ve korkuyla izlemiştik.
Rüya gibi bir akşamdan sonra eve gelmiş,
birbirimize günlerce gösterileri anlatmıştık.

Hayal kırıklığına uğradım

Birkaç gün sonra babamın dükkanına minicik
tekerlekleri olan bisikletiyle adam gelmişti.
Adam İtalyanca bir şeyler anlatmaya çalışı-
yordu. Ben bu bisikleti tanıyordum. Bu
geçen akşam seyrettiğimiz palyaçonun bi-
sikletiydi. Adam da günlük kıyafetler içeri-
sindeki palyaçonun ta kendisiydi. Babam
"Sirkteki arabanın marş motorunun arızalı
olduğunu, tamir edeceğini" söyleyince, ben
de yardımcısı olarak peşine takılmıştım. Rü-
yalarımdaydı. Babam işini yaparken, palyaço bana sirkin arka taraflarını
gezdirmişti. Birçok sanatçı akşamki gösteri
için çalışma yaparken, hayvanlar römorkların
üzerlerindeki kafeslerinde akşamki ihtişam-
larından çok uzak bir şekilde miskin miskin
uzanıyorlardı. Bakıcı kırbacını şaklatınca
hepsi yerlerinden fırlamış kükremeye, çığlık
atmaya başlamışlardı. Bu güzel hayvanları
böyle çaresiz durumda görmek beni hayal
kırıklığına uğratmıştı.

En eski sirk Circus Maximus

İnsanlar tarih boyunca gösteri sanatlarıyla
ilgilenmişler, özellikle Romalılar yabancı ül-
kelerden getirdikleri vahşi hayvanlarla ve
gladyatör denen dövüşçü kölelerle büyük
daire alanlarda gösteriler yapmışlardı.
Daire veya elips biçimindeki amfi tiyatro
ve stadyumlara "Circus" denmişti. Eski Ro-
ma'da Circus Maximus, Circus Flaminius,
Caius Sirki gibi pek çok sirk oluşturulmuştu.
İstanbul, Efes gibi önemli kentlerin birço-
ğunda sirkler yaptırmışlar, bunların hepsi
aynı plan üstüne inşa edilmişti. Heykel ve
dikilitaşlarla süslenmiş bir toprak setle bö-
lünmüş bir pist (spina), ahırlar, imparatorluk
locası, kemerleri vardı. En eski sirk olan
Circus Maximus'un boyu 670 m, eni 215 m
idi. 150 bin izleyici alabilen bu dev yapı, bir
araba yolunun çevresinde binlerce kişinin
oturabileceği basamaklı sıralardan oluşu-
yordu. Roma sirklerinde savaş arabaları, ok
ve mızrak yarışları yapılır, yabanıl hayvanlar,
hokkabazlar ve ip cambazları da gösteri
yapardı. 2-4 ya da daha çok sayıda at koşulan
arabaların yarışları üzerine halk bahse tu-
tuşur, Hıristiyanların yabanıl hayvanlara atıl-
dığı, kölelerin birbirleriyle ölesiye dövüştü-
rüldüğü kanlı ve acımasız gösteriler eksik
olmazdı. Tüm Roma İmparatorluğu şehir-
lerinde sirklerde gösteri için öldürülen hay-
van sayısı inanılmaz boyutlardaydı. Sadece
Circus Maximus'un açılışında yüzlerce insan
ve 5 bin yabanıl hayvan kurban edilmişti.

Modern sirkler, önceleri gezginci, sonra özel
kuruluşlar şeklinde İngiltere'de doğmuştu.
İngiliz Philip Astley (1742-1814) ilk amfiteatr'ı
1780'de Londra'da, Westminster Road'da
kurmuştu. Blackfriars Road'da kurulan Krallık
sirki buna derhal rakip olmuştu. Astley'in
sirkindeki gösteriler arasında binicilik, Çin
gölge oyunları, akrobatlar vardı. Krallık Sir-
ki'nde ise balon uçuşları, pandomim yer
alırdı. Geçmişte sirklerin en çok aranan
tipleri olan Palyaçolar (Pagliaccio) bugün
dünyanın birçok yerinde sanatçı kişiler olarak
algılanmakta olup, eğlence ve çocuk kav-
ramlarıyla birlikte anılmaktadır. Palyaço ken-
disini seyredenleri güldüren, eğlendiren,
acayip kılıklı, yüzü aşırı ve komik biçimde
boyalı oyuncudur. M.Ö 1600'lerden beri var
olan palyaço veya soytarıların Avrupa Sa-
raylarında 18. yüzyıla kadar yerlerini koru-
dukları anlatılmaktadır.

Padişahları eğlendirirlerdi

Osmanlı'da ise padişahı eğlendiren "dal-
kavuk" adı verilen insanlar vardı. Bizans
gösteri sanatlarının birçoğu çeşitli farklı-
lıklarla Osmanlı'da da devam ederken, dö-
neminin cambazları "Canbaz Taifesi" veya

“Canbazan” isimleriyle anılırlardı. Perendabaz (takla atan), canbaz (at gösterisi yapan), çemberbaz (çemberden atlayan), tasbaz (giysisinden yemek tası çıkaran), zurbaz (güç gösterileri yapan), kuşbaz (kuş gösterileri yapan), gürzbaz (ağırlık kaldıran), şişebaz (şişeleri üst üste dizgen) gibi göstericiler hünerlerini sergilerlerdi.

Anadolu turnesine çıkılırdı

“Sur-i Humayun” adı verilen, padişah ailesinden kişilerin tahta geçme, doğum, düğün, sünnet gibi eğlence ve şenliklerinde, bayram günlerinde, Ramazan akşamlarında heyecanlı gösterilerini sergileyerek, halkın beğenisini kazanırlardı. En ilgi çekici olanı iki yandan sıkıca gerilmiş “Urgan” denen ipin üzerinde

yürümekti. Genelde cambazlar, ip üzerinde ellerine aldıkları “terazi” adı verilen uzun bir sılıkla denge sağlayarak yürümeye çalışırlardı. Eğitimli hayvanların hünerleri de burada gösteriliyordu. Ayrıca padişahların da aslan, gergedan, fil, zürafa, ayı gibi eğitilmiş pek çok hayvanı vardı. Zaman zaman bu hayvanlar da Anadolu turnesine çıkarılırdı. Hayvanların bir kısmı Topkapı Sarayı içinde yer alan Aslanhane’de, bir kısmı da kentin Bizans surlarının kalıntıları içinde korunuyordu. Bu hayvanlar bakıcılarıyla sokaklarda gezdirilip halka da gösteriler yapıyorlardı. Ancak Osmanlı çökmeye başlarken, bu parlak gösteri geleneği de yavaş yavaş ortadan kalkmış, yerini Batı sirklerine bırakmıştı.

1838’de bir İtalyan sirk topluluğu İzmir’de

gösteri yapmıştı. Basmane’nin kuzeyinde yüksek duvarlarla çevrili bir arazi üzerine 2.000 kişilik bir amfiteatr kurulmuştu. Sirk gösterilerinin yanı sıra tragedyalar, komedya da oynuyorlardı. “Souillier Sirk” ve “Gaetano Mele Sirk” rekabet halindeydi. 1839 Tanzimat ilanının sonrasında İzmir’de ikisi sirk gösterileri için yapılmış 4 tiyatro binası vardı.

Kivoto kahvesi çökünce

1873 tarihli New York Times’ın haberinde İzmir’de akrobasi gösterisi yapılan kahvehanenin çökmesi aşağıdaki paragraflarda anlatılmaktaydı; “Pazar gecesi direkler üzerinde ve deniz içinde yapılmış olan ‘Kivoto’ kahvehanesi, bir akrobat grubunun vermekte

olduğu temsil sırasında aniden çökmüştür. Kahvehanenin sahibi o gece, yalnız 108 bilet satmış olduğunu söylerken, kazadan kurtulanlar, içerde en az 200 kişinin bulunduğunu bildirmişlerdir. Bunların çoğunun fakir halktan oluştuğu, ama aralarında kentin saygın ailelerinden bazı gençlerin de bulunduğu, ancak Türklerden fazla kimsenin yer almadığı anlaşılmaktadır. Temsil sırasında, saat 10.00 sıralarında önce bir çatırtı duyulmuş ve ardından beş dakikalık bir süre içinde kahvehane bütünüyle sulara gömülmüştür.

Kaza sırasında girişe yakın yerlerde bulunan seyircilerden birkaçının kaçabildiği ve yine bazılarının pencerelerden denize atlayabildiği anlaşılmaktadır. Sandalcıların hemen küreklerine sarılmaları, maalesef olumlu bir sonuç

vermemiştir. Vali Süreyya Paşa, Polis Şefi İbrahim Ağa ve Jandarma Komutanı Tahir Bey hemen olay mahalline gelmişler, ancak tüm çabaları boşa gitmiştir. Canhıraş feryatları izleyen derin sessizlik, kazanın korkunçluğunu gözler önüne sermekteydi.

Ertesi sabah, kentin Katolik ve Rum kilise görevlileri de olay yerine geldiler. Rıhtım şirketinin işçileri, denize gömülmüş olan kahvehanenin çatısını kaldırmak için çaba harcadılar. Bu sırada cesetlerin aranmasında çok acıklı sahnelerle karşılaşılmaktaydı. Bir gece önceki süslü elbiseleri içinde bulunan akrobatlar çıkarıldılar. Cesetlerin dudaklarının acı içinde kısılmış olduğu görülüyordu. İki cenaze arabası, bütün gün cesetleri hastanelere taşıdı durdu. Rum hastanesinde bulunan 50 cesetten 28'i, Katolik St. Antoine hastanesindekilerden de 11'i dün saat 04.00'e kadar teşhis edilebilmişti."

1936'da sirk için yer ayrıldı

İzmir'e gelen yabancı tiyatroların, sirklerin, cambazların gösterileri yanında, 1877 yılı Haziranında Mehmet Şükrü isimli Müslüman bir hokkabazın gösterisi de vardı. 1902'de sirklerde ip cambazı Hasan Ağa ile Sarı Ahmed gibi Türkler de boy göstermeye başlamıştı. 5 Eylül 1920 Pazar günü Ahenk gazetesinde işgal altındaki İzmir'de İtalyan yetimleri yararına Büyük Bahçe'de at cambazlarının gösteri yapacağı yazılmaktaydı. Yeni Asır Gazetesi 28.08.1936 tarihli sayısında Kültürpark'ta sirk için büyük bir alan ayrıldığını yazmaktadır. Aynı gazete 20 Ağustos 1954 sayısında Apollo Sirkinin 3 aslanın da doğurduğunu haber verilmekteydi.

Rıfat Telgezer'in ünü

Sirk gösterileri yanında şehir şehir, kasaba kasaba dolaşan kumpanyalar da vardı. Bu topluluklara katılıp hem çocukluk rüyalarını gerçekleştirenler, hem de geçimini bu yoldan sağlayanlar olurdu. Rıfat Telgezer 1950'li, 60'lı yılların yaz aylarında İstanbul'un Aksaray, Kasımpaşa, Büyük Ada, Heybeli Ada, Bakırköy, Yeşilköy gibi semtlerinde kurduğu çadırıyla ününe ün katmıştı. 1750 kişilik çok sağlam ve muhteşem bir çadır yaptırmış, bu çadırı ilk olarak Bakırköy Yenimahalle'de Elektrik İdaresi'nin arkasındaki büyük boş arsaya kurmuştu. Cambazhanenin kadrosu genişlemiş, birbirinden değişik gösteriler yapılmaya başlanmış, tuluatçılar, komedyenler, ses sanatçıları ve dansözler bu büyük kadroda yer almaya başlamışlardı. Hatta, bunların arasından Celal Şahin, Bal Arıları, Aysel Tanju gibi kimi sanatçılar Rıfat Telgezer'in cambazhanesinde başlattıkları gösterilerden sonra meşhur olmuşlardı.

Hint sihirbazı Takanaki

Manisa Dağı çevresindeki Sancaklı Yörüklerinden olan 1947 doğumlu Hamza Kabasakal 12 yaşına geldiğinde dağda keçi çobanı olarak yaşamak istemediğini düşünmeye başlamıştı. İzmir Bitpazarından 7,5 liraya bir saz satın almış, hayatını müzikle kazanmaya başlamıştı. "Aşık" olarak anılmış, bu arada bir sihirbazdan elleri ayakları bağlanmış şekilde ağız düğümlü bir çuvaldan çıkma, burun deliklerine 15 cmlik çivi çakma gibi gösteriler yapmayı öğrenmişti. 15 yaşına geldiğinde gruplara katılıp, sahneye çıkmaya başlamıştı. Adı da "Hint Sihirbazı Takanaki" olmuştu. Bu renkli hayat 1976 yılına kadar sürmüş, televizyonların yaygınlaşmasıyla da gösterileri yeterli ilgi görmemiş, işi bırakması gerekmişti.

İzmir Karşıyaka'da da gösteriler yapmış olan bir grubun "Boncuk" isimli üyesi çocuklar tarafından çok sevilir, Alaybey Büyüktarla'da kurulan çadıra akın ederlerdi. Erhan Hapae "O Hüzünlü İstanbul" isimli kitabında Boncuk'un şehir turunu şöyle anlatır; "Körüklü tentesi arkaya yatırılıp süslenmiş fayton, çingiraklı gürültüsü ile kasabanın bütün ana sokaklarını dolaşır ve kışla yolundaki düzlükte yapılacak, yeryüzünde emsiline henüz rastlanmamış gösteriye çağırırdı herkesi. Faytoncunun yanına oturmuş olan Boncuk, alacalı meddah kıyafeti ile bütün çocukları oturduğu yerden abartılı bir şekilde selamlar, megafonla söylediği şeyler faytonun arkasına bağlanmış tekerlekli bir sandalyede sırtı dönük oturan zurnacının mü-

JARZ SİRKİ 1963

ziğine karışırdı. Kasabayı öğle sonrası rehavetinden kurtaran curcuna, çoğu çocuk olan seyircileri Kışla yoluna düşürdü.

Çalkala Boncuk çalkala

İpe çıkan cambaz düşüyor numaraları yarpardı ve bu gösterinin en heyecan veren

yeriydi. O gün düşüyor numarası akıl almamak bir şekilde gerçeğe dönüştü, birden bütün seyircilerin önünde ipten düştü ve 'diri diri toprağa gömülme' numarasını yapmak için kazdıkları çukura kadar savrulup içine gömüldü. Bunu gösterinin bir parçası sanan seyirciler tereddüt geçirdi bir süre ve onları aymazlıktan uyandıran kadının yürek dağılayan çığlığı oldu. Çukurun başına üşüşen kalabalık keşmekeş içinde Boncuğu oradan alıp bir faytona yatırıp uzaklaştırdılar. Boncuk ölmüş müydü o gün bilmiyordu ama bildiği şey, kasabaya bir daha bu şenlikli cambaz grubun gelmemiş olduğuydu". Kızı Lale Roche 2013 yılında Ayşe Arman'la yaptığı söyleşisinde İzmir'de yaşayan babasının "Boncuk" ismini nasıl aldığını anlatır ; "Oy dingala dingala, kömür de koydum mangala. Ayşe de Fatma dostum var, çalkala Boncuk çalkala" böyle bir müziğimiz vardı. Oradan kaldı. Ama asıl adı Erdoğan."

Ter kokulu havluları kuruttu

Sirk çadırlarından kimler geçmemişti ki... Cüneyt Arkin bir röportajında şöyle anlatıyordu; "Ben, Medrano Sirk'i'nde akrobasi öğrendim. Altı ay Kazak Sirk'i'nde de çalıştım. İki atı aynı anda yönetmeyi, at üstünde ayağa kalkmayı, yana yatmayı, ters dönmeyi... Medrano Sirk'i'nde Kazakların atlarına baktım, karşılığında binicilik dersleri aldım. Düştüm, kalktım, küfür yedim, tahkir edildim. Gece saat 24.00'den sonra Pablo Hugo'nun spagettisini, şarabını taşıdım. Parende atmasını öğrendim cambazlardan. Ter kokulu havlularını kurutup peşlerinde koştum. Sirkte bulunanların çoğu benim artist namzedi olduğumu öğrenmişlerdi. Bakışlarından bana acıdıkları için de bir şeyler öğretmek istediklerini hissediyordum. Bir gece program bittikten sonra şimdi ismini hatırlayamadığım, fakat çok sevdiğim akrobatlardan biri yanıma geldi, 'Gel seninle biraz çalışalım' dedi. 'Sana ufak bir numara göstereceğim

MÜZELER	
1	Türk müzesi
2	Sütlüce müzesi
3	Athens müzesi
4	Özgen müzesi
PAVYONLAR	
5	İsmail Vakıfı Müzesi
6	Şişli Müzesi
7	Beşiktaş Müzesi
8	Beşiktaş Müzesi
9	Beşiktaş Müzesi
10	Beşiktaş Müzesi
11	Beşiktaş Müzesi
12	Beşiktaş Müzesi
13	Beşiktaş Müzesi
14	Beşiktaş Müzesi
15	Beşiktaş Müzesi
16	Beşiktaş Müzesi
17	Beşiktaş Müzesi
18	Beşiktaş Müzesi
19	Beşiktaş Müzesi
20	Beşiktaş Müzesi
21	Beşiktaş Müzesi
22	Beşiktaş Müzesi
23	Beşiktaş Müzesi
24	Beşiktaş Müzesi
25	Beşiktaş Müzesi
26	Beşiktaş Müzesi
27	Beşiktaş Müzesi
28	Beşiktaş Müzesi
29	Beşiktaş Müzesi
30	Beşiktaş Müzesi
31	Beşiktaş Müzesi
32	Beşiktaş Müzesi
33	Beşiktaş Müzesi
34	Beşiktaş Müzesi
35	Beşiktaş Müzesi
36	Beşiktaş Müzesi
37	Beşiktaş Müzesi
38	Beşiktaş Müzesi
39	Beşiktaş Müzesi
40	Beşiktaş Müzesi
41	Beşiktaş Müzesi
42	Beşiktaş Müzesi
43	Beşiktaş Müzesi
44	Beşiktaş Müzesi
45	Beşiktaş Müzesi
46	Beşiktaş Müzesi
47	Beşiktaş Müzesi
48	Beşiktaş Müzesi
49	Beşiktaş Müzesi
50	Beşiktaş Müzesi
51	Beşiktaş Müzesi
52	Beşiktaş Müzesi
53	Beşiktaş Müzesi
54	Beşiktaş Müzesi
55	Beşiktaş Müzesi
56	Beşiktaş Müzesi
57	Beşiktaş Müzesi
58	Beşiktaş Müzesi
59	Beşiktaş Müzesi
60	Beşiktaş Müzesi
61	Beşiktaş Müzesi
62	Beşiktaş Müzesi
63	Beşiktaş Müzesi
64	Beşiktaş Müzesi
65	Beşiktaş Müzesi
66	Beşiktaş Müzesi
67	Beşiktaş Müzesi
68	Beşiktaş Müzesi
69	Beşiktaş Müzesi
70	Beşiktaş Müzesi
71	Beşiktaş Müzesi
72	Beşiktaş Müzesi
73	Beşiktaş Müzesi
74	Beşiktaş Müzesi
75	Beşiktaş Müzesi
76	Beşiktaş Müzesi
77	Beşiktaş Müzesi
78	Beşiktaş Müzesi
79	Beşiktaş Müzesi
80	Beşiktaş Müzesi
81	Beşiktaş Müzesi
82	Beşiktaş Müzesi
83	Beşiktaş Müzesi
84	Beşiktaş Müzesi
85	Beşiktaş Müzesi
86	Beşiktaş Müzesi
87	Beşiktaş Müzesi
88	Beşiktaş Müzesi
89	Beşiktaş Müzesi
90	Beşiktaş Müzesi
91	Beşiktaş Müzesi
92	Beşiktaş Müzesi
93	Beşiktaş Müzesi
94	Beşiktaş Müzesi
95	Beşiktaş Müzesi
96	Beşiktaş Müzesi
97	Beşiktaş Müzesi
98	Beşiktaş Müzesi
99	Beşiktaş Müzesi
100	Beşiktaş Müzesi
MÜZELER	
101	Beşiktaş Müzesi
102	Beşiktaş Müzesi
103	Beşiktaş Müzesi
104	Beşiktaş Müzesi
105	Beşiktaş Müzesi
106	Beşiktaş Müzesi
107	Beşiktaş Müzesi
108	Beşiktaş Müzesi
109	Beşiktaş Müzesi
110	Beşiktaş Müzesi

tarafından kurulan İtalya'nın en önemli sirk "Medrano" daki yaşantıyı anlatmıştı. "Medrano Sirk'i'nin genel müdürü, ortağı Sinyor Pietro neşeli, canlı ve heyecanlı bir İtalyan Yörük'ü. Yaşadığı karavan yürüyen bir saray gibi, deri koltuklu, televizyonlu modern salonundan mutfağına, klimasından çifte çamaşır makineli banyosuna, satenlerle bezeli yatak odasından gardiroplarına kadar her yer pırıl pırıl, tozdan kirden eser yok. Bayan Pietro'nun kendi elleriyle yaptığı enfes spaghetti, kızarmış et ve salatının tadı hala damaklarımızda." Soruları yanıtlayan Sinyor Pietro şöyle devam eder, "Medrano'da toplam 200 kişi çalışıyor, 18 fil, 20 kaplan, 200 at, 4 zürafa, 2 gergedan, 30 deve, 50 köpek var. Sirk insanı sadece ve sadece karavanda yaşayabilir. Kendimden örnek vereyim, bugüne kadar ne benim ne de çocuklarımla evi oldu, olmaz da. Memleketim Floransa'ya gittiğimde bu karavanımı bizim depoların önüne çekip keyfimizi süreriz. Bizde ev olmaz, evde duramayız, göçebeliğe alışmışız bir kere. Aramızdan bazıları ev aldı, ama kısa süre sonra yeniden karavanlarına döndüler. Bizim hayatımız aynı Çingenelerinki gibi, bir yerde sabit duramayız, mutlaka

Buz Sirk'i, Meksika Sirk'i çeşitli yıllarda gösteriler yapmışlardı. Sinemacılar da sirk ve gösteri sanatlarını perdeye yansıtmış, ilgiyle izlenmişlerdi. Başrolünü, Charlie Chaplin' in üstlendiği "Sirk" 1928'de, Gina Lollobrigida, Burt Lancaster, Tony Curtis'in başrolünü oynadığı "Trapez" 1956'da, John Wayne'nin başrol oynadığı "Sirk Dünyası" 1964'de gösterime girmişti.

Çok yabancı hayvan telef oldu

Sirk kavramı ilk olarak eski Romalılar tarafından kurumsallaştırılmış, ekmeğe ve sirk ile toplumu yönetmişlerdi. Halkın aç kalmaması ve eğlenerek politikadan uzak olması hedeflenmişti. Bu hedefe ulaşmak için binlerce insan ve yüz binlerce hayvan bu gösterilerde kötü bir şekilde can vermişlerdi. Günümüzde de görkemli sirk gösterilerinin arka planında çok büyük çabalar ve acılar vardır. Özellikle hayvanlar eğitimleri sırasında kötü muameleyle karşılaşabilmektedirler. Çocukluk çağlarımızda mahallelerde ayı oynatanlar olurdu. Ayının burnundan geçirilmiş bir halkaya bağlı zinciri eline alan oyuncu gerektiğinde çeker, sopası ve monoton bir hava çaldığı defileyle arka ayaklarına yükselmiş ayıyı hareket ettirirdi. Biz çocuklar koca ayının nasıl oynadığına akıl sır erdiremezdik. Sonradan ayının sıcak bir demir levha üzerine çıkarılarak def çalındığını, ayak tabanları yanan ayının hareket ederek yanmaktan kurtulmaya çalıştığını öğrenmiştik. Sonrasında ayı her def sesi duyduğunda yaşadığı acıyı hatırlayıp ayaklarını kaldırmaya başlar, biz de bunu dans gibi algıladık. Sirk gösterilerindeki kırbaç şaklatmaları da böyle bir şartlı refleks oluşturma yöntemi olabilir. Gösteri yaptırılan yunuslar yaşadıkları havuzlarda avlanamadıkları ve sürekli ölü balık yediklerinden avlanma içgüdüleri ortadan kalkmaktadır. Aç bırakılıp yaptıkları doğru hareket için yemek verilmektedir. Hayvanlarda strese bağlı mide ülseri gelişmekte, cinsel aktiviteleri sonlanmaktadır. İnsanlara zarar vermesin diye dişleri törpülenmekte, insanların eğlencesine hizmet eden kuklalar haline getirilmektedirler.

İletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla gösteri hayvanlarının eğitimleri sırasında karşılaştıkları kötü muamele daha bilinir hale gelmiştir. Bu nedenle de hayvansız ve insanların az tehlikeli gösteriler yaptığı sirkler daha çok ilgi görmeye başlamıştır. Sirkler bizleri çocukluk anılarımıza götürürken, teknolojinin katılımıyla daha da renklenen, insani kaygıları ön plana almak şartıyla halkı eğlendiren en güzel yerlerden biri olmaya devam edecektir.

MÜZELER	
1	Türk müzesi
2	Sütlüce müzesi
3	Athens müzesi
4	Özgen müzesi
PAVYONLAR	
5	İsmail Vakıfı Müzesi
6	Şişli Müzesi
7	Beşiktaş Müzesi
8	Beşiktaş Müzesi
9	Beşiktaş Müzesi
10	Beşiktaş Müzesi
11	Beşiktaş Müzesi
12	Beşiktaş Müzesi
13	Beşiktaş Müzesi
14	Beşiktaş Müzesi
15	Beşiktaş Müzesi
16	Beşiktaş Müzesi
17	Beşiktaş Müzesi
18	Beşiktaş Müzesi
19	Beşiktaş Müzesi
20	Beşiktaş Müzesi
21	Beşiktaş Müzesi
22	Beşiktaş Müzesi
23	Beşiktaş Müzesi
24	Beşiktaş Müzesi
25	Beşiktaş Müzesi
26	Beşiktaş Müzesi
27	Beşiktaş Müzesi
28	Beşiktaş Müzesi
29	Beşiktaş Müzesi
30	Beşiktaş Müzesi
31	Beşiktaş Müzesi
32	Beşiktaş Müzesi
33	Beşiktaş Müzesi
34	Beşiktaş Müzesi
35	Beşiktaş Müzesi
36	Beşiktaş Müzesi
37	Beşiktaş Müzesi
38	Beşiktaş Müzesi
39	Beşiktaş Müzesi
40	Beşiktaş Müzesi
41	Beşiktaş Müzesi
42	Beşiktaş Müzesi
43	Beşiktaş Müzesi
44	Beşiktaş Müzesi
45	Beşiktaş Müzesi
46	Beşiktaş Müzesi
47	Beşiktaş Müzesi
48	Beşiktaş Müzesi
49	Beşiktaş Müzesi
50	Beşiktaş Müzesi
51	Beşiktaş Müzesi
52	Beşiktaş Müzesi
53	Beşiktaş Müzesi
54	Beşiktaş Müzesi
55	Beşiktaş Müzesi
56	Beşiktaş Müzesi
57	Beşiktaş Müzesi
58	Beşiktaş Müzesi
59	Beşiktaş Müzesi
60	Beşiktaş Müzesi
61	Beşiktaş Müzesi
62	Beşiktaş Müzesi
63	Beşiktaş Müzesi
64	Beşiktaş Müzesi
65	Beşiktaş Müzesi
66	Beşiktaş Müzesi
67	Beşiktaş Müzesi
68	Beşiktaş Müzesi
69	Beşiktaş Müzesi
70	Beşiktaş Müzesi
71	Beşiktaş Müzesi
72	Beşiktaş Müzesi
73	Beşiktaş Müzesi
74	Beşiktaş Müzesi
75	Beşiktaş Müzesi
76	Beşiktaş Müzesi
77	Beşiktaş Müzesi
78	Beşiktaş Müzesi
79	Beşiktaş Müzesi
80	Beşiktaş Müzesi
81	Beşiktaş Müzesi
82	Beşiktaş Müzesi
83	Beşiktaş Müzesi
84	Beşiktaş Müzesi
85	Beşiktaş Müzesi
86	Beşiktaş Müzesi
87	Beşiktaş Müzesi
88	Beşiktaş Müzesi
89	Beşiktaş Müzesi
90	Beşiktaş Müzesi
91	Beşiktaş Müzesi
92	Beşiktaş Müzesi
93	Beşiktaş Müzesi
94	Beşiktaş Müzesi
95	Beşiktaş Müzesi
96	Beşiktaş Müzesi
97	Beşiktaş Müzesi
98	Beşiktaş Müzesi
99	Beşiktaş Müzesi
100	Beşiktaş Müzesi
MÜZELER	
101	Beşiktaş Müzesi
102	Beşiktaş Müzesi
103	Beşiktaş Müzesi
104	Beşiktaş Müzesi
105	Beşiktaş Müzesi
106	Beşiktaş Müzesi
107	Beşiktaş Müzesi
108	Beşiktaş Müzesi
109	Beşiktaş Müzesi
110	Beşiktaş Müzesi

ve bütün filmcilik hayatında bu numaranın büyük faydasını göreceksin! Onunla tam iki saat çalıştık. Ertesi gece gene, daha ertesi gece gene derken, kendimde bir fevkaladelik hissetmeye başladım. Yavaş yavaş bir şeyler oluyordum. Ümitlendim. Neşelendim."

Medrano'da 200 kişi çalışıyor

Hülya Koçyiğit de sahneye ilk olarak Medrano sirk'i İstanbul'a Beşiktaş'a geldiğinde çıkmıştı. Birinci sınıftayken tüm sınıf ile birlikte sirke gitmişler, bir anda kendini sahnede bulmuştu. Müzik eşliğinde dans etmeye başlamış, büyük ilgi görmüştü.

06 Haziran 2004 tarihli Hürriyet gazetesinde Yener Süsoy 1873 yılında Casertelli ailesi

gezmeliyiz. Burada 7 büyük, konforlu karavanımız var, hepsinde aileler kalır. Bizde herkes her işi yapar, çadır kurulurken benim de demir direkleri taşıdığım olur. Arkadaşlarımız hem sirk sahnesinde numaralarını yapar, hem de tırlarımızın şoförleridir, kadınlar dahil. Sirkte kimseye emretmeyiz, şöyle yapın demeyiz. Bizde uyuşturucu, içki olmaz, duyduğumuz anda işini keseriz. Sahneye çıkmadan önce içki içilir mi, imkansız, onu yapan hayatıyla oynar. Ayrıca kötü kadınları da barındırmayız, bizde huzur, neşe çok önemlidir."

Ülkemizde Alman Sirk'i, Moskova Devlet Sirk'i, Medrano, Barcelona, Colleseum, Apollo, Miranda, New Miranda, Roma, Togni,

İzmir Fuar Gazinoları ve Bornovalı Nuri

1980'lerde gazino yaşamı çeşitli nedenlerden dolayı sönükleşmeye başlar. Ortaya "Şarkıcı Formülü" atılır. Sinema oyuncusundan şarkıcı formülünden kimler gelmiş, kimler geçmiş onları da, Bornovalı Nuri'nin adım attırdıklarından başlayarak sıralamakta yarar var: Ayhan Işık, Fatma Girik, Selda Alkor, Nebahat Çehre, Nazan Şoray, Sevda Ferdağ, Ekrem Bora, Murat Soydan, Öztürk Serengil, Seyyal Taner.

Lütfü DAĞTAŞ

Tarihi Uluslararası İzmir Fuarı bu yıl bir kez daha açılıyor. İzmir'den olsun ya da olmasın, birbirini izleyen birkaç kuşağın, "İzmir Fuarı" denildiğinde ilk anımsadıklarından birisi Fuar'daki gazinolardır. Bu gazinoların önde gelen özellikleri dönemlerinde "en büyük duhuliyeyi yapmış olmaları" dır. Gazinoları ad olarak hemen ilk elde; *Manolya, Göl, Kübana, Mogambo, Ekici Över, Lunapark, Dalyan, çay bahçesi*

olarak bilinen *Akasyalar, Konak Maksim* diye sıralama yapabiliriz.

İzmir Uluslararası Fuarı, eskilerde 20 Ağustos tarihinde açılır 20 Eylül günü de kapanırdı. 1800'lerden 1970'lere İzmir Gazinoları kitabının (*) yazarı olarak, lise yıllarımda, Fuar'daki Manolya Gazinosu'nda çalışmışlığım bulunduğundan bu bir aylık sürenin 1970'lerdeki tanıyıyım. Türk Sanat Müziği'nin unutulmaz yorumcu ve bestecisi Zeki Müren'in ilk ünlendiği yıllarda, 1954'te, onun için kurulduğundan halk arasında 'Zeki Müren Bahçesi' olarak da adlandırılan

Gazino'da ne mi yaptım? Giriş kapısında bilet kestim, yer gösterdim, yazlık sinema anlayışında yan yana sandalyelere, numaralı olmasına karşın, bazen önce gelenler oturunca kavga çıkardı, kavgaları ayırdım, sonradan gelenlere sandalye taşıdım. 1972 ve 1973'ten söz ediyorum. Harçlığımı çıkardım çıkarmasına da en büyük kazancım 20'şerden tam 40 gece üstâdın sesini dinlemiş olmamdır. En büyük beslenmelerimden birisi budur. Neden 20'şer gün olduğuna gelince, "Paşa" yani Zeki Müren, 30 günlük fuar süresi içerisinde 20 gün sahneye çıkardı da ondan!

Niye ünlüydü İzmir gazinoları?

Peki, nedir İzmir Uluslararası Fuarı'ndaki gazinoların dönemindeki ünü?

Bu soruyu söz konusu gazinolarda patronluk yapmış Bornovalı Nuri'ye (**) sormuştum 27 Mayıs 2002 günü kırkikinci yağmurunun yağıp geçerken yerini bıraktığı kuş civıltıları arasında. Kültürpark'ta işletmecisi olduğu Menekşe Çay Bahçesi'nde nargilesini fokurdattıyordu, yanıtı o verdi, unutmadım:

"Şarkıcıların, o yılın kış aylarında sahneye çıkacakları İstanbul gazinolarındaki ücretlerini İzmir Fuarı'ndaki performansları belirlerdi!"

Cumhuriyet öncesi Batı kültürüyle iç içe olan İzmir'de de, İstanbul gibi hayli hareketli sosyal yaşam vardır ve bu sosyal yaşam ayrıca nitelikli sanatla, dolayısıyla müzik kültürüyle de sarmalanmıştır. Öyle ki İzmir'in, 1800'lerden başlayan söz konusu bu müzik kültürü içerisinde caz müziği hep öne çıkar. Eklemeliyim ki, buradan beslenen müzik kültürü o yıllar düğün törenlerine değin yansır ve düğünlerde caz orkestraları çalar söyler, onların çaldıkları eşliğinde dans edilir.

Yine 1970'li yıllara dönecek olursak; o yıllar, eğlence yaşamına gazinoların yön verdiği yıllardır. 1980'lerde ise gazino yaşamı çeşitli nedenlerden dolayı sönmüşmeye başlar. Oysa 1980'ler öncesi, Kültürpark'ta açılan geleneksel İzmir Uluslararası Fuarı dönemlerinde, gazino neonlarında sanatçıların ad sıralaması üzerine kavgaların yaşanmış olması ga-

Yeni Asır 1967 08 25

Ege Ekspres 1971 09 02

zetelere haber olarak çoğu kez yansımıştır. Zeki Müren'in, Manolya Gazinosu için İzmir'e gelişi, sahneye çıkışı, sahnedeki giysileri, hal ve tavırları başlı başına olaydır. Ama 1980'lerde bu süreç noktalanmaya doğru gider. Bundan olumsuz etkilenen bir kesim de gazinocularıdır. Bir çıkış gerekmektedir. O çıkışı da, 1930 İzmir Bornova doğumlu, 1967 yılında gazinoculuğa başlamış, Kültürpark dışında yer alan Alsancak Limanı'ndaki Dalyan Gazinosu'nu işleten Bornovalı Nuri (Yalçuk) kendisinin gerçekleştirdiğini anlatmıştı aynı görüşmemiz sırasında; "Gazinolarımızın 1970'li yılların sonlarında iş yapamaz duruma düştükleri günlerde, Yeşilçam'ın ünlü oyuncularını sahneye transfer edip, onlardan şarkıcı modası yaratmaya yöneldim, kurtuluş buydu!"

Niye Yeşilçam oyuncularını?

Türk Sineması'nın kalbi Yeşilçam, o yıllar müthiş bir gerileme süreci içerisindeydi. Dinci, ırkçı, kapitalizm özentisi içerisindeki 1. ve 2. MC Hükümetleri işbaşında olmasına karşın, film şirketleri hızla seks filmi yapımına yönelmişlerdir. Sinemalar hiç ara vermeksizin bu filmleri oynatarak iş yap-

maya çalışmaktadırlar. Çoğu sinema oyuncusu bu çarkın içinde yer almak istemez. Bornovalı Nuri bu süreci iyi değerlendirir ve "Seyirci beyaz perdeden görüp tanıdığı, sevdiği oyuncuları sahnede canlı biçimde şarkı söylerken seyrederse bu bizim gazinolara canlılık getirir, diye düşündüm" der kendi kendine ve hemen uygulamaya geçer. Kendisi de sinema oyuncusu olan ve şarkıcılıktan payını alan İzzet Günay da doğruluyor bunu ve "Bu krizin hemen öncesi şarkıcılığa ilk geçen arkadaşımız Gökşel Arsoy'dur. Ardından Efkan Efkan gelmiştir. Bana da 1968'den beri teklif geliyordu ama sinemadaki kimliğimin ardına sığınmayı, o bağlamda sahneye geçmeyi hiç düşünmüyordum. Ama bir yandan da Yeşilçam'da, seks filmleri furyası artmıştı. Ben de sahneye geçmek durumunda kalmıştım." diye anlatıyor.

Ardından Yalçuk'un açtığı sinema oyuncusundan şarkıcı formülünden kimler gelmiş, kimler geçmiş onları da, Bornovalı Nuri'nin adım attırdıklarından başlayarak sıralamakta yarar var: **Ayhan Işık, Fatma Girik, Selda Alkor, Nebahat Çehre, Nazan Şoray, Sevda Ferdağ, Ekrem Bora, Murat Soydan, Öztürk Serengil, Seyyal Taner.**

Sahneye çıkmayan sinema oyuncular

Peki, sahneye çıkmayı kesinlikle reddeden sinema oyuncular yok mudur? Vardır elbet. Onlar da; **Türkan Şoray**, **Ediz Hun** ve avans aldığı halde **Kartal Tibet** olarak sıralanır. **Belgin Doruk** da sahneye çıkar, bir iki denemeden sonra sağlık sorunları ağır basınca aldığı avansı geri verir.

İmamın karısı da kurtaramadı!

Bu akım da bir süre etki gösterir ama çok sürmez. Gazinocular farkındadırlar, öyle farkındadırlar ki, tam da o sıralar gerçek bir din imamının şarkıcılığa hevesli güzel, alımlı karısını, "**İmamın Karısı**" diye gazete ilanlarıyla neonlarına taşıyarak sahneye çıkartırlar. Onu da şöyle özetliyor Bornovalı Nuri:

"Bir gün "İmamın Karısı" diye bir kadın çıktı sahneye. Dediler, Nuri Abi, bunu al, bu renk! Gittik İstanbul'a. Kadına dedik ki, yüz bin lira verelim. İki yüz ver, dedi kadın. İki yüz bin büyük. Peki, çare yok. Geldik buraya. Açıldı fuar. Böyle bir şey olmaz! Köylerden otobüslerle geliyorlar, İmamın Karısı, diye. O sıra ekici Över Gazinosu'nda da Yıldız Tezcan, Murat Soydan, Nazan Şoray sahneye çıkıyorlar. Köy ve kasabalardan gelen otobüsler önce oraya yaklaşıyor. Soruyorlar İmamın Karısı nerede çalışıyor? Çalıştığı yere yöneliyorlar."

İzzet Günay, Lütfü Dağtaş.

İzmir Uluslararası Fuar dönemlerindeki görkemli gazino günlerinin noktalanması tümcesini de Rahmetli Bornovalı Nuri diye herkesin bildiği Nuri Yalçuk'tan not ediyorum:

"Eski imkanlar da bitti, eski sanatçılar da bitti!"

(*) 1800'lerden 1970'lere İZMİR GAZİNOLARI. Lütfü Dağtaş, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 1. basım Nisan 2004, İzmir.

(**)Türkiye gazinoculuk geleneği içerisinde işletmeciler Fahrettin Aslan, Hasan Ekinci, Osman Kavran, Atalay Noyaner ile birlikte iz bırakmış olan Nuri Yalçuk, 84 yaşındaiken yaşama gözlerini kapadı. Böylelikle 1950'ler sonrasının ünlü gazino işletmecileri Fahrettin Aslan, Hasan Ekinci, Osman Kavran, Atalay Noyaner'in ardından Bornovalı Nuri ile birlikte bir dönem kapanmış oldu.

Nebahat
Çehre

Ayhan Işık

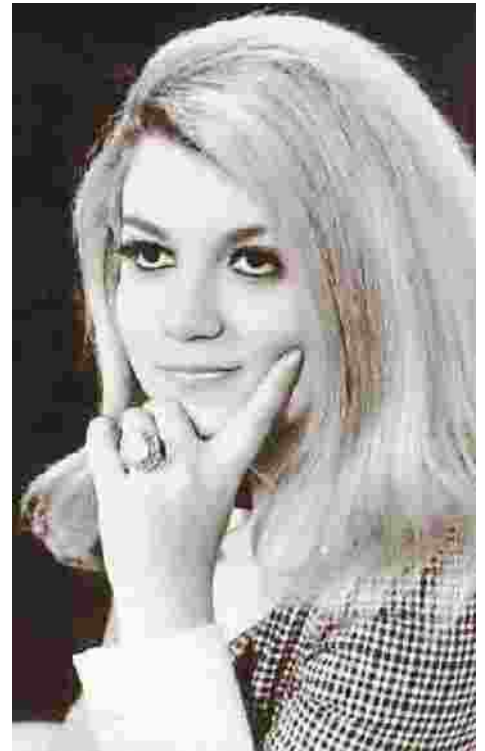

Fatma Girik

İmamin karısı

► Bir zamanlar Yeşilçam'ın oyuncularından olan Sevtap Çetinkale, Hacı Hafız Mustafa Taşova'yla evlenip boşandıktan sonra "İmamin karısı" olarak şöhreti yakaladı. Alkışların, şöhretin ve neonların cazibesine kapılarak Taşova'yı terk eden Çetinkale, kısa sürede zirveye çıktı. Bir süre heyecan fırtınası estiren Çetinkale, imam kocasının mahkeme kararıyla adının kullanılmasını yasaklatmasından sonra, inişe geçti. İstanbul sahnelerinde aradığını bulamayan Çetinkale Anadolu turnelerine çıkmaya başladı, ancak burada da beklediği başarıyı sağlayamadı. Ardından uzun süren bir sessizliğe bürünen Çetinkale, Adana'da ortaya çıktı ve pavyonlarda çalışmaya başladı. Ancak bir süre sonra pavyonları da bırakıp İstanbul'a döndü.

Sevtap Çetinkale

Yıl 1965. Aylardan Mayıs. İstanbul Tiyatrosu'nun temel direktörlerinden Muzaffer Hengüler'le bir söyleşimiz.

Aynı yıl İlhan Daner'le konuşurken.

Ali Sururi ve Toto Karaca.

Celal Sururi, bir İstanbul Tiyatrosu oyununda.

iskelesi'ne bakan köşesindeki koltuğa oturur, Panama şapkasıyla şöyle yüzünü bir serinlettikten sonra, "Nerede kaldı benim orta kahve" diye seslenirdi.

Yaşasın, İstanbul Tiyatrosu geliyor

Bir dönem İzmir halkı, bu muhteşem tiyatro grubu sayesinde gülmeye doyamazdı. Geleneksel Türk Tiyatrosu'nu modernize ederek operetleştiren ve yeni bir modele kavuşturan topluluk, hiç bir ideolojik yöne sapmadan tüm seyirciyi kucaklamayı başarmış, yoğun seyircisiyle de zaten bunun karşılığını bulmuştu.

■ Tayfur GÖÇMENOĞLU

Yaz gelip de İzmir ısınmaya başladığında; gazetede ki tüm arkadaşlar bir konuğun yolunu gözlerdik. O konuk, her zamanki gibi yine esintili bir akşam üzeri beyaz keten takım elbisesiyle görünür, ahşap merdivenlerden bir çırpıda çıkar, minik yazı işleri odamızın Pasaport

Toto Karaca ve Celal Sururi.

Alev Sururi, Şemsi İnkaya ve Toto Karaca, bir oyunda.

Bu arada beraberinde getirdiği çantasından birtakım, fotoğraflar çıkarır, seçmemizi ister, onlarla ilgili bilgiler de verirdi. Bu sevimli, bu yolu gözlenen konuk, İstanbul Tiyatrosu'nun "ağabeyi" Lütfullah Sururi'den başkası değildi. O, henüz başlayan imbatın serinliğinde kahvesini yudumlar-ken, biz fotoğraflara bakar, onlar hakkında yorumlar yapardık.

Bu, şu demekti. Artık bir ay süreyle sadece bizde değil, onlara hayranlık duyan tüm İzmirlielerde gam kasavet olmayacaktı.

Lütfullah Sururi, İstanbul Opereti'ni(*) kurmuş, repertuarını modernize ederek, özellikle Molier'in oyunlarından uyarlanmış

güldürüleri İstanbul Tiyatrosu adı altında başarıyla temsil ettirmeye başlamıştı. Tiyatronun her şeyiydi. Kardeşleri Celal ve Ali Sururi de kadroda yer alıyordu. Oyunlar, Kültürpark Açık hava Tiyatrosu'nda sergilenir, gününbirlik bilet bulmak mümkün olmazdı. Lütfullah Sururi, gitmeden önce bize davetiyeler de bırakır, "Yine de arkadaşlarınızdan gelmek isteyen olursa beni arayın" diye tembihlerdi.

Onu sevgi ile uğurlarken, hep birlikte seslenirdik:

"Yaşasın, İstanbul Tiyatrosu geliyor"

Entrikalar, küçük, zararsız çapkınlıklar üzerine kurulu piyeslerin baş oyuncularını Celal Sururi ve Toto Karaca (Cem Karaca'nın anesi) sahneye birlikte çıktıklarında, hiçbir şey söylemeseler, hiç konuşmasalar da verdikleri elektrik nedeniyle millet gülmekten bayılır, sonra da onlar ayakta alkışlanırlardı. Seyirci, abartılı makyajlarına bile bakıp gülebilirdi. Aynı oyunu defalarca seyretse de aynı keyfi eksiksiz alırdı.

Bir tılsımdı bu. Kimseye kolay kolay nasip olmayan bir tılsım. Muzaffer Hepgüler, Alev Sururi, Ekrem Dümer ve İlhan Daner, bu aile topluluğu içinde görevlerini eksiksiz yapar, insanları evlerine mutlu, gerçekten gamdan kasavetten arınmış olarak gönderirlerdi. Oyunun bitmesi asla istenmezdi. Aslında İstanbul Tiyatrosu, operet geleneğinin bir ürünüydü ve çağdaşlaşma yolunda önemli mesafeler katetmeyi başarmıştı.

Onları geniş seyirci kitleleriyle buluşturan en önemli etken, hiç şüphesiz, ideolojik

mesajlardan arınmış, sade, basit, kolay anlaşılır ve düşündürmeden güldürmeyi amaçlayan oyunlar sunmalarıydı. Nitekim Gülriz Sururi, "Aslında benim de bu ekipte yer almam gerekirdi. Ama sırf bu yüzden aralarında olamıyorum. Çünkü benim, ideolojik mesaj veren oyunlarda oynamam gerek" demişti.

...

Sonra bir gün geldi, o sevimli konuğu; Lütfullah Sururi'yi, ağırlamaz olduk. Hastalanmıştı. Muammer Karaca'dan ayrılarak kendisiyle evlenen Şükran Hanım(**), bir süre onun yerini tutmaya çalıştı. Sonra da ölüm haberini aldık. Sonra Celal Sururi, ardından Toto Karaca, birer ikişer bu dünyadan göçüp gittiler. Muzaffer Hepgüler, önce Rıza Pekutsal'la ikili olup sahneye çıktı, sonra İzmir'de kendi tiyatrosunu kurdu. Hepgüler, geleneksel Türk Tiyatrosu'nun çok özel bir temsilcisiydi. İnsanları güldürmek için yaratılmıştı. Meşhedi tiplmesiyle zirveye çıktı. İzmir'den bir türlü ayrılmıyor, nerede salon, nerede bahçe bulursa sahneye çıkıyordu.

Hepgüler de İstanbul Tiyatrosu geleneğini sürdürerek sanat yaptı. Aynı tarz oyunları sergilerdi. Hemen pek çok oyununda kullandığı o meşhur "Herkesin metresi var, benim santimetrem bile yok" esprisi hep hatırlardadır. Seyirciyle hemen bağ kurar, salondaki ya da bahçedeki tanıdıklara mutlaka bir laf sokuşturur, insanları mutlu ederdi. İzmir'de hastalandı. Bu çok sevdiği kentte öldü. İnsanları güldürmek için adanmış bir hayat sona ermişti. Diğerleri gibi mekanı cennet olsun. İstanbul Tiyatrosu, kısacası bir efsaneydi. Muhteşem kadrosuyla komedinin Türk Tiyatrosu adına yüz akıydı. Grubu, bu haliyle hafife alan da çıkmazdı. Çünkü onların, işlerini güldürmek adına yaptığı bilinci herkeste hakim bir duygu oluşturmuştu. Ne yazık ki, İstanbul Tiyatrosu dağılıp tarihe karışınca o boşluğu doldurma cesaretini hiçbir tiyatro gösteremedi. İzmir, onlarla güzel, onlarla mutlu oldu.

(*) İstanbul Opereti, 1954 yılında Ses Opereti'nin dağılması üzerine Toto Karaca, Tevhit Bilge, Muzaffer Hepgüler, Vedat Karaokçu, Celal Sururi gibi sanatçıların bulunduğu bir grup tarafından kuruldu. Grup, 1959-1960 sezonunda İstanbul Tiyatrosu adını aldı. 1972-1973 dönemi sonuna kadar bu adla sahneye çıkan İstanbul Tiyatrosu, 1973-1974 döneminde "Yeni İstanbul Tiyatrosu" adıyla çalışmalarını sürdürdü.

(**)1926-1935 yılları arasında İzmir Valiliği yapan Kazım Dirik'in kızı olan Şükran Hanım'ı, dönemin en ünlü tiyatro sanatçılarından Muammer Karaca, 1952 yılında atla kaçırılmış ve çift kısa süre sonra evlenmişti. Çiftin bu evlilikten çocukları da oldu. Daha sonra Muammer Karaca'dan ayrılan Şükran Hanım, Lütfullah Sururi ile dünya evine girmişti.

Ekrem Dümer, İstanbul Tiyatrosu'nda en uzun süre çalışan oyuncularından biriydi.

Fuar, bir tatlı huzur...

İzmir Enternasyonal Fuarı, çocukluk yıllarımdan beri, benim için bir "sevinç kaynağı"ydı, bir "tatlı huzur"du, sadece benim değil kendini İzmirli hisseden herkesin... 20 Ağustos-20 Eylül tarihlerinde gerçekleşen fuar günleri, biz çocuklar için bayramdan farksızdı...

Hürol DAĞDELEN

Fotoğraflar (APİKAM) Ahmet Piriştina Kent Arşivi Ve Müzesi

1 970'li yıllar sözünü ettiğim... 1960'ın ağır ve siyasi mücadeleler içinde geçen yıllarından, 1970'e, yani 1980 ihtilaline kadar sürecektir sol-sağ kavgalarının başlangıcından, devrimci gençliğin liderlerinden Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının yargısız infaz edildiği olayların tam göbeğinde yaşamaya çalışan

henüz o yıllarda 12 yaşında olan bir çocuk için İzmir Enternasyonal Fuarı, özgürlüğe bir kaçıştı.

Çünkü fuar o yıllarda, hem gazino, hem ülkeleri tanıyıp bilimsel buluş ve uzay teknolojilerini yakından takip etme imkanı, hem mini tren hem de tadına doyumlanmaz bir lunaparktı. Paraşüt Kulesi ise devasa bir heyecan fırtınasıydı.

Mini tren özgürlüktü

Her yıl fuarın gelmesini ipe çekerdik. Kız

kardeşim Yeşim, mahalle arkadaşlarım... O yıllarda yeni kurulan Türk Tuborg'da veznedar olan babam Şeref Dağdelen, geç saatlere kadar çalışırdı. Gelişi hemen her akşam saat 20.00'yi bulurdu. Ama bize verdiği sözü asla unutmazdı, yorgun argın gelse de bunu hissettirmez, işten çıkmadan önce annemi telefonla arar, 'Aytül Hanım çocukları hazırla bu akşam Fuar'a gidiyoruz' derdi. Onun gelişiyle birlikte evde bayram havası eserdi. O yıllarda çeşit çeşit ulaşım araçları yok, yarım saatte bir Karşıyaka İskelesi'nden kalkan belediye otobüsleri ve dolmuşlar... Babam ise daha çok dolmuşu tercih ederdi, çünkü ayakta yolculuk etmeyi sevmezdi. Biz de

Orhan Gencebay'ın o yıllarda dillerden düşmeyen şarkıları eşliğinde Lozan Fuar kapısının yolunu tutardık. Genelde Karşıyaka'dan gelenler bu kapıyı kullanırdı. Girer girmez de müthiş bir coşku...

Mini tren büyük bir keyifti bizim için... Fuar alanını dört dönen trenle fuarı ezberlerdik o akşam... Tren minik de olsa özgürlüktü, keşif yapma imkanıydı, çok geniş bir alana sahip olan fuarı, yorulmadan gezme imkanı tanırdı bize... Trene binmek kuyruk, inmek ayrı bir dertti; çünkü fuara gelen herkes tren keyfi yapmanın peşindeydi... Yerinizi aldığınızda ise, coşkuyla dolardı yürekler, hele çocuklarda...

Kaskatlı Havuz'da su dansı gösterileri

Fuarda benim için üç olgu vazgeçilmezdi. Bir kadın heykelinin süslediği kaskatlı havuz, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün, dava arkadaşı İsmet İnönü ile sohbet ettiği heykel ve de paraşüt kulesi... Dün de vardı bu üç unsur, bugün de şükür yerlerinde... Kaskatlı Havuz'da örneğin su dansı gösterilerini izlemek için fuarı ipe çekerdim. Ne yazık ki, bu gösteriler bugün yapılmıyor, havuz anlamsız ve boş akıyor. Oysa ne gösteriler olurdu burada... Fuar ışıltılıydı.

Atatürk'ün İnönü ile sıcak sohbeti ise bana hep bir davaya inanmanın, bir ülkeyi özgürlüğe kavuşturmanın, fikir danışmanın, uzlaşmacı olmanın, dostluğun yüceliğini yerleştirmişti yüreğime... Ne zaman fuara gelip bu heykelin önünden geçsem, çocukluk yıllarıma dönerim... Ve paraşüt kulesi; üç kez niyetlenip ikisinde paraşütle atmadan geri döndüğüm uçmanın dayanılmaz hafifliği... Atladığım gün yaşadığım heyecanı ise anlatamam, müthiş bir boşluk hissettim yere inerken... Aslında birkaç dakika süren şey, bana birkaç saat gibi gelmişti, hiç bitmesin istedim bu özgürlük... Ama her başlangıcın da bir sonu vardı ne yazık ki...

Annemin ısrarıyla çektiğimiz fuarda bir aile fotoğrafı... 1965-1966

Sanatçının tek reytingi fuarı

Fuar, Anadolu insanının da buluşma merkeziydi... Birçok işadının yanı sıra Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen vatandaşların çevrelerine hava attıkları bir cazibe alanıydı. Denizli, Uşak, Aydın, Ankara ve hatta İstanbul'dan gelen konuklarla İzmir, nüfusunun her akşam ikiye katlandığı olağanüstü geceler yaşardı. Fuarın ticari olmasının yanı sıra kültürel yönü de vardı. Özellikle 1960'lı, 1970'li yıllarda gazinolar pek çok sanatçının ün kazandığı ya da şöhretini artırdığı platformdu. O zaman böyle televizyon, video klip yok... Sanatçının, şarkıcının tek reytingi fuarı... Bu yüzden ulusal basın fuara akardı, yerel basın ise hakimiyetini sürdürmek için, ulusal gazetelerle müthiş bir rekabet içine girerdi. Gazino ilanlarını kapma yarışı inanılmazdı. Babam her akşam eve Yeni Asır ve Hürriyet getirirdi, bir de akşam gazetesi Telgraf... Fuarda nelerin olup bittiğini bu gazetelerden öğrenirdim. Çarşaf çarşaf tam sayfa gazino ilanları... Şarkıcıları ezber bilirdim. Annem bana sorardı kim hangi gazinoda çıkıyor diye...

Tomarla broşür toplardık

Ya pavyon merakı... İnanılmazdı işte bu... Fuarı gezmeye gelen insanlar, oluk oluk ülke pavyonlarını ziyaret ediyordu. Maksat gezmek olsun... Her sene 40-50 dolayında

ülke, son teknolojik gelişmeleriyle fuara katılır, ürünlerini tanıtır, çalışmalarıyla gövde gösterisi yapardı. En çok ilgi gören de, o yıllarda uzay çalışmalarıyla ön plana çıkan ABD ve SSCB'ydi. Her sene, ilginç yeniliklerle fuara katılan bu iki ülkenin yarışını da her insan gibi ben de ilgiyle bekler, izlerdim. Ruslar, Gagarin'in ayak izlerini tablo gibi pavyonunda süsler, uzay araçlarıyla hava atarken, Amerikalılar da boş durmazdı. O yıllarda arka arkaya uzaya füzeyle astronot gönderen ABD pavyonunun ilgi gören köşesi ise, astronotların ay yüzeyine indiklerinde kaydettikleri sesleri fuar ziyaretçilerine dinletmeleriydi. Pavyon ziyaretleri sonucu fuar

ziyaretçilerinin ellerinde tomarla broşür olurdu, hatta bu bir yarış gibiydi... Bu broşürler sonra evde okunur muydu bilmiyorum ama hala akıl erdiremediğim ilginç bir alışkanlıktı.

Çekinmeden çarpışan arabaya binerim

Ve lunapark... Her çocuğun düşlerini süsleyen eğlence kültürü... 1960'lı, 1970'li yıllarda da birbirinden cazip oyuncaklar vardı lunaparkta... O günden bugüne taşınanlar; dönme dolaplar, çarpışan arabalar, atlıkarıncalar, uçaklar, korku tüneli çok keyifli, heyecanlı dakikalar sunuyordu çocuk ziyaretçilere... İki kardeş, ısrarla ben, her oyuncağın keyfini çıkarmadan lunaparktan çıkmazdık. Babam da bunu bildiği için belki de cebindeki son parayı bizim için harcardı. Çarpışan arabalara 3-4 kez binmeden durmazdım mesela... O yaşta araba kullanmak bana müthiş heyecan verirdi, hele ki en çok çarpan olup karşımdakini korkutmak, çocukca bir zevkti... Benim de hopladığım çok olmuştur. Bugün bile fuara gitsem bu yaşta çarpışan arabalara binmek için fırsat kollarım hiç çekinmeden... Çocukluğunu hissetmek bu olsa gerek... Annem de bu anları fotoğraflamayı çok severdi. O yıllarda böyle zırt pırt fotoğraf çeken makineler yoktu, cep telefonları ise ütopaydı. Bu nedenle, lunapark çevresinde tur atan fotoğrafçılar, para kazanmak için haberli ya da habersiz fotoğraf çekerdik, sonra lunaparktan çıkarken fotoğrafını görünce almadan edilmezdi tabii... Bu fuar yazımı süsleyen fotoğraflar da annemin

ısrarları sonucu çekilmiş anlardır... Ben beş-altı yaşlarımda, kardeşim Yeşim de 2'sinde, yürüme heyecanlarında...

Unutulmaz gece

Fuar'ın benim için neden bu kadar önemli olduğunun iki kanıtı da, benim için çok özel olan iki anı da burada yaşamış olmam... Eşim Şükran'a ilk evlenme teklifini burada yapmıştım; şimdi yerinde yeller esen lunaparkın karşısındaki Emirgan Çay Bahçesi'nde... İkincisi de düğün törenimin Akasyalar'da gerçekleşmesi... Unutulmaz bir geceydi benim için... Fuar'ın en güzel köşelerinden birinde yer alan Akasyalar Gazinosu ve Aile Çay Bahçesi, sevgili ağabeyim, rahmetli Atalay Noyaner'in gözbebeğiydi... Akasyalar, yeni fuar projesi çerçevesinde yıkıldığında gözyaşlarını tutamamıştı Atalay Ağabey... İnsanın, yoktan var ettiği bir mekanın böyle yok olması üzücüydü gerçekten...

Batı'ya açılan pencere

İzmir Enternasyonal Fuarı, benim için çok önemlidir, keza benim yaşadığım anıları, duyguları hisseden her İzmirlinin de... İşte bu yüzden, son yıllardaki durgun halini, dev park görünümüne hala bir çözüm bulunamamasını anlamış değilim.

Çocukluğumun fuarı, "yaşama sevincim"di, "hayat penceremdi", "umudum"du. İzmir'inin çağdaş kimliğinde önemli yapı taşıydı. Şimdi anılarda yaşıyor, umarım tekrar eski günlerine İzmir'in simgesi olduğu, hayat verdiği günlere geri döner.

Çünkü İzmir Enternasyonal Fuarı sadece kentimin değil, ülkemizin "Batı'ya açılan ilk ve rakipsiz" kapısıdır. Öyle de olacaktır.

Kültürpark'a emeği geçenler **Peyzaj Mimarı Bedri Or**

Dr. Behçet Uz anılarını anlatırken, Kültürpark'ın yaratılması sırasında gizli kahramanlardan da söz eder. Bunların arasında Peyzaj Mimarı Bedri Or ilk sıralarda yer alır.

Orhan BEŞİKÇİ

Erken Cumhuriyet dönemi eseri Kültürpark seksen yıldır İzmir'in sosyal ve kültürel yaşamında varlığını sürdürüyor. Kültürpark'ın inşası ve yeşillendirilmesi kentin birçok yerinde yeni oluşturulan park ve yeşil alanlara örnek oldu.

Mimarisi ve bitki örtüsüyle Kültürpark, kentine karşı kamusal sorumluluk duyan Belediye Başkanı Behçet Uz ve çalışma arkadaşlarının eseri, Cumhuriyetimizin İzmir'e armağanıdır...

Dr. Behçet Uz hatıralarında Kültürpark'ın

peyzajına katkı vermiş yazımın kaynağı olan park, bahçe uzmanı Bedri Bey'den (Bedri Or) bahseder. Bedri Or'u tanıtmadan önce dönemin başarılı Belediye Başkanı Behçet Uz'un Kültürpark'ın oluşumuyla ilgili olarak gazetelere verdiği demeçlere ve hatıralarına göz atalım.

Yangın yerinden Kültürpark'a

Behçet Uz, "Gazi Meydanı'nda ki yer kâfi gelmiyordu, bunu göz önünde tutan belediyemiz yangın yerlerini imar etmek, halka geniş nefes alacak parklar yapmak, panayırımıza layık geniş sahalar hazırlamak maksadı ile Kültürpark'ı vücuda getirmek kararı almıştır. 1933 senesinde Halkevleri sporcuları ile dostluk müsabakaları yapmak üzere Moskova'ya giden Suat Yurtkoru Bey, orada gördüğü kültür parklardan bahsetmişti. Bu fikir ile panayırı bir arada düşünmüştük. Fuarı, İzmir vilayetinin Ege Bölgesi'nin merkezi alışveriş yeri olarak açarsak İzmir'in iktisadi durumunu kalkındırır ve aynı zamanda İzmir'i de tanıtırız dedik. Hatta bu ilk imar furyası içinde fuar alanına giden yolları da açmaya derhal karar verdik."

Kültürpark için yer seçimi

Behçet Uz, "Etraf iyice tetkik edilecek olursa, meydana getirmeğe çalıştığımız bu eserin İzmir'in bayındırlığı için ne kadar isabetli ve yerinde olduğunu görürsünüz. Niçin bu yeri seçtik, bu yer yalnız yangın yerinin değil, İzmir'in dört tarafından kolaylıkla gelinebilir merkezi vaziyettedir. Yeni bayındırlık bölgesinin tam ortasında olduğu gibi, Tilkilik, Namazgah, Ballıkuyu, Asmalı-mescit, Birinci ve İkinci Kordon'dan çok kolay ve yakın gelinebilecek bir haldedir.

Erkek ve kız liselerinin sağ ve solda tabii birer hudut teşkil etmesi, Gazi İlkokulu'na ve İşçiler Mahallesi'ne yakın oluşu, Kültürpark'ın mana, ehemmiyet ve lüzumunu artırmaktadır."

Kültürpark projesinin hayata geçirilmesinde yaşanan zorluklar...

Behçet Uz, "Maalesef fuar projesi mevzuunda üç sene kadar yerimizde saydık. Fuar fikrini önceleri ben bir türlü kabul ettiremedim, çünkü projelerle alakalı olması gereken şahıslar bu fikre hep muhalifti. Bozuk kaldırımları tamir ettirmek için mali varlığı elde edemeyen belediyenin böyle milyonluk bir işe girişmesi cidden şaşılacak bir iştir. Enerjisine güvenmeyen, hayalleri hakikat yapabilmek kudretini nefsinde bulamayan insanların böyle bir davanın arkasına takılmasına imkan tasavvur edilemez. Yer

yer yükselen şu binalara bakınız. Bunlar son dört yıl içerisinde meydana gelen Cumhuriyet eserleridir. İzmir bunları ekonomi âleminin en sıkıntılı zamanlarında ve sırf kendi parası ile yapmıştır. Güzel Ankara'mızdan sonra İzmir ve diğer şehirlerimizin yabancı parasına ihtiyaç göstermeden hiçbir devirde görülmemiş modern bir bayındırlığa kavuşmaları, Türk'ün bayındırlık hususundaki özlü kabiliyetini herkese göstermeğe kâfidir. Biz bütün bunları Cumhuriyet Hükümet idaremize borçluyuz."

Kültürpark öncesi yangın alanının durumu

Behçet Uz, "Bu yer bir sene evveline kadar yıkık duvar, çukurlar, kuyu ve bataklıklarla

çok korkunç ve sağlığa çok zarar veren bir yerdi. Burasını düzeltmekle ettiğimiz ilk istifade, şehrin içerisindeki büyük bataklığı kurutmakla başlıyor. Görüyorsunuz ki geçen senelerin korkunç manzarası yerine munis bir ova manzarası gelmiş bulunuyor. Yolları süsleyen çeşitli ağaçların dikilmesi, içindeki binalarla eğlence yerlerinin hazırlanmasından sonra burası tamamıyla değişecek, seyri ve gezilmesi doyulmayacak bir hal alacaktır."

Kültürpark'ta yapılması düşünülenler

Behçet Uz, "Şehir halkının sıhhat, eğlence kaynağı olacak bu park içinde müze, çocuk oyun yerleri, meydanlar, stadyum, halk ti-

yatroları, kütüphane, posta merkezi, okuma odası, fuar zamanında enformasyon bürosu, Bergama, Efes ve diğer Asar-ı Atika'nın (eski eser koleksiyonu) maketleri sergile-neceği alanlar yapılacak, arsiulusal panayır ile yalnız İzmir'in değil bütün Ege Bölgesi'nin modern ve devrimlerimize laik bir kültür müessesesi halini alacaktır."

Kültürpark'ın imarı ve ağaçlandırılması

Behçet Uz, "İzmir Belediye Reisi olduğum zaman Bahriye Parkı'nın yarısı ile hükümet önündeki parktan başka İzmir'de park na-mına bir şey yoktu. Kadifekale'sinden tutunuz, şehrin her tarafına doğru uzanan şu yeşilliklere bakınız. Son beş yıl içerisinde park ve yolları ağaçlama işi gözleri doyuracak kadar vardır. 1936 senesinde tamam-lamak üzere bir plan program yapmış ol-duğumuz için süratli bir vaziyette imarı bitirmek zorundaydık. Çok büyük bir çalışma temposu içerisinde sekiz saatlik üç vardiya ile iki günde yirmi dört saat devamlı surette iş gören bir ekiple çalıştık. Yer yer çocuk ve halk bahçeleri yapıldı. Mezarlar parka çevrildi, fakat bunlar bu günün nüfusuna ve ihtiyaçlarına asla kafi değildir. Halbuki biz nüfusu gittikçe çoğalan ve daha da çoğalacak yarınki İzmir'i meydana getir-meğe çalışacağız. Ağaçlama işi belediye-mizin normal sayı ile fidanlığımızda yetiştir-diğimiz fidanlarla temin ediliyor. Şu su-retle hemen birkaç sene içerisinde şehrin ortasında bir yeşillik denizini oluşturacağız."

Ferruh Bey Fuar Müdürü Muzaffer Bey Encümen azası.

Reşat Leblebicioğlu, Muzaffer Bey Encümen azası.

O kadar çok esaslı bir çalışma içerisindeyiz ki anlatamam. Büyük bir aşk ve ihtimamla, başta mühendislerimiz olmak üzere tüm işçilerimiz, bahçıvanlarımız herkes büyük bir gönül isteğiyle işe sarılmış durumda. Bilhassa yolları ve göze çarpan alanları ağaçlandırdık. Böylelikle İzmir şehri için 5 sene önce düşündüğümüz ağaçları belediye fidanlığında hazırladık."

Kültürpark'ın imarında çalışanlar

Behçet Uz, "1936 senesine İzmir Enternasyonal Fuarı'nın açılışını yetiştirebilmek, büyük bir muvaffakiyet oldu. Tabii hem İzmir'e hem Türkiye'mize fayda sağlayacak zarif bir eser meydana getirmeye çalıştığımız, hem de bunu kısa zamanda yetiştirmeye çabaladığımız için, hiç şüphesiz ki bunun ana planlarında bazı tadilatlar yapmak mecburiyeti hasıl olmuştu. Bu tadilat kendi mühendislerimizin tavsiyesi ile oldu ve

esasen onlar o günkü şartlarda daha iyi yetişmiş, bilgisi daha çok olan mühendisler getirelim dediler. Biz de bir kısım işleri ve bu mühendis ithal etme işini 1937 senesine bırakalım dedik. Bilhassa bahçe mimarlarımıza, bahçe mimarisi konusunda dış ülkelerden gelen tecrübeli şahısların büyük yardımları dokundu. Kültürpark'ın bugünkü güzelliğinde ise başta Cahit Çeçen ve Muhammer Bey olmak üzere mimarlarımızı ve yine başta Bedri Bey olmak üzere bahçıvanlarımızın çok büyük emekleri vardır.

Netice itibariyle bugünkü durum ve emek verilerek elde edilmiş neticelerdir."

Kaynak:

İzmir Milli Kütüphanesi, Yeni Asır Gazetesi koleksiyonları yıl 1935-1936-1937

Atatürk'ün İzmir'i Bir Kentin Yeniden Doğuşu Behçet Uz-Hazırlayan L. Ece Sakar Türkiye İş Bankası Kültür yayınları.

Dedesi Bedri Or'a ait bilgi ve fotoğraflarını benimle paylaşan Sayın Mukaddem Or Uğurlu'ya, teşekkür ederim.

BEDRİ OR

► İzmir Belediye Reisi Dr. Behçet Uz'un hatıralarında adından övgü ile bahsettiği teknik ekip içerisinde adı geçen Bedri Bey, Bedri Or'dur. Bedri Or 1900 yılında İstanbul'da dünyaya geldi, Almanya'da peyzaj eğitimi gördü. Mesleğini İstanbul'da icra ederken, Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın önermesiyle Belediye Reisi Dr. Behçet Uz'la tanışıp çalışmalarını yapmak

için İzmir'e getirildi. Bahçe uzmanı Bedri Or'u Behçet Uz'a öneren kişinin Cevat Şakir Kabaağaçlı olduğu bilgisini Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın manevi oğluna Prof.Dr. Şadan Gökovalı'ya sordum. "Behçet Bey sağken 1980'de TRT radyolarında, 1982'de TRT'de yayınlanan "İz Bırakanlar" programı için konuştuğumda anlattı, balıkçı önermiş. Dr. Behçet Uz, Bedri Bey'in çalışmasını pek beğenmiş, Bedri Bey'in Kültürpark dışında bazı cadde ve parkların ağaçlandırılması için hazırladığı projeleri vardı."

Bedri Or'un farklı yerlerde yaptığı çalışmalarını belgeleyen fotoğraflarını ilk kez yayınlıyorum. Kültürpark, Cicipark, Buca ve diğer yerlerde ağaçlandırılma projelerinde çalışan, yangın yerini yeşile dönüştüren, Bedri Or'a ve diğer emeği geçenlere rahmet diliyor, hatıralarını canlı tutmak için Kültürpark'ın görünür bir yerine isimlerinin yazılmasını öneriyorum...

Süha, Süheyl, Kemal,
Behzat, Ahmet, Nejla ve
Nejat Uygur

Nerede o eski fuarlar

Nalan KOLAĞASI İMRE

Röportaj ve fotoğraflar

İki kardeş babalarının yanında edindikleri bilgi, birikim ve tecrübeleri ile 1991 yılında Genç Uygurlar Tiyatrosu'nu, ardından 1996 yılında Süheyl&Behzat Uygur Tiyatrosu'nu kurdular. Şimdi ise 'Marko Paşa' oyunuyla Türkiye'yi dolaşıyorlar. İzmir'e turneyle gelen Süheyl ve Behzat Uygur'la kuliste buluşup eski fuar günlerini yâd ettik.

Nerede o eski fuar...

Kısa bir cümle ama içinde çok anlam barındırıyor. Özlem, yitirilmişlik biraz da sitem kokan bu cümle eskiye dair bir iç geçiriş aslında. İzmir Kültürpark'ta kurulan ve bir ay süren; gazinolarıyla, eğlencele-riyle, tiyatrolarıyla unutulmaz anıların yaşandığı Uluslararası İzmir Fuarı eski usulüyle yok artık. Biz de Uygur kardeşlerle sohbetimizde andık o günleri, Basmane'yi, Uygur'ların tiyatrosunu ve daha pek çok anıyı sohbetimizde paylaştık.

Nejat Uygur Tiyatrosu'nda oyunculuğa çocuk yaşlarınızda başladınız. Fuara da çok geldiniz. Siz de nasıl izler bıraktı?

Süheyl Uygur- Bugünden eskiye döneyim mesela az önce saat altıda otelden çıktım. Tek başıma buraya gelmek için. Fuarın içine şöyle bir baktım bomboş. Sağ tarafta büfeler filan vardı, şimdi bir iki tane açık, hiç kimse yok. Size çok samimi söylüyorum bir hüznün kapladığı içimi. Dedim ki; yıllar önce buralar ana baba günüydü, iğne atsan yere düşmezdi. Bir anda aklıma o geldi.

Behzat Uygur- Ama şimdi fuar zamanı değil.

Süheyl Uygur- Eskiden fuar zamanı olsun olmasın kalabalıktı.

Behzat Uygur- İzmir'e arabayla geldiğimde hiçbir şekilde telefonla mesajlara bakmıyorum, sosyal medyaya bakmıyorum çünkü çevreye bakmak benim için İzmir'de daha keyifli oluyor. Çünkü çok özlem duyuyoruz İzmir'e ve İzmir'in her köşesini seyretmek, her köşesini sonuna kadar yaşamak keyifli oluyor.

İlk kez ne zaman fuara geldiniz?

Behzat Uygur- 1969-1970 yıllarında Nejat Uygur Tiyatrosu'yla ilk kez geldik. Sonra da İzmir'e hiç

Çocuklukları tiyatro kulislerinde geçen Süheyl ve Behzat Uygur kardeşler babaları gibi tiyatrocular olup, Nejat Uygur'un açtığı yoldan emin adımlarla yürüyorlar.

ara vermeden her yıl mutlaka geldik. Şimdi de kendi kurduğumuz tiyatro ile gelmeye devam ediyoruz. Genç Uygurlar olarak başlayan sonra yaş ilerleyince Süheyl&Behzat Uygur Tiyatrosu'na dönüşen ekibimizle geldik bu sefer. Geçmişten bugüne fuarda ve İzmir'de tabii ki değişen şeyler var. Değişmeyen şeyler olduğu gibi... Bir kere fuarın o eski şaşaası yok. Fuar döneminde 5-6 tiyatro aynı anda gelirdi. İstanbul'un ve Türkiye'nin en popüler tiyatroları; Gazanfer Özcan Tiyatrosu'ndan Sururi Tiyatrosu'na kadar... Zeki Alasya Metin Akpınar Tiyatrosu, Nejat Uygur Tiyatrosu, Altan Erbulak Tiyatrosu, Metin Serezli Tiyatrosu ve Devlet Tiyatrosu da ayrıca gelirdi. Ali Poyrazoğlu genç tiyatrocular olarak onların yanında gelirdi. Bütün tiyatrolar dolu dolu iş yapardı ve oyun sonrasında da Tenis Kulüp'ün restoranında bütün tiyatrolara yer ayrılır orada bir araya gelirdik.

Süheyl Uygur- Şimdi baktığımız zaman aynı anda iki tiyatronun bile olmadığını görmek bizi üzüyor.

Eski yıllarda tiyatro sanatçıları arasındaki dostluk ve dayanışma nasıldı?

Behzat Uygur- Birçok oyuncu o kuşağı, o disiplini ve o arkadaşlığı bilmiyor. Altan Erbulak'la Nejat Uygur'un, Gazanfer Özcan'ın arkadaşlığını, birbirlerini kardeş gibi sevmelerini aslında belki de rakip olabilecekken birbirlerine ne kadar destek olduklarını bilmiyorlar ve bu örnekten yoksunlar. Tatlı bir rekabet vardı her zaman. Şimdi de bizim böyle birlikte çok dirsek teması yaptığımız, tanı-

tımlarını yapmaktan, destek olmaktan büyük keyif aldığımız, mutluluk duyduğumuz tiyatrolar var. Çünkü sektörümüzün buna ihtiyacı var. Düne bugünü ve fuarı karşılaştığımızda; fuarla ilgili 'dün ne vardı, bugün ne vardı?' dediğimizde bu bile bir tatsızlık. O yüzden bu örnekten yola çıkarsak eskiden fuarın açılışından atlı polisler kadar hatırlamaya yetecek bir yaşımız var Süheyl'inde benim de. O izdihamı o şaşaaayı gördükten sonra bugünün fuarı biraz yavan geliyor.

Süheyl Uygur- Fuarda pavyonlarda ülkelerin stantları vardı. İngiltere Pavyonu, Fransa Pavyonu gibi... Fuarın içine serpiştirilmişti. Biz tabii çocuğuz, oralara gider, broşürler toplardık. Biriktirdik evimizde dururdu o broşürler. Öyle güzel şeyler yaşadık.

İlk ne zaman sahneye çıktınız?

Behzat Uygur- İlk sahneye çıkışım 6-7 yaşındayken İzmir Fuarı'nda oldu. Babam gazeteci rolü vermişti. İnsaniyet'i oynuyorduk. "Yazıyor yazıyor" diye ikinci perdede küçük bir gazeteciyi oynamıştım. Çünkü yaz tatillerinde boşta olduğumuz zamanlar rol verirdi babam, istekli olanlara, arzusu olanlara. İkinci kez de Cibali Karakolu'nda çaycı rolünü vermişti. 'Sen kimin oğlusun' diyordu başkomiser Cafer, yani babam Nejat Uygur, ben de 'Nejat Uygur'un oğluyum' diyordum. 'Ha şu komiklik yapmaya çalışan adamın oğlusun, git otur' diyordu. Alkış geliyordu orada. Aslında benim ilk sahneye haşır neşir oluşum da böylece İzmir'de başladı.

Fuar için geldiğinizde nerede konakladınız?

Behzat Uygur- Bir sefer Efes Otel'i'nde, kral dairesinde kaldık.

Süheyl Uygur- Bunun hikayesi de var tabii.

Behzat Uygur- Nejat Uygur'a dediler ki; İzmir'e gidiyorsan iyi reklam yapman, gazetelerde yazılacak ve İzmirliğin konuşacağı bir şey yapman lazım. Ne yapayım diye düşündü babam. Para da yok tabii. Yıl 1969. Ben 1963, Süheyl 1958 doğumlu. Kral dairesinde bugüne kadar sadece Zeki Müren kalmış, onun dışında kalan Türk sanatçı yok. Nejat Uygur da borca harca giriyor Türk filmlerinde olduğu gibi beş kardeşe yeni kıyafetler alınıyor. İstanbul'da iki odalı, tek tuvaleti olan bir evde kalıyoruz. Ranzalarda yatıyoruz. İlk defa hayatımızda uçağa biniyoruz. Türk filmlerindeki gibi... Efes Otel'i'ne girdik, hayatımızda ilk defa bir klimayla karşılaşıyoruz. İzmir'in sıcakından birdenbire soğuğa giriyoruz. Daha da sıcaktı o zaman İzmir. Bize kral dairesini açıyorlar, koca bir daire... Babam kral dairesinde dört tane tuvalet olduğunu görünce "İstedığınız gibi sığın çocuklar" demişti. Kral dairesinde 15 gün kaldık. Ertesi yıl Basmane Gar Otel'i'nde kaldık... Nejat Uygur gazetelere reklam verdi; "Benim krallığım bu kadar, ben halk sanatçısıyım" diye.

Süheyl Uygur- Gar Otel'de yıllarca kaldık, Çınar Otel'de de kaldık. Çınar Otel'in yanında küçük bir de köfteci vardı, her gün o köfteciye giderdik. Muhteşem bir lezzeti vardı o köftenin. Konak Belediyesi eski binasının tam yanındaki mekân olmalı hatırladığım kadarıyla.

Behzat Uygur- Bir gün köfte yemeye gittim, lokantadan içeri girdim bir baktım Cem Karaca. Büyük hayranıyım tabii o zaman... Hiç unutmu-yorum; koskoca Cem Karaca orada, vatandaşın arasında oturmuş köfte ekmeği yiyordu. Çok hoşuma gitmişti... 1974-1975 yılları... Fuarda as-

Behzat Uygur-Ben de bütün sınavlarıma İzmir'de girdim. Tepecik İlkokulu muydu tam hatırlamıyorum, yaz tatilinde burada olduğumuz için sınavlarıma orada girdim. O zaman derslerden borçlu geçme vardı.

Süheyl Uygur- Reyhan Pastanesi'nin de ayrı yeri vardır bizde. Uygur'lara yaptığı şeyler çok önemlidir.

Süheyl Uygur-Yıllar önceden tanırız sahiplerini. Tuncay olsun, Hatice olsun... Onlar bizim çocukluk arkadaşlarımız. 35-40 seneye varan bir arkadaşlığımız var, dolayısıyla da her gelişimde muhakkak onlara gideriz. Olmazsa olmaz Reyhan Pastanesi, mutlaka gideriz. Pastanenin simgesi gibi olduk. Bizi Reyhan Pastanesi'nin bir parçası olarak görüyorlar. İzmir'de bizim anılarımız çok, hangi birini anlatalım ki.

Behzat Uygur- Eskiden de hep söyledik; bir sanatçı İzmir'e gelmediyse yaptığı sanatında bir eksiklik vardır. Bir parçası eksik kalmıştır. Kordon'da, Pasaport'ta oturup bir bira içmediyse, balık yemediyse, Reyhan Pastanesi'ne gitmediyse, Tepe-

solistlerden sonra en son o çıkıyordu ama hiç kimse onu dinlemeden yerinden kalkmıyordu.

İzmir yaşamınızda önemli bir kent, sizde ne gibi izler bıraktı?

Behzat Uygur-Gerçekten öyle, Süheyl'in de benim de hayatımızda İzmir'in önemi çok başka. İkimiz de İzmir'i özlüyoruz.

Süheyl Uygur- Çünkü şundan dolayı da İzmir sevgisi bizde başka; İzmir'de çok uzun zamanlar kaldık. Bir gelirdik, iki üç ay kalırdık. Basmane'de Konak Belediyesi'nin sırasında bir fotoğrafçı vardı. Ben ilk fotoğraf makinemi babam sınıfımı geçtim diye oradan almıştı. Birlikte gitmiştik ilk fotoğraf çekmeye o zamanlar, böyle dijital makineler yok tabii. Bildiğin filmli makineydi. İlk fotoğraf makinesine İzmir'de sahip oldum.

Behzat Uygur- Önemli yazarlarımızdan Muzaffer İzgü'nün kızı bana Türkçe ve matematikten özel dersler verirdi. Fuar için İzmir'deyiz tabii. Çaktığımız derslerden yazın ders aldırırdı babam. İstanbul'daki imtihanlarım için çalıştırırdı. Sınavda da başarılı olmuştum Muzaffer İzgü'nün kızı sayesinde. Hiç unutmuyorum.

cik'te, Kemeraltı'nda dolaşmadıysa ya da Karşıyaka'ya geçip oraların havasını solumadıysa sanatçının, sanatının bir köşesinde eksiklik vardır diye düşünüyorum. Ressamsan daha iyi renkler atarsın İzmir'i gördüysen, tiyatro oyuncusuysan performansını daha da arttırabilirsin. Bunu çok samimi söylüyorum. Mutlaka İzmir görülmeli diye düşünüyorum.

Behzat Uygur-İzmir'de Çamlık Tiyatrosu'nda, Manolya'da oynadık. Onlar bittikten sonra eylül ayının başlarına doğru Karşıyaka'da Açık Hava Tiyatrosu'na giderdik. Karşıyaka Bostanlı Açık Hava Tiyatrosu açılınca mutlaka orada oynanırdı. Ben ilk defa Ferdi Tayfur'u Ekici Över'de dinledim. O zaman Necla Nazır'la sevgiliydiler. Ferdi Tayfur'dan önce Necla Nazır sahneye çıktığında önümdeki bir vatandaş "yengem benim" deyip kendi kafasında bira şişesi kırdığında kim bilir Ferdi ağabey çıktığında neler olur diye düşünmüştüm.

Süheyl Uygur- İzmir Fuarı'nda ilk defa sinema sanatçıları şarkı söylerken dinlemiştik. Hülya Koçyiğit, Ayhan Işık, Cüneyt Arkın, Fatma Girik... Sinemadan sahneye transfer oldular. Fuar zamanı

gazinolar ilginç bir kadro yapar, popüler insanlarla algi çeker, tıklım tıklım dolardı.

Fuarda Nejat Uygur'un bir büstü var size nasıl bir duygu yaşıyor?

Süheyl Uygur-Nejat Uygur'un çok mutlu olduğu bir şeydir büstünün dikilmesi. Ve o büstünü de çok sever. Çamlık Senar'ın önüne yerleştirilmişti, sonra Çamlık Senar yıkılınca koşu parkının içine taşındı. Babam yaşarken büstü dikilen ilk tiyatro sanatçısıdır. 18 Kasım 2013'te vefat ettiğinde parkta çalışan emekçiler hep birlikte Nejat Uygur'un büstünü çiçeklerle kaplatıp, saygı durumunda bulunup dua okumuşlar. Bu beni ve ailemizi çok duygulandırdı. Çok samimi, çok içten... Çünkü hepsinin Nejat Uygur'la bir anısı var, hepsi çocuklukta Nejat Uygur'un tiyatrosunu izlemiş, belki de teşkilatta çalışmıştı.

Nejat Uygur'un sizlere en büyük öğüdü neydi?

Behzat Uygur-Babam öğüt vermezdi, uygulamalı olarak gösterirdi. Sohbet arasında ya da iş ortamında söylerdi; biz de bunu öğüt olarak alırdık. O zamanlar anlamıyorduk bunu ama daha sonra anladık.

Süheyl Uygur- Mesela seyirci gülerken konuşulmaz derlerdi. Bunlar hep yaşanarak öğrenilen şeyler.

"Adam gibi adam olun" diye bir cümlesi varmış galiba.

Behzat Uygur-"Tiyatroculardan önce adam olmasını öğreneceksin." Cümle tam olarak bu olmayabilir ama bu manaya gelir ki; bence çok doğru. Herkes tiyatro sanatçısı olmaya çalışıyor ama önce bir adam ol. Adam olduktan sonra her şey olursun zaten. Babamın söylediği de bir öğüt olmasa da hayat dersiydi.

Oyuncu olmasaydınız ne olurdu?

Behzat Uygur-Ben futbol oynamıştım bir ara. Futbol dünyasının içinde olurdu. Futbol federasyonu başkanı olmak isterdim.

Süheyl Uygur-Ben yine tiyatrocudum. Başka mesleği hiç düşünmedim. Ama bu sevgi en büyük ödüle bedeldir. Çok samimi söylüyorum.

Anneniz Necla Hanım da uzun zaman sonra yeniden sahnede değil mi?

Behzat Uygur- Evet, annem uzun süredir kendisinin ve babamın rahatsızlığı nedeni ile tiyatro yapmıyordu. 25 yıl önce oynadığı oyunla 15 yıl sonra tekrar tiyatroya döndü bizi kırmayarak. Marko Paşa oyunu ile yeniden sahnede, bu da bizi çok mutlu ediyor.

Yeni yazarlara, yeni oyunculara ve tiyatro gruplarına kapınız açık mı?

Behzat Uygur-Yeni tiyatro yazarlarının yetişmesi gerekiyor, hatta bir yarışma düşünüyoruz. Yazarların diziden çok tiyatroya yönelmeleri gerektiğine inanıyoruz. Artık tiyatro yazılmıyor maalesef ve bununla ilgili ödülü de olan yazarlara da cazip gelecek tiyatro oyunu yarışması düşünüyoruz. Bu proje resmi olacak ve Nejat Uygur adını vereceğiz. Uygur Tiyatrosu olarak yeniliklere, gençlere her zaman açığız bize başvurabilirler.

Uygur kardeşler Marko Paşa oyununun sonunda babaları Nejat Uygur gibi seyirciyi; küçüklerin gözlerinden, büyüklerin ellerinden, ortancaların alnından öperiz diye selamladılar...

Ben de bizi okuyan herkesin yüreğinden öpüyorum...

1944 Kral Oidipus.

Kültürpark Açık hava Tiyatrosu'nda Devlet Tiyatrosu temsilleri

1936 yılının ilk günü başlayan Kültürpark yapım süreci sekiz ay gibi kısa bir zamanda hızla ilerler ve 1 Eylül 1936 tarihinde bir bölümü tamamlanan Kültürpark, özel olarak davet edilen Atatürk'ün gelemediği için özel olarak görevlendirdiği dönemin Başvekil'i İsmet İnönü tarafından açılır.

Yaşar ÜRÜK

Kültürpark ile bu alanda gerçekleştirilen Uluslararası İzmir Fuarı'nın Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel gelişimi ile bağlantısı olduğu kadar, İzmir kentinin gelişme süreci ile de çok yakından bir ilgisi hatta beraberliği vardır. Atatürk'ün talimatı ile 17 Şubat 1923'te İzmir'de toplanan 1. Türkiye İktisat Kongresi; hem yeni Cumhuriyet'in özgürlükçü, milli ve kalkınmacı temel prensiplerini demokratik bir kongre sonucu saptar hem de Uluslararası İzmir Fuarı'na giden yeni süreci başlatır. Amaç; Türkiye'nin kalkınması ve dış dünya ile sıkı ekonomik ve kültürel ilişkiler içinde dünya barışına hizmet etmesidir. Mustafa Kemal'in "Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun, ekonomik zaferlerle desteklenmezse sürekli olamaz" düşüncesi fuarın temel çıkış noktası olur. Hemen o yıl düzenlenen 141 katılımcılı Yerli Malları Sergisi büyük ilgi görür. Anadolu'nun konumu açısından en önemli dış satım merkezi olan İzmir'de bu serginin başarılı olması üzerine çalışmalar sürdürülür ve 4-25 Eylül 1927 tarihleri arasında o zamanki adıyla Mithat Paşa Sanatlar Mektebi'nde, "Birinci 9 Eylül Sergisi" açılır. Sergiye, mahalli olmasına karşın 195 yerli firma ile 72 yabancı firmanın katılımı sağlanarak izleyen yıl uluslararası sergi açılmasının ilk adımı da atılmış olur. 4-20 Eylül 1928 tarihleri arasında gerçekleştirilen "İkinci 9 Eylül Sergisi" artık uluslararası niteliktedir ve sergiye 155'i yabancı olmak üzere 515 firma katılır. Bu serginin başarısı ile ülkemizdeki ticari sergicilik kavramı da gelişmeye başlar. 1933 yılında iki önemli yenilik görülür. Bun-

lardan ilki "Sergi" sözcüğünün yerini "Panayır"ın alması diğeri ise yer değişikliğidir. "İzmir 9 Eylül Panayır"ı 9 Eylül 1933 tarihinde, günümüzde Swiss Otel'in bulunduğu, Gazi Heykeli arkasındaki alanda kurulur. 30 Eylül akşamı kapanan panayıra, 23 yabancı şirket ve kurum ile 130 yerli şirketin yanı sıra, 20 ticaret ve sanayi odası ile banka katılır. 1934 yılında düzenlenen "İzmir Uluslararası 9 Eylül Panayır", 26 Ağustos 15 Eylül tarihleri arasında açılır. Panayıra İngiltere, Irak ve Sovyetler Birliği ülke olarak katılır. 1935 yılı panayır, 21 Ağustos-9 Eylül tarihleri arasında açılır. Panayıra bu kez İran, İtalya, Sovyetler Birliği, Yugoslavya ve Yunanistan'dan 38 yabancı şirket, 38 Ticaret ve Sanayi Odası, banka ile 208 yerli şirket katılır.

"Fuar" sözcüğü ilk kez kullanılır

1935 yılı panayırının başarısı, İzmir'de bu işe uygun ve evrensel boyutlarda katılımın sağlanacağı bir alanın yaratılması gerekliliğini ortaya çıkarınca yangın yeri içinde özel olarak ayrılan alanda 1936 yılı 1 Ocak günü molozlar kaldırılıp ağaçlar dikilmeye başlanır. Çevresi 2.550 metre ve yüz ölçümü 430.000 metrekare olan Kültürpark aynı yılın 1 Eylül günü zamanın Başbakanı İsmet İnönü tarafından açılarak İzmir tarihi içindeki serüveni başlar. Aynı gün yapılan konuşmalarda "Fuar" sözcüğü de ilk kez kullanılır. Açılış yılında 3 yabancı ülkenin katıldığı fuarın ziyaretçi sayısı da 361527 kişi olur. 1936 yılı açılışına kadar geçen sürede tamamlanan bölüm, Lozan Kapısı ile sonraları yıkılacak olan ve günümüzdeki kaskatlı havuz bölümüne

denk gelen Şehir Gazinosu arasındaki bölgedir. Açılıştan sonraki yıllarda da çalışmalar sürdürülür. Sözelimi Paraşüt Kulesi 1937 yılında inşa edilerek hizmete alınır.

Minyatür trenin yerine tartan pist

1937 yılında da 3 olan yabancı ülke sayısı 1938 yılında 9, 1939 yılında 11 ve 1940 yılında 7 ülkeye; ziyaretçi sayısı ise 1937 yılında 608.561, 1938 yılında 727.197, 1939 yılında 624.580 ve 1940 yılında 730.928 kişiye ulaşır. Paraşüt Kulesi ve Sağlık Müzesi'nin 22 Ağustos 1937 tarihinde hizmete girdiği Kültürpark kapıları 1939 yılında yeniden inşa edilmeye başlanır. 1939 yılı açılışı ilk tamamlanan, Basmane'deki 9 Eylül Kapısı önünde yapılır. Mimarlığını Ferruh Orel'in, mühendisliğini Cahit Çeçen'in yaptığı kapının üzeri bir gazino olarak düşünülür. 1939 yılı Mart ayında Sergi Sarayı, 75.500 lira bedelle ihale edilir. Aynı yıl Temmuz ayında Kapalı Poligon, Mareşal Fevzi Çakmak tarafından açılır. Aynı günlerde Atlıspor Kulübü binası da açılır. Günümüzde İzfaş Genel Müdürlük binası olarak kullanılan ve 878.818 liraya ihale olunan yapının temeli 13 Şubat 1963 tarihinde atılır. Fuarın yakın tarihlere kadar önemli özelliklerinden biri olan minyatür tren 1964 yılında hizmete girerse de daha sonraları kaldırılarak yerine tartan koşu pisti yapılır.

Süre bir aydan 10 güne indirilir

Kuruluşundan sonra uzun yıllar 1 ay süreyle faaliyette bulunan Uluslararası İzmir Fuarı'nın açık olduğu süre sonraki yıllarda önce 21, ardından 16 güne düşürülür. 2004 yılında bu süre 10 güne indirilir. Bir ticaret şehri olan İzmir, yangın alanından "Fuarlar Şehri" olarak çıkmasını bilir ve kendini bu alanda dünyaya tanıtır, dünyayı İzmir'e taşır ve bu ilişki Uluslararası İzmir Fuarı'na mekan olan Kültürpark'ta gerçekleşir. Gaziemir'deki yeni fuar alanı açıldıktan sonra Kültürpark'ın işlevinin ne olması

1950 Yalancı.

1957 Tahta Çanaklar.

1960 Kibarlık Budalası.

1965 Buzlar Çözülmeden.

gerektiği konusu İzmir gündeminde önemli bir tartışma açılmasına neden olurken; yeni Kültürpark düzenleme projesinin açıklanması tartışmayı tırmandırmıştır. Biz burada bu tartışmaya girmeden nostaljik bir tiyatro yolculuğu yapmak istiyoruz.

Nostaljik tiyatro yolculuğu

Kültürpark'ın vazgeçilmez mekanlarından Atatürk Açık hava Tiyatrosu ve çoğunluğu burada sahnelenmiş Devlet Tiyatrosu temsillerine günümüzden bakacağız.

1936 yılı bu konuda iki ayrı şehirdeki yapılmalar açısından önemli bir yıldır. Yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi Kültürpark 1936 yılında İzmir'e kazandırılırken, aynı yıl Ankara Devlet Konservatuarı da, Atatürk'ün büyük düşlerinden biri olarak hayata geçer. 1936 yılında dünyaca ünlü opera ve tiyatro yönetmeni Carl Ebert'in önderliğinde başlayan eğitim dönemi 1941 yılında meyvelerini verir ve okulun tiyatro bölümünde yetişen çok değerli oyuncularla Tatbikat Sahnesi adı verilen topluluk kurulur. Devlet Konservatuarı Tatbikat Sahnesi, 1947 yılında yasa ile kurulacak olan Devlet Tiyatrosu'nun bir anlamda hazırlayıcısıdır.

İlk turne İzmir'e

Tatbikat Sahnesi ilk iki yıl temsillerini Ankara'da

sahnelerken 1944 yılı yaz aylarında aldığı bir davet üzerine tarihindeki ilk turneyi İzmir'e yapar. Tıpkı Darülbedayi'nin de İstanbul dışına ilk turnesini 1923 yılında İzmir'e yapması gibi. O yılın Ağustos ayında ve İzmir Enternasyonal Fuarı'nın açılış günlerine denk gelen bir dönemde yapılan bu turnede Ankara Devlet Konservatuarı Tatbikat Sahnesi, İzmir'e dört oyunla gelir. 20 Ağustos 1944 akşamı, fuarla birlikte perde açan topluluğun ilk temsil ettiği eser Sophocles'in "Kral Oidipus"udur. Oyunda Oidipus'u canlandıran Cüneyt Gökçer'in yanında İokaste rolünü oynayan Nermin Sarova'nın nezdinde Türk Tiyatro tarihinde bir ilk daha İzmir'de gerçekleşir. Tıpkı 1923 Darülbedayi turnesinde Mustafa Kemal'in talimatıyla "Devletin izni ile sahneye çıkan ilk Türk kadını" olan Bedia Muvahhit gibi, Nermin Sarova da "Devletin tiyatro okulundan mezun olan oyuncular olarak tarihteki ilk turneleri"ni İzmir'e yapmış olurlar. Oyunun yardımcı oyuncu kadrosu İzmirli sanatçılarla tamamlanır. Bunların arasında Nevzat ve Cemal Engindeniz kardeşler, Mehmet Ali Pekünlü gibi kısa zaman sonra kurulacak olan İzmir Şehir Tiyatrosu'nun sanatçıları olacak değerler de vardır. Necil Kazım Akses tarafından bestelenen oyun müziğini seslendiren orkestranın şefliklerini Sabahattin Kalender ve Ferit Alnar yapmaktadır. Topluluk ikinci gece Carlo Goldoni'nin "Otelci Kadın"ını sahnelerken ertesi geceye yine bir Sophocles eseri sahne alır:

"Antigone." Dördüncü ve son gece verilen Moliere'in "Kibarlık Budalası" eseriyle bu tarihi turne sona erer.

Turneye opera temsilleri eklenir

Tatbikat Sahnesi ertesi yıl fuara daha geniş bir repertuar ve kadro ile gelir. Bu kez turneye opera temsilleri de eklenmiştir. Fuarın 20 Ağustos 1945 tarihli açılış gecesi Beethoven'in "Fidelio" operası sahnelenir. Bunu Smetana'nın "Satılmış Nişanlı" ve Puccini'nin "Madame Butterfly" operaları izler. Opera bölümü turnesini tamamlayıp döner ve tiyatro bölümü ise ilk temsilini 7 Eylül 1945 akşamı Shakespeare'in "Yanlışlıklar Komedyası" ile verir. Bir yıl önceki temsillerin tamamının yönetmeni Carl Ebert iken Shakespeare'i Mahir Canova yönetmiştir. Bu temsili Goldoni'nin "Kahvehane" ve Thornton Wilder'in "Bizim Şehir" temsilleri izler. Bu temsiller Tatbikat Sahnesi adıyla İzmir ve Egelilere sunulan son eserlerdir.

Devlet Tiyatrosu'nun ilk temsili "On İkinci Gece"

1947 yılında kurulan Devlet Tiyatrosu'nun ilk İzmir turnesi ise 1949 yılında gerçekleşecektir. Ancak fuar dönemi açık hava tiyatrosunda sürekli olarak İzmir Şehir Tiyatrosu

1971 *Cadı Kazanı.*

oyunlar sahnelediğinden Devlet Tiyatrosu ilk temsilini fuar öncesi 11 Temmuz 1949 akşamı bir başka Shakespeare oyunu olan "On İkinci Gece" ile verir. İki akşam sonra sahnelenen oyun ise Luigi Pirandello'nun "Eskisi Gibi, Eskisinden Üstün" eseridir. O yaz Devlet Tiyatrosu davet üzerine bu kez fuar kapanmadan birkaç gün önce, 17 Eylül'de bir başka Pirandello eseri ile bir kez daha İzmir'e gelir: "Size Öyle Geliyorsa Öyledir." 1950 yazında ise, Devlet Tiyatrosu'nun Fuar açık-hava tiyatrosu temsillerini bu kez daha erken bir dönemde verdiğini görürüz. Turneye getirilen üç eserden Goldoni'nin "Yalancı"sı 14 Haziran 1950 tarihinde sahnelenirken, Jean Anouilh'in "Antigone" ve Oktay Rifat ile Melih Cevdet Anday'ın ortak oyunları olan "Kıskançlar" bu oyunu izler. "Kıskançlar" eseri böylelikle Devlet Tiyatrosu'nun İzmir'de sahnelediği ilk yerli oyun olur.

Devlet Tiyatrosu 1951 ve 1952 yaz döneminde de İzmir'e gelir ancak bu kez temsillerini Kültürpark'ta değil, günümüzde Konak Sahnesi olarak kullanılan dönemin Halkevi'nin bahçesinde açılan "Şenocak Bahçesi"nde (ya da Şenocak Tiyatrosu) verir. 1951 Haziran ayında sahnelenen oyunlar şunlardır: Turgut Özakman'dan "Pembe Evin Kaderi", John Steinbeck'ten "Fareler ve İnsanlar" ile Sabahattin Kudret Aksal'ın "Şakacı"sı. 1952 Haziran ayında ise sırası ile Hebbel'in "Anton Usta", Nazım Kurşunlu'nun "Branda Bezi" ve Sutton Vane'in "Öteye Doğru"sü sahnelenir.

İzmir Şehir Tiyatrosu tarihe karışır

Şenocak Bahçesi temsillerinden sonra Devlet Tiyatrosu uzunca bir dönem İzmir'e turneye gelmez. Bu arada önce bir yangın, ardından kurum içi ailesel çekişmeler ve 1950'de iktidara gelen Demokrat Partili belediye ile politik sıkıntılar yaşayan İzmir Şehir Tiyatrosu da kapatılarak tarihe karışmıştır. Şehirde bu alanda bazı çalışmalar yapılırsa da bunlar kökten sonuç vermez ve İzmir Belediye Meclisi'nin bu konuda görevlendirdiği Sabri Süphandağlı'nın Ankara'ya giderek hem Milli

Eğitim Bakanlığı hem de dönemin Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü Muhsin Ertuğrul ile yaptığı görüşmeler sonucu Devlet Tiyatrosu'nun İzmir'de açılacak bir belediye tiyatrosuna katkı koymasına kararlaştırılır. 1956 yılı sonlarında başlayan bu gelişme 1957 yılı ilk aylarında hız kazanır ve İzmir Halkevi binası salonu ve sahnesinin yeniden düzenlenmesi ile kazanılan tiyatrodaki ilk temsil 14 Nisan 1957 tarihinde verilir. Her ne kadar bu çalışmada yola belediye adına bir tiyatro açılması düşüncesi ile çıkılırsa da bunun zorlukları kısa zamanda anlaşılır ve tiyatronun binası da yönetimi de tamamen Devlet Tiyatrosu'na bırakılır.

Gelenekselleşen fuar temsilleri

İşte o günden bu güne İzmir'de sürekli perde açan Devlet Tiyatrosu, yaz aylarında Gelenekselleşecek fuar temsillerine de başlar. Bu temsiller İzmir'e yerleşik kadronun atanıp da bir anlamda bölge tiyatrosuna dönüşmenin yaşanacağı 1971 yılına kadar aralıksız sürecektir. 1957 yazında Edmond Morris'in

1976 *Düşüş.*

1991 *Kafesten Bir Kuş Uçtu.*

2006 *Keşanlı Ali Destanı.*

"Tahta Çanaklar", Arseven-Cimcoz ikilisinin "Üçüncü Selim" ve Goldoni'nin "İki Efendinin Uşağı" oyunları ile başlar ve 1958 yaz döneminde Shakespeare'in "On İkinci Gece", Eduardo de Filippo'nun "Kiralık Bina", L. Fodor'un "Çöl Faresi" ve Musahipzade Celal'in "Genç Osman"; 1959 yazında ise A. Miller'in "Cadı Kazanı", D. Fabri'nin "Gönül Avcısı" ve Orhan Asena'nın "Hürrem Sultan" ile devam eder.

Kültürpark'a adeta çıkartma yapılır

1960 ve 1961 yazlarında ise Devlet Tiyatrosu bu kez Ankara'dan dörder oyunla Kültürpark'a adeta çıkartma yapar. İlk yıl sahnelenen "Felsefe Doktoru", "Kibarlık Budalası", "Kral Oidipus" ve "Toreadorlar Valsi"nin ertesi yaz sahnelenen "Büyük Jüstinyen", "Koçyiğit Köroğlu" ve "İkiz Kardeşim David" temsilleri izler. Aynı yıl dördüncü oyun ise bir operettir: "Csardasfürstin." 1962 yılının "Kocaoğlan", "Ay Herkese Gülümser" ve "Göç" temsillerini 1963 yazında Devlet Tiyatrosu'nun bu alandaki ilk büyük müzikali olan "Öp Beni Kate", "Andorra" ve "Çalığışu"; 1964 yaz döneminde ise "Fizikçiler", "Bitmeyen Aşk", "Yedinci Köpek" ve "Julius Caesar" izler. Aynı yıl Devlet Operası da Puccini'nin "La Boheme" operası ile Fuar Açık hava Tiyatrosu'nu şenlendirir.

1965 yaz döneminde İzmirliyle sunulan dört oyun olan "Yaşlı Hanımın Ziyareti", "Buzlar Çözülmeden", "Yabancılar" ve "İsyancılar" ile birlikte Devlet Tiyatrosu'nun yaz döneminde "çok sayıda eserle turne yapma" geleneği biter. Bir daha dört oyunun art arda Kültürpark'a geldiği görülmez. Bu nedenle 1966 yılında sahnelenen "Kral Oidipus" ve "İstanbul Efendisi"nden sonra 1967'de "Kaktüs Çiçeği" ve "Göktaş"; 1968 yazında "My Fair Lady" müzikali ve "Bir Bardak Su"; 1969 yaz döneminde "Deli İbrahim", "Yedekçi" ve "Akvaryum" oyunları ile 1971 yılında sahnelenen "Cadı Kazanı" temsilini görürüz.

"Yerleşik Sahne" açılır

1971 yılında İzmir'de "Yerleşik Sahne"nin açılması ile fuar temsilleri bir anlamda "kesilir". Bunda dönemin Belediye Başkanı ile Devlet Tiyatroları Genel Müdürü'nün aralarının, sahnelenmesi istenen bir oyun nedeniyle açılması da etkin bir neden olur. İzmirli tiyatroseverler artık adı Devlet Tiyatroları olan kurumun fuar temsilleri ile ancak 1974 yılında buluşacaklardır. O yıl sahnelenen "Müfettiş" ve "Mançalı Don Quijote" temsillerini ertesi yaz sahnelenen "IV. Murat" ve "Küheylan"; 1976 yılında sahnelenen "Koca Sinan", "Düşüş" ve "Tarla Kuşuydu Juliet"; 1977 yazında izlenen "Koçyiğit Köroğlu" ve "Yalancı" temsilleri izler. Daha sonra Devlet Tiyatroları'nın fuara tek temsil geldiği bir dönem yaşanacaktır: 1979 yazında "Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım" ve ertesi yaz "Hürrem Sultan". Bu aynı zamanda Devlet Tiyatroları'nın Kültürpark ve fuardan kopuşunun işaretidir.

Son oyun: "Keşanlı Ali Destanı"

Sonraki yıllarda sahnelenen oyunlar ise sadece çeşitli rastlantısal nedenlerdir. Bunlar; 1983'te (Mehtap Bahçesi'nde) "Fazilet Eczanesi", 1986'da "Kanlı Nigar", 1991'de "Kafesten Bir Kuş Uçtu", 1996'da "Kuvayı Milliye", 1997'de "Gazap Üzümleri" ve 1998'de "Savaşın Barışa, Aşkın Kavgaya Mustafa Kemal" oyunlarıdır.

Devlet Tiyatroları'nın Kültürpark Açık hava Tiyatrosu'nda sahnelediği son oyun ise tam sekiz yıl sonra, bu satırların yazarının İKSEV ile yaptığı anlaşma sonucu Uluslararası İzmir Festivali'nde sahnelenen "Keşanlı Ali Destanı"dır. Bir efsaneye dönüşen, Devlet Tiyatroları'nın Fuar temsilleri, bir anlamda yok olan Enternasyonal Fuarımız gibi zamanın akışında kaybolup gitmiş, fotoğraflardaki anılar olarak kalmıştır.

İzmir'in ilk Yazar Evi

Türk Edebiyatı'nın unutulmazlarından Yazar Tarık Dursun K.'nin adını taşıyan İzmir'in ilk Yazar Evi Konak Belediyesi tarafından hizmete açıldı.

Karataş semtinde restore edildikten sonra usta yazarın adıyla kente kazandırılan iki katlı tarihi bina, dünyanın farklı ülkelerinden sanatçıları konuk edeceği gibi çeşitli atölye çalışmalarına da ev sahipliği yapacak. Açılış töreni 11 Ağustos 2015 tarihinde hayata gözlerini yuman İzmirli Yazar Tarık Dursun K.'nin doğum günü olan 26 Mayıs'ın bir gün sonrasında gerçekleştirildi. Törene Konak Belediye Başkanı Sema Pekdaş, İz-

mir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Misket Dikmen, Cumhuriyet Halk Partisi Konak İlçe Başkanı Mehmet Şakir Başak, Tarık Dursun K.'nin oğlu Zafer Kakinç, kız kardeşi Esin Üçer ile usta yazarın dostları ve semt sakinleri katıldı.

'Babaların babası'

Açılış töreninde Tarık Dursun K.'nin yakın arkadaşlarından Dünya Gazetesi Kitap Editörü Faruk Şuyun, Türk Edebiyatı'nın un-

utulmaz çınarıyla olan anılarını paylaştı. Şuyun, "İyi ki bu dünyadan Tarık Dursun K. geçti. Bu güzel yapıtları bizlere bıraktı. Biliyorum ki, bizlerden sonra gelecek nesiller de onun kitaplarını hep okuyacak" dedi. Tarık Dursun K.'nin "Manevi oğlum" dediği Yazar Aydoğan Yavaşlı ise, 'Babaların Babası' olarak adlandırdığı yazar için; "Bana miras olarak öğütleri ve gösterdiği yol kaldı. Benim için ölmedi. Her daim yanımda" diye konuştu.

işi ortaya çıkarmak gerekiyordu, o gerçekleşti. Zaten Tarık Dursun K. adına da bu yakışırdı. Yazar Evi sadece edebiyatçıları değil, farklı sanat dallarından sanatçıları ağırlayacak bir mekan olacak, el birliğiyle bu yerleri yaşatacağız.”

Yazarların üretim mekanı

İzmir’de bir ilk olan Tarık Dursun K. Yazar Evi, edebiyatın çeşitli alanlarında çalışmalarını sürdüren yazarlar için bir üretim mekanı işlevi görecek. Konak Belediyesi’nce misafir edilecek yazarların üreteceği eserler hem Konak’ın hem de İzmir’in gururu olacak. Dünyadaki prestijli örneklerinde olduğu gibi, davet edilecek yazarların belli sürelerle konaklayıp eserlerini gereken sakinlik ve dinginlik içinde yazacakları bir mekan olarak tasarlanan iki katlı tarihi binanın üst katında yatak odası, çalışma odası, dinlenme ve ortak çalışma odaları bulunuyor. Konuk gelen yazar için bir yaşam alanı olarak tasarlanan evin birinci katında ise Tarık Dursun K.’nin kişisel eşya ve kütüphanesini içeren bir anı odası, mutfak ve atölye odası bulunuyor. Kadın, çocuk ve gençlere yönelik çeşitli atölyelerin de açılacağı Yazar Evi, İzmirliileri yıl boyunca edebiyatla buluşturacak.

Tarık Dursun K.

Tam adı Tarık Dursun Kakinç olan Tarık Dursun K. 26 Mayıs 1931’de doğdu. 1949’da İzmir’de Anadolu gazetesinde sinema eleştirileri yazmaya başladı. Sonra sırasıyla Yeni Gün, Ankara Ulus, Yeni İstanbul ve Vatan gazetelerinde gündelik yazılar yazdı. Pazar Postası ve Akis dergilerinde sinema eleştirileri yazdı. Eleştirmen Ali Gevgilili ile birlikte aylık Yeni Sinema dergisini çıkarttı. Senaryo yazarlığı ve rejisörlük yaptı. 1969 yılında Kurul Kitabevi’ni açan Tarık Dursun K., sanata 1949 yılında şiirle başladı, 1951 yılında Cengiz Tuncer ile Devrialem isimli ortak bir şiir kitabı yayımladı. Daha sonra hikâye yazarlığına başladı. Kardeşi Faruk Kakinç’la beraber girdiği bir yarışmada soyadlarının karışması neticesinde soyadını K. olarak değiştirdi. İzmir, Foça ve Karşıyaka’da yaşayan, yazın ve sanat dünyasının çok yönlü ismi Tarık Dursun K. 11 Ağustos 2015’te akciğer yetmezliği sebebiyle hayatını kaybetti.

**Tarık Dursun K. Yazar Evi
269 Sokak No: 12 Karataş**

Kapısı edebiyata açık

84 yaşında yaşama veda eden usta yazarın yakın dostlarından Doktor Can Baydınç Tarık Dursun K.’nin oğlu Zafer Kakinç’in açılış gününün anısına kaleme aldığı yazıyı okudu. Dinleyenleri hüzünlendiren yazıda, “Bizleri kucaklayan bu ev inanır dört duvardan çok daha fazlası. Tuğlaları sözcüklerden, kirişleri betimlemelerden, kolonları öykü kahramanlarından, duvarları öykülerden, pencereleri İzmir’in

ışıklarına, kapısı edebiyata açık bir ev. Bu ev İzmir’in, kendisine tutkuyla bağlı olan evladına ve onun edebiyat uğraşısına adanmış bir evdir” ifadeleri yer aldı.

Kolektif çabanın ürünü

Konak Belediye Başkanı Sema Pekdaş, Mithatpaşa Caddesi 269 Sokak’ta hizmet veren Tarık Dursun K. Yazar Evi’nin kolektif bir çabanın ürünü olduğunu dile getirdi şunları söyledi: “Kolektif bir emekle bu

Alsancak 1950

1868 yılında kurulan Rıhtım Şirketinin idari binası olan bugünkü Alsancak Karakolu girişinde hala "Societe des Quais Smyrne" yazısı durmaktadır. Karşısındaki süpermarket ve yanında otopark olarak kullanılan alanda zemini kırmızı toprak olan tenis kortları, basket sahası bulunuyordu.

■ Umur SÖNMEZDAĞ

1 479 sokakta, 1944 yılında doğdum. Güzel çocukluk ve gençlik yılları geçirdim. Küçük bahçesinde tulumbası olan evimiz iki katlıydı. Mutfağımızda havagazı kullanıyor, sobamızda yanan kok kömürü ile de ısıniyorduk. Bugünkü Kenet Sitesinin Kubilay Dershaneyle bitişik olarak kapladığı alanda (aradaki yol yoktu) Aziz Usta'nın dökümhanesi vardı. Pik demirin kalıplara kıvılcımlar içinde dökülmesini merakla izlerdik. Arka tarafta (1471 Sokak) Bedri Akgerman'ın lastik ayakkabı ve çizme fabrikası ile çevrede çivi, zımpara fabrikaları, pamuk, yağ, tütün, palamut depoları bulunuyordu.

Çocukluğumuzda erkekler arasında meşe, topaç, çelik-çomak, birdirbir ve futbol; kız-

larla da tombiş, ip atlamak, kaydırak, muçolu saklambaç, körebe oynardık. Bugünkü Astsubay misafirhanesi, Alsancak Askerlik Şubesi'ydi. Yanındaki bahçe de bizim başlıca oyun yerimizdi. Özellikle meşeyi burada oynardık. Karşısında bugün askeri laboratuvar olarak kullanılan tek katlı binanın yerindeki arsada da her yaz cambazhane kurulur, mahalleye de değişik bir eğlence olurdu. O günlerde yerlerden birbirinden renkli, çeşitli gazoz kapaklarını toplar, bir nevi koleksiyon yapardık. İki arkadaş yalnız kalınca da bir evin merdivenlerine oturur, üçtaş veya dama oynardık.

Çocukluğumuzda Bornova Sokağı'ndaki havagazı lambaları hava kararmak üzereyken görevli tarafından yakılırdı. Gelen görevlinin etrafını sarar, ne yapacağını sanki bilmiyor-

muş gibi her seferinde seyrederdik. Belki de merdivene çıkışı ve inişi hoşumuza gidiyordu. Söndürme işlemi sabahları çok erken olduğu için göremiyorduk.

Gazi İlkokulu 1933 yılında eğitime başladı

Aşağı yukarı her gün mahalleden yoğurtçu, merkepli zerzevatçı, sütçü, boyozcu, pamuk atıcı, kalaycı, süpürgeci geçerdi. Öğleden sonraları da ayı oynaticılar köşe başlarında bahşişlerini toplardı. Yaz günlerinde dondurmacılar, kış geceleri de bozacılar belli saatlerde geçerdi. Babam pipo tütünü kullanırken konuklar için eve Gelincik, Bahar sigaraları alınırdı. Duyduklarımız arasında Bafra, Kulüp, Yenice ve Yeni Harman sigaraları da vardı. Mesudiye Caddesinin (bugünkü

Kıbrıs Şehitleri Caddesi) Kordon ile kesiştiği liman köşesinde Mobil onun yanında Shell ve BP benzin istasyonları vardı. Mobil'in sahibi İzmir Valisi Rahmi Bey'in Çerkez Ethem tarafından kaçırılan oğlu Alpaslan Bey'di. Onun büyük bir "Danua" cinsi köpeği vardı. Korku ile seyrederdik. 1933 yılında açılan Gazi İlkokulu, çoğu Alsancaklının okuduğu okuldur. 1950 yılında ben de burada eğitim ve öğretime başladım. İbrahim Öğretme okumuştum. Çocukluk yıllarımın tatlı bir dönemidir. Daha sonra ortaokul kısmı da olan Namık Kemal Lisesine gittim. Lise ile birlikte 6 yılım da orada geçti. Şimdi bakıyorum da aldığımız Fizik, Kimya, Biyoloji, Cebir ve diğer derslerin pek çok konusu hala hafızamda. Fizik öğretmeni Binzet Hanım'dan 10 üzerinden 5 almak büyük başarıydı. Cemal Tanaç'ın Cebir işlemleri, Edibe ve Nazıma Hanımların ortaokulda Latince ezberlettiği bitkiler ve hayvanlar âlemleri, Beden Eğitimi dersinde Yahya Su ve Mustafa Plevneli öğretmenlerin disiplinli dersleri, Türkan Pekel'in Tarih dersleri, Şükran Hanımın ve Namık Hocanın İngilizce dersleri, Ali Ulvi Ege'nin Edebiyat dersleri ve Baş Muavinliği unutulacak gibi değildi. Bizler liseyi bitirdik. Ancak aldığımız eğitim adeta üniversite eğitimi gibiydi.

Ortaokul ve lise yıllarımda 19 Mayıs Gençlik Bayramı heyecanla kutlanırdı. Hazırlanan jimnastik gösteri hareketlerini haftalar öncesinden öğrenmeye başladık. Okulun tamamı stadyumdaki 17 Mayıs genel provasına ve 19 Mayıs törenlerine katılırdı. 20 Mayıs günü dinlenme tatili olduğu için lise sınıflarında iken mutlaka Çeşme plajına ara-

mızda gezi tertip eder ve denize ilk girişimizin tadını çıkarırdık. O yıllardan hatırlıyorum da 23 Nisan, 30 Ağustos, 9 Eylül, 29 Ekim törenleri ne çok rağbet görürdü. Kordon'da tertip edilen törenleri izlemek için erken saatlerden itibaren geçişi iyi görebileceğimiz bir yere yerleşirdik.

İngiliz İskelesi

Bugün kruvaziyer gemilerinin yanaştığı yerde "İngiliz İskelesi" denilen demir yapı bir iskele bulunmaktaydı. İngiliz İskelesinden, küspe ile iri kefal balıkları yakalanırdı. İskelelerin Bayraklı tarafındaki bölümü "Küçük Deniz" olarak adlandırılıyor ve yaz aylarında o bölgedeki gençlerin plajı oluyordu. İskelelerin girişinde bulunan Demirspor Lokalinin yanına olta balıkçılığı yapan kişiler sandallarını bağlıyordu. 50 civarındaki sandal sabah erkenden Gündoğdu ile Alsancak vapur iskelesi arasında lidaki, çipura, levrek avlamak için yayılır, sandalı olmayanlar da kıyıda olta balıkçılığı yapardı.

Societe des Quais Smyrne

1868 yılında kurulan Rıhtım Şirketinin idari binası olan bugünkü Alsancak Karakolu girişinde hala "Societe des Quais Smyrne" yazısı durmaktadır. Karşıdaki Migros ve yanında otopark olarak kullanılan alanda zemini kırmızı toprak olan tenis kortları, basket sahası bulunuyordu. Bazı zamanlarda burada kurulan ringde akşamları boks maçları yapılıyordu. Benzinlikleri Gündoğdu'ya doğru geçince Altay Kulübü ve lokali vardı. Yazın burası mahalle çocuklarının ve gençlerinin adeta plajıydı. Eskiden Alsancak deniz banyosunun bulunduğu bu deniz üstündeki alanın bir tarafında L şeklinde ahşap bir kulüp binası vardı. Altaylı futbolcular maç öncesi formalarını burada giyerler ve taksilerle stadyuma giderlerdi. Maç dönüşünde de duşlarını burada alır ve giyinirlerdi. Diğer geniş boş bölüm de akşamları restoran olarak kullanılıyordu. Bazı zamanlarda burada da kurulan ringde akşamları boks maçları

yapılırdı. Lokal ve çevresindeki tertemiz suda yüzmemiz sırasında etrafımızda bulunan deniz kaplumbağaları, iri çıçınalar (vatozlar), yunuslar normal karşılanıyordu. Lokalin sütunlarından çıkardığımız midyelerin karşıdaki arsada (bugünkü Şeker Apartmanının yerinde) teneke parçası üzerinde kızartılması ve afiyet ile yenilmesi güncel yaşantımızın bir parçasıydı. Ayrıca sütunlar arasında biz küçükler, sepet dolusu 20 cm boyunda gopez balığı avlardık. Kordon kıyısındaki avlanmalarımızda da küçük bir sepet ısparoz tutmadan eve gitmezdik.

Palet Restoran

Kulüp, Alsancak stadyumuna taşındıktan sonra burası Palet Restoran olarak devam etti. Kordon'da Altay Lokaline yakın yerde Sıhhat Evi ve Bornova Sokağı'nın Kordon'a bakan tarafında İzmir polikliniği, diğer köşesinde Amerikan Kültür Merkezi vardı. Buradaki dil kurslarına katılmışım. Bu bina İzmir'in kurtuluşundan sonra İsmet İnönü'ye hediye edilmişti. Bina daha sonraki yıllarda yeni sahipleri tarafından apartman yapıldığında binaya "Paşa" adı verildi. O yıllarda mahallemizde hasta olanlar için Fransız Hastanesinin personeli olan soeurların (rahibelere) ilgili ve bilgili oldukları büyüklelerimiz tarafından söylenirdi. Bu görevlilerin beyaz kepli, lacivert renkli dini kıyafetleriyle çarşıda alışveriş yaparken güler yüzle dolaşmalarını seyrederdik. Dini inançla görev yapan bu kişiler, aynı zamanda hastane bahçesindeki Fransız Kız Okulu'nda da hizmet veriyorlardı.

Tütün depolarında namaz kılınırdı

Ramazan aylarında teravih namazı kalabalık bir cemaat ile mevsimine göre askerlik şubesinin bahçesinde veya değişik tütün depolarında kılınırdı. Meyhanelerin büyük bir kısmı kapalı kalırdı. Aileler yaz akşamları mutlaka kapı önlerinde otururlardı. Hatta

Kordon'a yakın olanlar şiltelerini alır ve deniz kenarına giderdi. 7-8 tane yazlık sinema da en büyük eğlence yeri idi. En büyüğü önceki adı Mesudiye olan Ar sinemasıydı. Diğerleri arasında Ege, Şölen, Ünüvar, Gündoğdu ve Ses vardı. Gençlerin çoğu sinemadan çıktıktan sonra Gündoğdu'daki Ömür'de dondurma veya sütlü tatlı yer, bir kısmı da Pasaport kahvesine gider, çay içerdi. Pasaport kahvesinde gündüzleri maça kızı oynamak da gençler arasında yaygındı. Kışlık sinema olarak Tayyare sineması favorimizdi. Özellikle salı akşamları haftanın filminin ilk seansı 21.00'de olurdu. Alt yazılı, orijinal sesli bu filmler rağbet görürdü. Elhamra sineması da orijinal film oynatırdı. Seans başladıktan sonra içeriye seyirci alınmazdı. Konak, Sema sinemalarından başka 7-8 mahalle arkadaşı her cumartesi akşamı 2 film birden oynatan Yıldız, Kulüp veya Yeni sinemaya giderdik. Sinema bizler için en geçerli eğlenceydi.

Sokaktan hiç araç geçmezdi

Araç sayısı az olduğu için sokak araları bizlerin futbol alanlarıydı. Yaz kış, Namık Kemal Lisesi'nin bahçesinde, bugünkü yüzme havuzunun bulunduğu yerdeki Altınordu veya Halk sahası denilen yerde mahalle maçları yapardık. Araç sayısı o kadar azdı ki akşamları Kordon'da duvar üstünde otururken aramızda geçecek aracın plakasının son rakamının tek mi, çift mi olduğuna dair oyun oynardık. Bir türlü araç geçmezdi. Anılarımdan biri de sivil savunma nedeniyle II. Dünya Savaşı'ndan beri uygulanan karartma tatbikatıydı. Evlerdeki ampuller maviye boyanır veya mavi kitap kaplama kâğıdına sa-

rılırdı. Dışarıya ışık sızmaması için de kalın perdeler sıkı sıkıya kapatılır, otomobillerin de farları maviye boyanırdı. Bekçiler ve diğer görevliler ellerinde düdükleleriyle ışık sızan evleri uyarırlardı.

Her İzmirli gibi Fuar zamanı aşağı yukarı her gece Fuar'a gidilirdi. Fuar sahasında İzmir Arkeoloji Müzesi, Sağlık Müzesi, Sümerbank Pavyonu, yerli üretimlerin sergilendiği "Sergi Sarayı" ve "Odalar Birliği" pav-

yonu en çok ziyaret edilen yerlerdi. Ben özellikle Makine Kimya Endüstrisi pavyonundaki silahları izlerdim. Tüm pavyonlarda ürünlerin tanıtım broşürleri dağıtılırdı. Bunları toplardık. Ertesi gün de evde incelerdik. Görgü ve bilgimiz artardı.

Fuarda Sovyetler Birliği ABD rekabeti

1958'den itibaren ABD Pavyonunda uzay

Alsancak 1479 Sokak

Alsancak Stadi

Gündoğdu Meydanı

Plevne Bulvarı

çalışmalarının ilk örnekleri ve uydular görülmeye başlanmıştır. Bundan sonraki fuarlarda Sovyetler Birliği ve ABD arasında önemli bir rekabet ortamına giren uzay çalışmalarının ürünleri de sergileniyordu. Sputnikleri, Neil Armstrong'un ilk ay seyahati aracını, ay taşını orada gördük. Her iki ülke kendi üstünlüğünü kanıtlamaya çalışıyordu. Açık hava tiyatrosuna kurulan perdede oynatılan Hacivat – Karagöz çok rağbet görüyordu. Münir Nurettin Selçuk ve Safiye Ayla

programlarıyla ziyaretçilerin takdirini kazanırken, özellikle Göl Gazinosu eğlencenin yoğunlaştığı yer olmuştu. 1954 yılında ileride Türkiye'nin Sanat Güneşi olacak Zeki Müren ilk defa fuarda sahne almıştı. Eğlencelerin yıldızı orta oyuncu İsmail Dümbüllü'yü. Celal Şahin, Nigar Uluerer çeşitli bahçelerde sahne alıyordu. Kübana gece kulübünde Dario Moreno, "Canım İzmir" şarkısıyla gönlere taht kuruyordu. Her yıl bir sirk gelirdi. Alman, Moskova, Medrano, Barselona sirkleri merak ve heyecan ile izlenirdi. Ayrıca çeşitli buz revüleri ve tiyatrolar da gelirdi. Ama şüphe yok ki herkesin en çok rağbet ettiği yer lunaparktı. Arkadaşlarımla gittiğimde çarpışan otomobiller, radar, korku evi tercihlerimizdi. Ailemle birlikte olunca da dönme dolap favoriydi.

Mavi gevrek fırını rağbet görürdü

Mesudiye Caddesi üzerinde askerlik şubesine yakın yerde Hafız Bakkal vardı. Gözleri iyi görmediği için kalın gözlük camları olmasına rağmen bozuk paraları gözüne 10 cm kadar yaklaştırarak bakardı. Askerlik şubesi yan sokağında odun kömürü satan Mehmet Bey vardı. Nimet Bakkal, Mehmet Tanık bakkaliyeleri de ne isterseniz satılan yerlerdi. Diğerleri arasında Feyzullah Manav, İbrahim Ağa Mandırası, Ayvalık Kasabı Ali, Camcı Niyazi, Berber Ruhi, Manav Şaban, St. Joseph Ortaokulu'nun arkasındaki Mavi Gevrek Fırını rağbet gören dükkânlardı. Ar Sineması'nın yanındaki Ege Lokantası öğle yemeğini verdikten sonra gece meyhaneye

Açık hava sineması

Kıbrıs Şehitleri Caddesi

dönüşürdü. Özellikle yaz aylarında terası revaçtaydı. Alsancak Vapur İskelesi büfesinde Mustafa Türker ve oğlu Nuri, pazaryerinde Bakal Arap Rasim de önemli esnaf kişilerdi. Bugünkü Mahmut Esat Bozkurt Caddesi üzerinde de pazar günleri "Alsancak Pazarı" kurulurdu. Evimizin gıda ihtiyacının büyük bir kısmı buradan temin edilirdi.

Francala baton ekmek meşhurdu

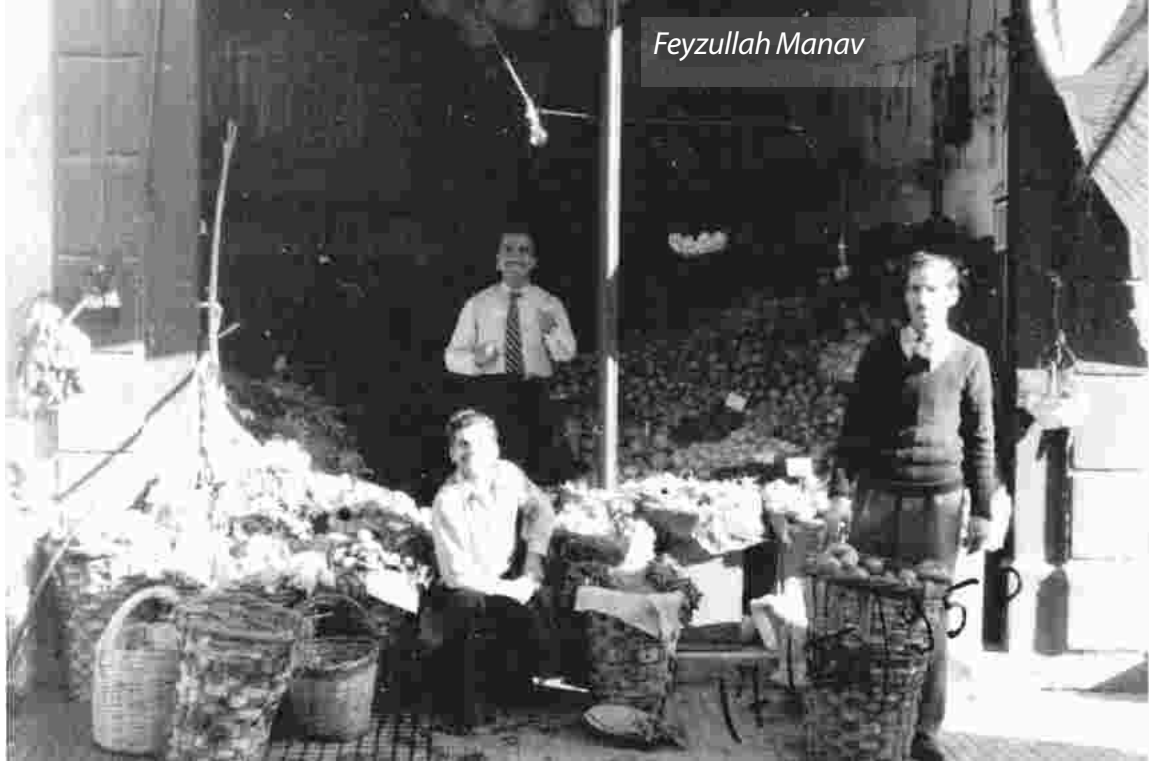
Bornova Sokağı girişinde buz ve yoğurt aldığımız mandıra vardı. Karşısında çok meşhur Kulüp Orhan meyhanesi bulunuyordu. Buraya akşamüstü avukatlar, gazeteciler, fabrika sahipleri gibi iş sahibi insanlar gelirdi. Karşı köşesinde bulunan bugünkü Dostlar Boyoz Fırını, o günlerde ekmek fırınıydı. Aynı zamanda evlerde hazırlanan bazı yemekler, unlu mamul tepsileri de pişiriliyordu. Sahibinin oğlu Nazmi Bey daha sonra bugünkü Salih İşgören İlkokulu'nun bulunduğu köşedeki Paradiso adlı İtalyan fırınının yerine Efes Pasta Fırını açtı. Bu İtalyan fırınının francala baton ekmekleri meşhurdu. Akrabaları da Mustafa Bey'deki Efes Pastanesini çalıştırıyorlardı. Bu fırının yanındaki sokak içinde Madam Consolo'nun işlettiği Sürpriz Pastanesi vardı. Paskalya çöreklerini, renkli yumurtalarını, dondurmalarını ve çeşitli pastalarını çok beğeniyorduk.

Sevinç'ten önce Ülkü pastanesi

İkinci Kordon'a çıkan aynı sokak içinde parkın yanında bayanların favorisi Kuaför Minik Sıtkı vardı. Parkın diğer İkinci Kordon köşesinde de Özel Türk Koleji Alsancak Erkek

Nane şekerçi Hasan

Feyzullah Manav

Şubesi bulunuyordu. Mesudiye Caddesi'ndeki Schlosser Çiçek Dükkânının vitrinindeki vazolar içindeki beyaz karanfillerin, suyuna katılan katkıyla zamanla maviye dönüşmesini merakla seyrederdik. Bugünkü Sevinç Pastanesinin başlangıcı olan Ülkü Pastanesi pasta, limonata ve dondurma yediğimiz yerlerden biriydi. Buraya 20 metre mesafedeki bilardo masalarının bulunduğu Altay Kahvehanesi denilen yer gençlerin, büyüklerin ve futbolcuların buluşma yeri idi. Yanındaki Sıhhat Eczanesi, Kalfa İsmail Bey ile bütünleşmişti. Kendisi eczacılığın ötesinde her derde deva olmak suretiyle herkese yardımcı olmaktaydı. Oynarken yaralanan biri oldu mu doğru onun yanına tedaviye giderdi. Sempatik kişiliğiyle de mahallenin sevgilisiydi. İlerideki Lütü Krom'un Alsancak Eczanesi, İtalyan İlkokulu'nun bitişikti. Karşı köşesinde Şevket İzmirlioğlu'nun Piknik Şarküterisinde domuz eti de satılırdı. Kışın tavşan, bıldırcın, keklik gibi avlanmış hayvanlar çarşıya getirilir, duvarlara çakılan çivilere asılarak satılırdı. Caddedeki Felice Capadona, Ivan Missich ve Ali Bey'in bonmarşelerinde de her şey satılırdı (çorap, ayakkabı, terlik, bebek arabası, iç çamaşırı, kazak, elbise, kumaş, oyuncak, şemsiye v.s). Bayanların giydiği naylon çoraplar bir yere takılınca kaçardı. Tuhafiyecilerde bayanların kaçan naylon çoraplarını tamir eden elemanlar çalışırdı. Çeşitli oyuncaklar satan Gibert Corinthio'nun vitrinine bakmadan da geçmezdik. Şerafettin Bey Sokak'ta yorgancı, kuru temizleyici Riçençal, tüm vesikalık fotoğraflarımızı çeken fotoğrafçı Hasan Bey'in dükkânları bulunuyordu. St. Joseph Okulunun yönetimi o yıllarda ayakkabısı boyasız olan öğrencileri içeriye almadığından, sabahları ayakkabı boyacısı Ali Efendi okulun önünde bulunur, daha sonra Mesudiye Caddesi köşesindeki yerini alırdı. Şerafettin Bey Sokağı'nın Gar'a çıkan sağ köşesinde Ege

Hastanesi, karşı sırasında da Alsancak Gazoz İmalathanesi vardı.

Madamların sakız reçeli ve kurabiyesi

Askerlik Şubesi'nin karşısında bugünde mevcut olan Dominican Kilisesi'nde her gün tam 12.00'de çan çalardı. Bizler için de öğle yemeği için zaman ayarlaması olurdu. Çevremizde Rum, İtalyan ve diğer yabancı kökenli aileler vardı. Onların çocuklarıyla da arkadaşlık yapardık. Hatta İtalyan arkadaşların kurduğu "Juventus" adı altındaki futbol takımıyla mahalle maçlarında oynadım. Siyah-beyaz formamız vardı. Ben bugün dahi Rumca kalimera (günaydın-merhaba), nero (su), kala (gel), oki (hayır), ne (evet), oksi (defol), ti kaneis (nasılsın), poli kala (iyiyim), gayduraki (eşek), ena-dyo-tria, bakkalis, bisikleta, fasulya, salepi,

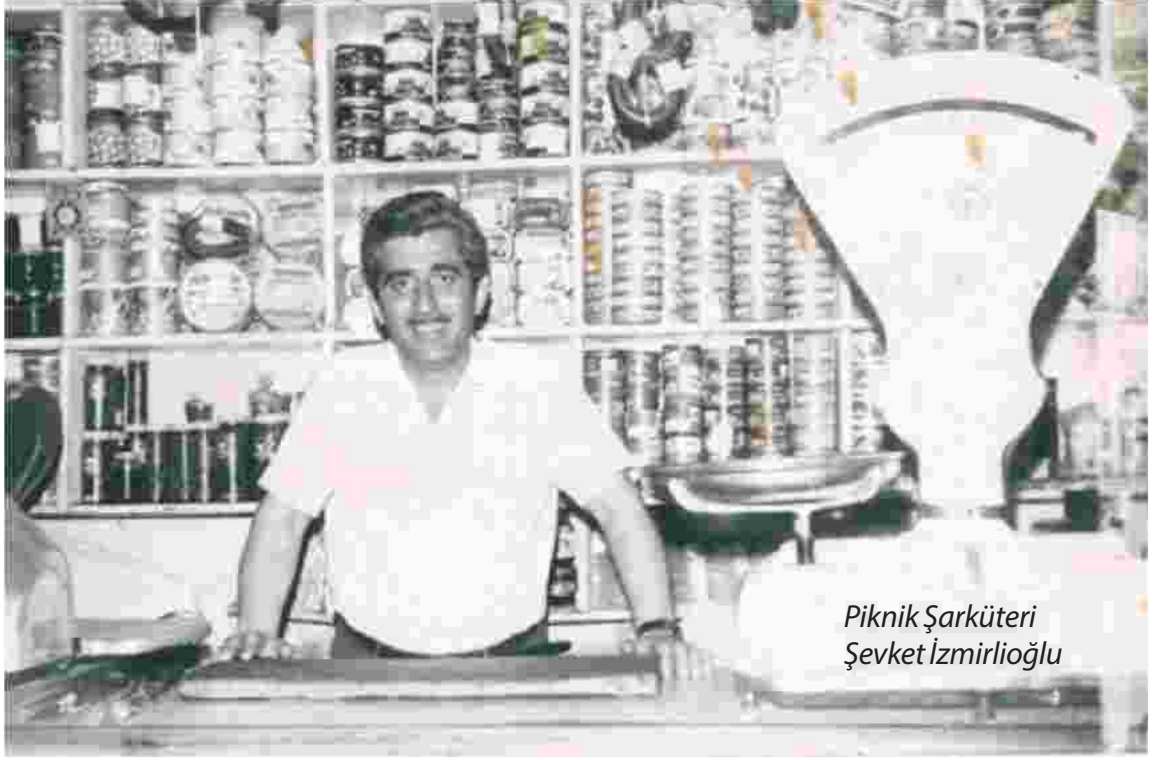
Levanten aile: Micaloff

kopsi, kefafe, meza, çuvali gibi kelimeleri çocukluğumdan hatırlıyorum. Özellikle madamların yaptığı sakız reçelini ve kurabiyeleri hatırlıyorum. 1952 yılından itibaren Nato'ya girmemizle birlikte Alsancak'ta Amerikalılar çoğaldı. Hatta bir çavuş bizim kiracımız oldu. 8-9 yaşında iken bana PX'ten getirdiği kot pantolonu galiba mahallede ilk ben giydim. Verdiği teneke kutulardan ilk defa Coca-Cola ve Seven-Up içtim. Ayrıca şık ambalajlarda çikolata ve diğer şekerlemeleri de yedim. Atina'ya gezmeye giden bir Rum komşumuz, dönüşünde bana sırt okul çantası getirmişti. Bunu da galiba Alsancak'ta ilk ben kullandım.

Sibel Gazinosu (Mont Pagos)

1955 yılında Kordon'daki Gazeteciler Cemiyeti Lokali'nin alt katında Sibel Gazinosu açılmıştı. İlk önce gazinonun adı "Mont Pagos" olarak seçilmişti. Ancak, açılıştan birkaç ay sonra çıkan 6-7 Eylül Olayları nedeniyle bu isme karşı eleştiriler olması yüzünden "Sibel" adı ile değiştirilmişti. Sibel Gazinosu, bir zamanlar İzmir'in değil, Türkiye'nin ve hatta Ortadoğu'nun ünlü gece kulüplerinden biriydi. Kışın sahnelerinde Adamo'dan, Dario Moreno'ya, Sacha Distel'den Los Paraguayos ve Los Machikambos'a kadar dünya yıldızları ve toplulukları yer alırdı. Buranın sahibi aynı zamanda Fuar'daki Kübana Gazinosu'nun da sahibi olduğu için aynı programlar yazın orada da tekrarlanırdı. Bugün Konak Bele-

*Piknik Şarküteri
Şevket İzmirlioğlu*

diyesi'ne ait Prof. Dr. Türkan Saylan Kültür Merkezi olan Alsancak Belediye Mıntikasına evimizin bina ile tenvirat ve tanzifat (aydınlanma ve temizlik) vergilerini, Alsancak Garı'nın karşısında bugün hala PTT Şubesi olan yere de yıllık radyo vergilerini yatırıyorduk.

Bulvarlar artık yetmiyor

İzmir nüfusu 1950'de 230.000 iken, 1960'da 360.000'e yükseldi. Ticaret alanında etkin bir kent olmanın yanı sıra, sanayileşme açısından da önemli ilerlemeler başlamıştı. Konak'taki

liman yetmediğinden modernleştirilen Alsancak Limanı, 1955 yılından itibaren hizmet vermeye başladı. Bu arada başlayan kentleşme olgusu, kırsal alanlardan kentlere doğru büyük bir akımı başlatmıştı. Bu nedenle kısa zamanda gecekondu bölgeleri artarken Alsancak'taki 1-2 katlı evler de 8 katlı apartman olmaya başladı. 250.000 kişilik alt yapı, artan nüfusu kaldıramaz oldu. 1933 yılında açılan Talatpaşa, Şair Eşref Bulvarları gibi diğer yollar da gitgide yetmemeye başladı. Yıllar içinde bugünkü sıkışıklığa gelindi.

Smyrna, Birinci Kordon üzerindeki Messageries Maritimes Kumpanyası dönemin tanınmış denizyolları şirketlerinden biriydi. Masum bir vapur acentesi gibi görünse de Fransız misyoner ve Ermeni grupların ayrılıkçı girişim ve isyanlarına destek vermiş, Osmanlı'nın çöküşünde de pay sahibi olmuştur.

Mesajeri Maritim Kumpanyası ve Ermeniler

Tufan ATAKIŞI

1 800'lü yılların ikinci yarısından sonra Smyrna'da Avrupa, Asya ve Amerika ile iş yapan birçok şirketin ofisleri, acenteleri, mağazaları ve değişik devletin elçilikleri yer alıyordu. O yılların vazgeçilmez ulaşım aracı olan gemilerin yanaştığı rıhtım boyunca yolcular, tüccarlar ve mürettebatın konaklayabileceği ve eğlenebileceği otel, restoran, birahane, kafeterya, sinema ve tiyatrolar bulunmaktaydı. Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın İzmir şubesi kentin meşhur otellerinden, Ayasuluk Efes'te de şubesi olan Grand Huck Hotel'in hemen karşısında, Birinci Kordon ile Osmanlı Postanesi Sokağı'nın kesiştiği köşedeki binanın zemin katında bulunuyordu.

Compagnie des Messageries des Maritimes Nationales

İzmir limanına düzenli seferlerin başlaması çok eskilere dayanmakla birlikte, buharlı gemilerin devreye girmesiyle daha programlı bir hale geldi. Osmanlı topraklarında kapitülasyonlardan yararlanarak ticari olduğu kadar siyasi amaçlarla da kurulan, yabancı yolcu, yük ve posta taşımacılığı yapan; Messageries Maritimes, Levant Company, Odessa Steam Navigation Co, Avusturya Loydu gibi büyük kumpanyaların yanı sıra irili ufaklı vapur şirketleri vardı. Hatta İngiliz sermayesiyle Glasgow'da kurulan "Bell's Asia Minor Steamship Company"nin ilginç özelliği ise idare merkezinin İzmir'de bulunmasıydı.

Fransız hükümeti, Marsilya ile Doğu Akdeniz, Levant arasında seferler düzenleyecek, posta taşıyacak bir deniz yolları şirketi kurulmasına 23 Mart 1835'te karar verdi: Messageries Nationales. Aynı yıl Marsilya-İzmir-İstanbul seferlerini başlattı. Daha sonra Selanik, Tuna, Odessa ve Trabzon limanlarını da bu hata ilave etti.

12 Mart 1854'de İngiltere ve Fransa Osmanlı'nın yanında Rusya'ya savaş açınca cepheye asker taşıma işini üstlendi. Kırım Savaşı sırasında sefer ağı bir hayli genişletildi, şirket Karadeniz'e posta hizmetinin yanı sıra 1857'de Güney Amerika, 1861'de de Doğu Asya seferlerine başladı, filosunu

54 gemiyle 80.875 tonilatoluk kapasiteye yükseltti. Sefer ağını 1860'lardan itibaren genişletmeye devam etti.

Cumhuriyetin ilanına kadar Messageries Nationales adıyla faaliyet gösteren şirketin adı, 1871'de de Compagnie des Messageries Maritimes (MM) oldu.

1881'de 52 gemisi bulunan şirket, 1889'da 63 gemiyle 202.810 tonilatoluk bir filo ile Akdeniz, Karadeniz, Amerika, Orta, Yakın ve Uzakdoğu, Pasifik ve Avustralya kıyılarındaki liman şehirlerine yolcu, yük ve posta taşıyan önemli bir kuruluş haline geldi.

Masum bir gemi acentesi gibi görünse de...

Yelkenlilerden sonra sanayi devrimi ile birlikte devreye giren buharlı gemilerin gerek hızları, gerekse kullanım kolaylıkları, beraberinde getirdiği maliyet avantajlarıyla deniz yolları, XIX. yüzyılda büyük bir gelişme göstermiştir. Bu yayılcı politika izleyen emperyal devletlerin de işine gelmiş, ticari faaliyetlerin yanı sıra kültürel ve siyasi ilişkiler kurulmasına da yardımcı olmuştur. Böylece buharlı gemilere sahip büyük ve güçlü devletler, kurulan deniz nakliyat şirketleri ile bazı ülkelere daha kolay ve çabuk ulaşmış, siyasi olaylarda ve değişimlerde önemli bir rol oynamıştır.

Bu yüzden çöküş dönemine girmiş Osmanlı'nın özellikle Anadolu'daki liman kentlerinde bulunan deniz nakliyat şirketlerinin acenteleri, Avrupalı devletlerin yayılcı politikalarının temsilcileri gibi çalışmaktaydı. Bunlardan biri olan Compagnie des Messageries Maritimes'ine bağlı (Mesajeri Maritim Kumpanyası) buharlı gemilerin Osmanlı limanlarına uğramaya başlamasıyla Türk-Fransız kültürel, ticari ve siyasi ilişkileri yepyeni bir boyut kazandı.

Fransa'nın çıkarları açısından Osmanlı topraklarındaki Fransız misyoner ve kültür kurumları ile özellikle Ermeni aydınlar arasındaki ilişkinin daha kolay ve güvenli bir şekilde sağlanmasında Mesajeri Maritim Kumpanyası, önemli bir aracı konumuna gelmişti. Zaten şirketin en önemli kuruluş amaç-

larından biri de Osmanlı liman kentleriyle Fransa arasında düzenli yük, yolcu ve posta bağlantısı sağlamaktı. Bu yüzden Fransız hükümetine ait posta çantalarını taşıması karşılığında devletten milyonlarca Frank destek almaktaydı.

Diğer emperyal devletler gibi öncelikli hedefi sömürü ekonomisi üzerine kurulu olan Fransa da, bu tür deniz yolu şirketlerini sömürgeciliğin keşif kolu olarak gördüğü için, misyonerlik çalışmalarını da bu tür kuruluşlar üzerinden desteklemekteydi. Mesajeri Kumpanyası 28 Şubat 1851'de Fransız hükümeti ile yaptığı anlaşma ile, misyonerleri gemilerin uğradığı limanlara birinci ve ikinci sınıf yolcu statüsünde bedava taşınmasına ve yolculukları süresince her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasını kabul ettiler.

Fransız misyonerlerinin Osmanlı Devleti'nde açmış oldukları okul ve kültürel kurumlarda yetişen Ermeni gençlerin hemen hepsine bağımsızlık ve başkaldırı fikirleri aşılanıyordu. Bu gençlerden bir kısmı daha sonra Fransa'da özellikle Paris'te eğitimlerine devam ediyorlardı. Mezun olanların neredeyse tamamı bağımsızlık ve ayrılıkçı fikirleri, Osmanlı'da başta Ermeniler olmak üzere tüm gayrimüslim azınlıklar arasında yayarak halkı isyana teşvik ediyorlardı.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Avrupa ülkeleri, Osmanlı sınırları içinde yaşayan özellikle gayrimüslim tebaaya özgürlük, milliyetçilik ve ayrılıkçı çağrılar yaparak, yasaklanmış yayınlarla gizlice bilinçlendirmeye çalışıyorlardı. Bu tür dergi ve gazetelerin (Muzır Neşriyat) yanı sıra "Eşya-ı Nariye" adı verilen ateşli silahlar, Bab-ı Ali tarafından yasaklanmış olmasına rağmen ülkeye sokuluyordu. Bu tür yayınlar, silah ve kaçak yolcu, Mesajeri Kumpanyası buharlıları aracılığıyla denetimin zayıf olduğu limanlardan imparatorluk topraklarına illegal yollardan yapılmaktaydı. Bu konuda İzmir, gerek kozmopolit yapısı, gerekse Osmanlı otoritesinin kentteki zafiyeti açısından ilk sıralarda yer alıyordu.

Resmi kayıtlarda bu türden pek çok örnek mevcuttur

Mesajeri Kumpanyası'nın S/S Jourdain gemisi yolcu simsarı Haçator oğlu Agop'un Kasım 1894'te Amerika ve diğer yabancı ülkelere MM gemileri ile getirdiği Ermenileri gizlice Osmanlı topraklarına soktuğu, İzmir'de yakalanması ve sorguya çekilmesi sonucunda anlaşılmıştı. Agop aynı zamanda suç işleyen ve devletin aradığı Ermenileri de yurtdışına kaçırmaktaydı.

Keza 2 Eylül 1897'de İskenderun'dan tezkiresiz olarak İzmir'e gitmek üzere

Mesajeri buharlısına binen altı Ermeninin beraberinde külliye miktarda kaçak ve yasak eşya, silah ele geçirilmişti.

Messengeri Maritimes kumpanyasının 1898-1899 yılında İzmir acentesinin C. H. Salzani tarafından açılmasının ardından 30 Ağustos 1900 tarihli Aydın vilayetine yazılan şifreli telgrafta Mesajeri Kumpanyası'nın S/S Gironde adlı buharlısında bulunan 18 Ermeni firarinin vilayet dâhiline girmemeleri ve ellerinde humbaraları (havan topu) olduğu için çok dikkatli olunması gerektiği bildirilmektedir.

Giderek sıklaştırılan kontrollerden dolayı Mesajeri buharlıları, salları ve küçük teknelerle taşınan kaçak Ermeni göçmenleri alabilmek için çoğu zaman limandan uzakta tenha yerlerde açıkta demirlemeye başlayarak görevlerine devam ettiler.

Zeytun İsyanı ve Mesajeri Kumpanyası

Bağımsız bir Ermeni devleti kurma fikriyle yurt dışında kurulan örgütler Anadolu'da Ermenilerin yaşadığı bölgelerde isyanlar çıkararak büyük devletlerin Ermeni sorununa müdahale etmelerini sağlamayı amaçlamıştır.

Maraş'ın Zeytun kazasında gerçekleşen bu başkaldırı, Ermenilerin Osmanlı yönetimine karşı silahlı ilk isyanıdır. Daha sonra Osmanlı hâkimiyetine karşı 30'a yakın isyan çıkartmışlardır.

İskenderun ve Mersin'e düzenli olarak sefer yapan Mesajeri buharlısıyla Çukurova (Kilikya) üzerinden Zeytun'a gelen Fransa Paris'te eğitim görmüş Aghassi, Ratchia, Eyak ve Melci adlarındaki dört

Ermeni, 17 Ağustos 1895'te Zeytun İsyanı'nın fitilini ateşlemişler ve sonrasında yüzlerce Müslüman ve Ermeni hayatını kaybetmiştir.

İngiltere ve Fransa olmak üzere düvel-i muaz zamanın (büyük devletler, büyük güçler) baskısı neticesinde isyancı elebaşılar; Aghassi ve arkadaşları, Fransa'nın İstanbul elçisi bizzat Paul Cambon'un aracılığıyla Marsilya'ya gönderilmek üzere Mersin'de demirlemiş olan S/S Sindh adlı Mesajeri buharlısına bindirilmişler ve ellerini kollarını sallayarak Osmanlı'yı terk etmişlerdir.

Aghassi, daha sonra "Zeitoun: Depuis les Origines Jusqu'à l'Insurrection de 1895" kitabında bu olayı şöyle anlatmıştır: "Ben ve arkadaşlarım 14 Mart 1896 günü Mersin limanına geldik. Burada bizi özgür topraklara yani Fransa'ya götürmek üzere Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın Sindh adlı buharlısı beklemekteydi. Bindik ve Fransa'ya döndük."

İzmir Sancağında Ermeniler

İzmir'e ilk gelen Ermeniler, Kadifekale semtinde şehrin amfiteyatrosunun yukarısındaki Türk mahallesine yakın bir alana yerleşerek bir şapel ve mezarlık kurdular. 1500'lere doğru buradan ayrılan Ermeniler, kentin merkezine, Kervan Köprüsü'nün çıkışına yerleşerek Haynots (Ermenilerin Yeri) olarak adlandırılan ünlü Ermeni Mahallesi'ni oluşturdular.

Bonaventure F. Slaars, 1868 yılında yazdığı "Etude sur Smyrne." kitabında Kilikya Krallığı'nın yıkılmasının ardından Ermeniler XIV. yüzyılda İzmir'e göç etmeye başladıklarını, Kadifekale eteklerine yerleştiklerini daha sonra sahil kesimine yakın

bir bölgede Ermeni Mahallesi'ni (Haynots'u) kurduklarını belirtiyor. Slaars kitabında 12.000 Ermeni'nin yaşadığını belirtiyor.

XVII. yüzyıl başlarındaki İran Şah Abbas Sürgünü ve Anadolu Celali isyanlarından kaçan Ermenilerin İzmir'deki nüfusu giderek artmıştır.

Ancak sayıca fazla olmamalarına rağmen Ermeni kolonisi kentin ekonomik ve kültürel yapısında önemli bir rol oynamıştır. 1914 Osmanlı nüfus sayımına göre yüzyılın başlarında bölgede yaşayan 20.766 Ermeni'nin 11.127'si İzmir'de bulunmaktaydı. İzmir'de cemaate ait 23 dini kuruluş, 2 büyük lise ve 27 ilkokul vardı. 1920 yılında yayınlanan bir Yunan kaynağı ise İzmir'deki Ermeni nüfusunun 40.000 kişi olduğunu yazıyor. Zamanla bölgenin ticaretinde etkili olan Ermeniler İpek Yolu çerçevesinde ihracat ve ticaretle uğraşarak zenginleşmişlerdi.

Fransız yazar Vital Cuinet, XVIII. yüzyıl başlarında Düyun-u Umumiye adına Osmanlı kentlerinin ekonomik, mali, sosyal ve kültürel yapılarını araştırmakla görevlendirilmiştir. Düyun-u Umumiye, Osmanlı'ya borç vermeden önce Osmanlı için envanter çalışması yaparken İzmir'de yaşayan Ermeniler için Cuinet şöyle yazmış: "Sabırlı, aktif enerjik ve iyi tüccar olan Ermeniler ülkenin en zenginleriydi. Rumlardan daha iyi bankacı olan Ermeniler, Türkçeyi de iyi konuştuklarından, avukatlık mesleğine de yönelmişlerdi."

Batı Anadolu ve İzmir'den ayrıldıkları 1922 yılına kadar Ermeni Cemaati defalarca depremlerden yıkılıp, tamir edilen Ermeni Mahallesi Haynots'taki Surp Stepanos Kilisesi, Başepiskoposluk ve Surp Mesrob Lisesi civarında yoğunlaşmıştı. Ayrıca her biri birer ilkokula sahip olan Surp Krikor Lusavoriç ve Surp Harutyun Kiliseleri ve Surp Krikor Hastanesi vardı. Bunların dışında Ermeni Katolik Cemaati de Surp Astvadzadzin adlı bir kiliseye ve Mihitaryan Lisesi'ne sahipti. İzmir Başepiskoposluğu'na da Venedik, Livern, Marsilya ve Amsterdam Ermeni kolonileri bağlıydı.

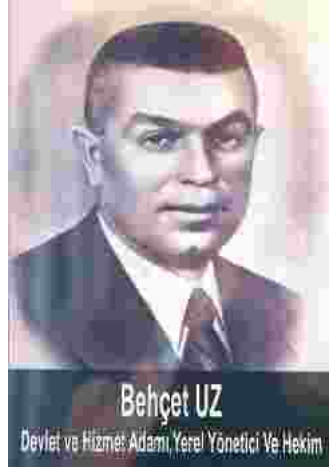
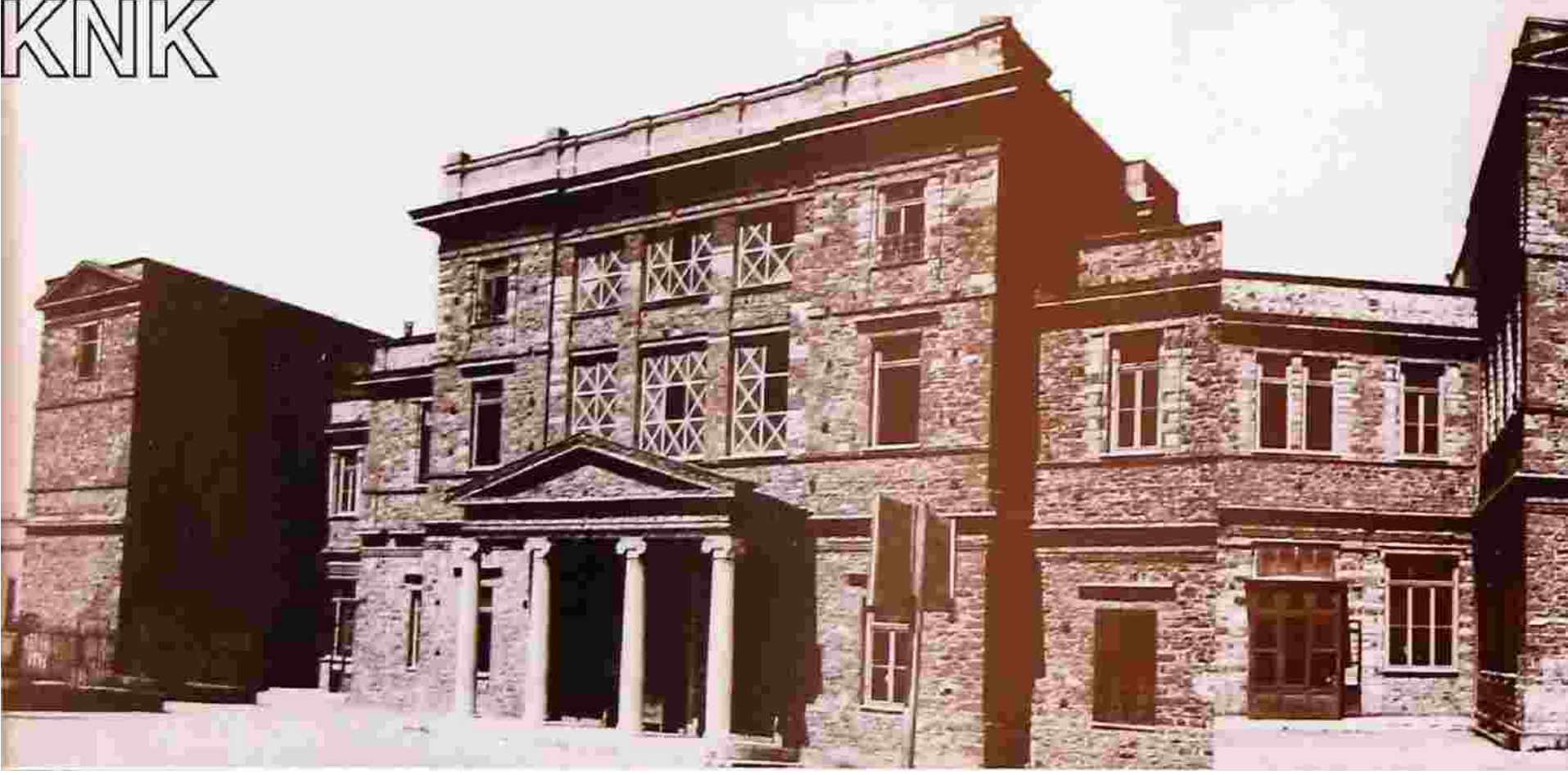
Avrupalılarla evlilik bağlarıyla yakınlaşan, giderek kendilerini; "Fransız koruması altında bir statüye sahip, Katolik levanten topluluk" olarak görmeye başladılar.

Üstelik Ermeni kimliklerini reddedip kendilerini "Avrupalı" olarak bile görmeye başlamışlardı.

Yararlanılan Kaynaklar:

- Osmanlı Devletinde Matbuat ve Neşriyat Yasakları / Ali BİRİNCİ
- Bir Fransız Buharlı Deniz Nakliyat Kumpanyası Etrafında
- Osmanlı-Fransız-Ermeni İlişkiler / Süleyman UYGUN
- Zakarya MİLDANOĞLU / Agos Gazetesi
- 1895 Maraş ve Zeytun İsyanı / Yrd. Doç. Dr. Ahmet EYİCİL
- İzmirli Olmak / Sempozyum Bildirileri

İzmir Atatürk Lisesi Müzesi

■ Ayşe TEOMAN

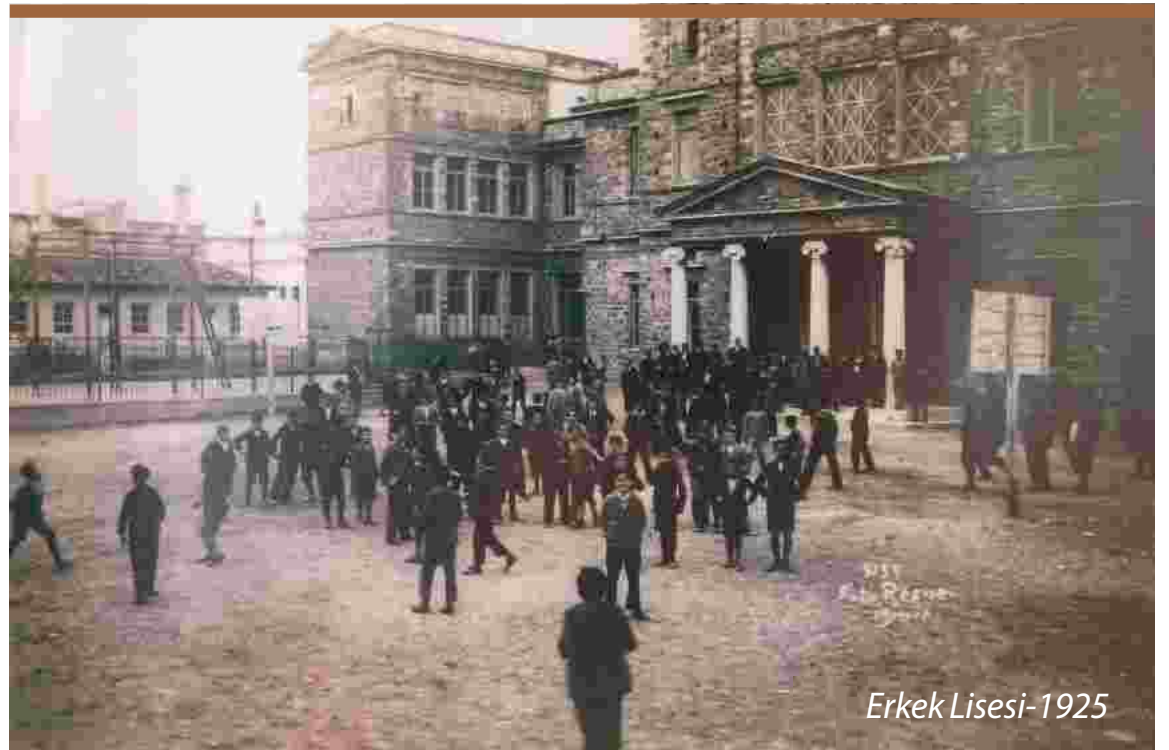
■ Fotoğraflar: Reha ALAN

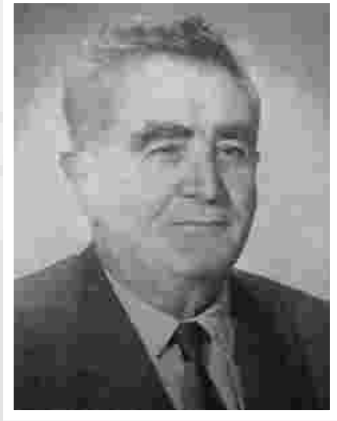
İzmir Atatürk Lisesi'nin bahçesine girdiğimde ilk dikkatimi çeken okul binasının üzerindeki 128. Yıl yazısı oldu. Müzeyi anlatmaya başlamadan önce bu kadar köklü bir geçmişi olan okulun tarihiyle ilgili bilgi paylaşımı yapmak gerek...

Okulun Tarihiçesi...

Okulun bütün kuruluş hazırlık çalışmaları 1886'da tamamlanmış. Konak Meydanı'nda 120 öğrenciyle, Mekteb-i İdadi adıyla eğitim ve öğretime başlayan okulun kurucusu, ilk müdürü, aynı zamanda tarih-coğrafya öğretmeni Burhanzade Abdurrahman Hilmi Bey... 2. Meşrutiyet'in ilanı ile İzmir Sultanisi adını alan okul binası Cumhuriyet'in ilk yıllarında Adliye'ye verilmiş ve vaktiyle Rum cemaati tarafından kız okulu olarak yaptırılan şimdiki binasına taşınmış. Yunan işgali döneminde işgal kuvvetleri adını tekrar İdadi'ye çevirmiş. Kısa bir süre İzmir Erkek Lisesi olan okulun adı 1941'de İzmir Atatürk Lisesi olmuş. 1890'da eğitim 7 yıla çıkarılmış ve yatılı öğrenci kabul edilmeye başlanmış.

'Hafızayı beşer, nisan ile maluldür' derler. 'İnsan hafızasının sakatlığı, unutmamasıdır' anlamına gelir. Toplumsal belleğin saklanması, geçmişin unutulmaması, paylaşımı ve gelecek nesillere aktarılmasında, müzelerin önemi büyük... İzmir'de çok müze var... İzmir Arkeoloji Müzesi, Etnografya Müzesi, Atatürk Müzesi, İnönü Evi Müzesi, Kağıt ve Kitap Sanatları Müzesi, Radyo ve Demokrasi Müzesi ilk aklıma gelenler. Bugün burada okuyacaklarınızda 130 yıllık bir eğitim kurumunun, İzmir Atatürk Lisesi'nin müzesi ve onun hikayesi...

İzmir Atatürk Lisesi
Efsane Müdürü
Enver Demir
(1947-1967)

İzmir Sultanisi-1917

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
(d. 1889 - ö. 1974) Yazar, Gazeteci, Şair, Diplomat

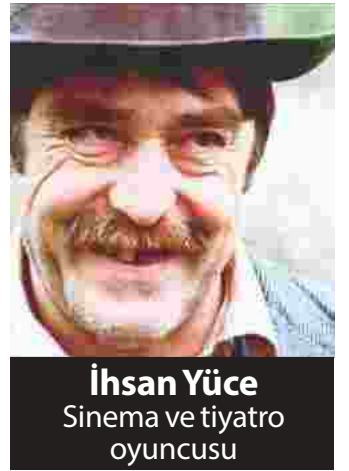
Necati Cumalı
(d. 1921 - ö. 2001) Yazar ve Şair

Salih Bursalı
(d. 1919 - ö. 1997) Şair, denetçi ve inceleme yazarı

Şemsettin GÜNALTAY
Başbakan, Tarihçi ve Eski Türk Tarih Kurum Başkanı

İhsan Yüce
Sinema ve tiyatro
oyuncusu

Birlikten kuvvet doğmuş...

Nail Esmer ve İhsan Tutum'un arkadaşlıkları çok eskiye dayanıyor. Aynı mahallede büyümüşler, aynı okuldan, İzmir Atatürk Lisesi'nden mezun olmuşlar. İkisi de İZALEV (İzmir Atatürk Lisesi Eğitim Vakfı) üyesi. Haluk Baykent vakfın kurucusu. İhsan Tutum 5 yıldır bu vakfın başkanlığını yapıyor. Okulun restore edilmesinde sonsuz emeği var. Nail Esmer sahaf. Türkiye'de belki de kalan 3-5 kişiden biri, İzmir'de tek... Müzeyi bir taraftan gezdirirlerken bir taraftan da okulun geçmişini, geçmişten bugüne nasıl geldiğini, arşivini nasıl gün yüzüne çıkardıklarını anlattılar. Müzeyi onların anıları eşliğinde gezmek keyifliydi.

Müdür lojmanı şimdi müze...

Geçmişte müdür lojmanı olarak kullanılan bu bina İzmir yangınında etrafındaki binalar itfaiye tarafından yıkılarak kurtarılmış. 25 yıldır boş olan bina 4 yılda restore edilerek 2012 yılında müzeye dönüştürülmüş. Aynı yıl İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 'Tarihe Saygı' ödülünü almış. Fakat o zamanlar evraklar ve fotoğraflar gün yüzüne çıkarılmamış, binlerce belge ve çuvalar dolusu fotoğraf depoda duruyormuş. Asıl ilgiyi "Arşivinden tarihi çıktı" haberlerinin yayımlanmasıyla görmüş ve geçtiğimiz Mayıs ayında müzenin resmi açılışı yapılmış. Okullarda bu şekilde müzelerin açılması, kaç yıllık geçmişe sahip olurlarsa olsunlar geçmişte kullanılan eşyaların, bilgilerin, belgelerin açığa çıkarılması,

böylelikle bundan sonraki nesillere aktarılması önemlidir. Kaldı ki konuyla ilgili Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1986 tarihli 'Okul Müzeleri Yönergesi' de mevcut. Bundan bir yıl önce Nail Esmer ve İhsan Tutum müzenin Türkiye'nin genel eğitim tarihine ışık tutması ve "Genel Eğitim Tarihi Müzesi" haline dönüşmesi düşüncesiyle bir karar veriyor ve kolları sıvıyorlar. Nail Esmer; "Aslında niyetimiz müzeye materyal temin etmek amaçlı arşiv çalışması yapmak değildi. 1. Dünya Savaşı'nda, Çanakkale'de ve Kurtuluş Savaşı'nda gazi olmuş, şehit olmuş öğrencilerimizin olduğunu biliyorduk. Onlarla ilgili kayıt ya da belgeye hiçbir yerde rastlayamamış, isimlerini de tespit edememiştik. Acaba arşive girip iyi bir taramayla bunları temin ve tespit edebilir miydik? İşte bu dü-

şüncelerle girdik arşive..." diyor ve ekliyor; "3 aylık bir çalışma. Bütün evrakları tek tek elden geçirdik, çevirilerini ben yaptım. 70 bin civarında evrak taradık..."

Gazilerimiz...

Müzeye girişte sağdaki odada ilk dikkatimi çeken GAZİLERİMİZ başlığıyla teşhir edilen belgeler oluyor. Kurtuluş Savaşı'na katılan ve hayatta kalan öğrencilerin Cumhuriyet döneminde tasdikname alabilmek için vermiş oldukları dilekçelerden oluşan belgeler bunlar. Nail Esmer bu dilekçelerin eski yazıdan dilimize çevrilmesi gibi çok önemli bir görevi üstlenmiş. Şu ana kadar 12 gazinin belgesi gün yüzüne çıkarılmış. Ortaya çıkan bu belgeler tarihe de kayıttır. Bu çalışmayla ilgili Nail Esmer; "Bu kadar tespit edebildik. Bizim bulabildiklerimiz bu kadar. Şehitlerimiz üzerinde araştırmamız, Genelkurmayla da yazışmamız devam ediyor" diyor ve ekliyor; "Hiçbir hata yoktur onların çevirilerinde..." Dilekçelerin orijinaliyle Türkçeleri yan yana getirilmiş ve bu şekilde sergilenmekte. Odada ayrıca Yunan işgali sırasında kullanılan İzmir İslam Zükur İdadisi mührü ve okulun bugüne kadar geçirdiği evrelerin ve kuruluşundan günümüze kadar görev almış müdürlerin fotoğrafları sergileniyor.

Kupalar...

Hemen giriş katında bulunan odalardan ikincisine giriyoruz. Bugüne kadar öğrencilerin

Diplomalar, karneler, cezalar...

Diplomalar, karneler, sınıf geçme defterleri, olgunluk diplomaları, disiplin cezaları, izcilik ve 23 Nisan kutlamalarının fotoğraflarının bulunduğu odadayız şimdi. Eskiden bir üst sınıfa geçebilmek için her yıl sonunda olgunluk imtihanları yapılmış. Sistem, öğrenci için hiç bugünkü kadar karmaşık ve değişken olmamış. Öğrenci denilince ilk aklıma gelen karneler, ikincisiyse disiplin cezaları. Bir okulun müzesinde karneler teşhir edilir de cezalar edilmez mi... Sigara içtiği için 5 gün uzaklaştırma cezası alanların, babalarının imzasını taklit ederek mazeret dilekçesi yazan ama tespit edilerek ceza verilen öğrencilerin belgeleri de teşhir edilenlerin arasında... O zamanlar ön kayıt diye bir sistem var. Daha sonra onların içinden seçilen öğrenciler kesin kayıt olmaya hak kazanıyorlar, onların belgeleri de camekanlarda sergilenmekte. Arşiv çalışması sırasındaki bir gözlemimi şöyle dile getiriyor Nail Esmer; "Arşivlemeyi sistemli bir şekilde yapmışlar. 1888 yılından itibaren bir numara kaç öğrenciye verilmişse hepsi aynı zarf içerisine konmuş. Tasnif işlemi çok düzenli yapılmış fakat yine de bazı karışıklıklar olmuş. Hepsini düzenledik, zarfları yeniledik, yeniden numaralandırdık. Fotoğraflar ve belgeler çıktıkça fazlalarından birer tane almak suretiyle, müzede sergileme fikriyle çalışmalarımıza devam ettik. Malzemelere ulaştıkça bu fikir de gelişmiş oldu. Elimize aldığımız her fotoğrafı temizleyerek, arkalarını okuyarak, yıpranmış olanları tekrar bastırarak, gerektiğinde büyütürerek, taratarak,

katıldığı eskrim, boks ve atletizm müsabakalarında almış oldukları ödüllerle, kupalarla dolu bir oda burası. Çocuklar ödüle doymamışlar adeta... O kadar çok ödül var. Eğitimciler ve idareciler o yıllarda öğrencilerin spor yapmasını önemsiyor, her sabah erkenden kalkılıp binanın terasında güne spor yapılarak başlanıyormuş. Geçmişte bir jimnastik salonu bile bulunan okulun bahçesinde gençlerin spor yapabileceği geniş alanlar var şimdi.

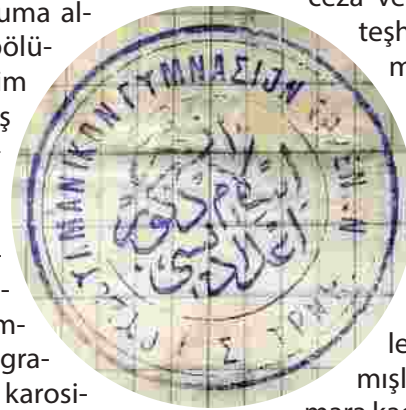
Eskiden mutfaktı...

Giriş katında bulunan üç odadan sonuncusuna giriyoruz. Burası müdür lojmanı olarak kullanıldığı yıllarda mutfakmış. Bu odada sergilenen objeler; laboratuvar malzemeleri ve okulun yatılı öğrencilerinin eşyalarından oluşmakta. O yıllarda kullanılan dolaplar ve raflarda şimdi o zamanların laboratuvar malzemeleri; behrerler, cam şişeler, pipetler, deney tüpleri, huniler sergileniyor. O dönemden bugüne kırılıp dökülen, kaybolan eşyalar olmuş ama çoğu da günümüze kadar gelebilmiş. Hatta raflardan birinde beyaz toz madde dolu şişe taa o günlerden kalma... İhsan Bey ve Nail Bey o kadar titiz çalışmışlar ki burada bulunan bütün malzemelerin temizliğini, bakımını, dolaplara yerleştirme işlemlerini bile kendi elleriyle yapmışlar. Bir camekan içerisinde sergilenen fotoğraflara daldım gittim bir süre... Okulun yemekhanesi, mutfağı, reviri, deney odası hatta dışçısının olduğunu gösteren fotoğraflar bunlar. Hepsi o kadar etkileyici ki

daldığım yerden beni çıkaran İhsan Bey'in şu cümlesi oldu; "Okulumuzda laboratuvar çok önemliydi ve amfi tiyatro gibiydi. Fizik, Kimya ve Biyoloji dersleri buralarda yapılırdı. Bizim zamanımızda dört öğrenciye bir mikroskop düşüyordu. Ama bugüne kadar gelebilmiş bir tane bile yok. İşte müzeler bu açıdan da önemlidir. Artık burada koruma altında... Dolapların bir bölümünde dönemin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından dağıtılmış granit taş örnekleri, deniz kabukları, muhafaza kutularında ilk günkü gibi duruyor. Odanın hemen arka bölümünde yatılı öğrencilerin kullandığı dikiş makinesi, gaz lambası, daktilo, terazi, saat ve gramofon sergileniyor. Zemini karosimanla döşenmiş bölümdeki gezintimizi sonlandırıp bir üst kata çıkıyoruz hep birlikte..."

O an...

Merdivenlerden üst kata çıkarken gördüğüm fotoğrafa birçok yerde rastlamış fakat bu okulda çekilmiş olduğu bilgisine sahip değildim. Atatürk'ün 1931'de okulu ziyareti sırasında bir derse katıldığı ve matematik dersi verdiği fotoğrafı bu. Anı dondurmamış, aksine sanki hala o anı yaşıyor gibi...

Nail Esmer

İhsan Tutum

14 Mayıs 1919 işgalden bir gün önce okulun öğretmenleri.

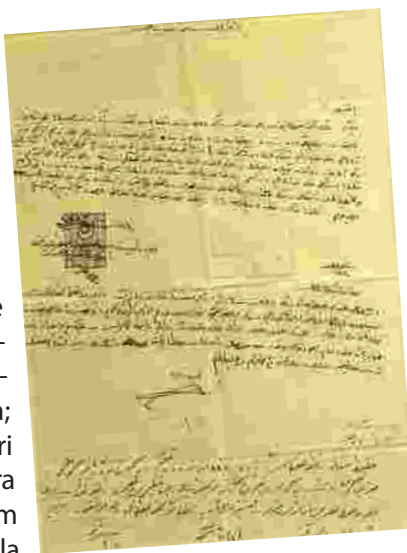
ütüleyerek, bakımını yaparak sergilemeye hazır hale getirdik. Bütün fotoğrafları bir anlam ifade edecek şekilde tasnif ettik..."

Kütüphane...

O dönemden kalan kitapların sergilendiği minik bir odaya giriyoruz. Kütüphane olarak düzenlenmiş bir oda burası. Bu odanın verdiği huzur bir başka. Ne zaman kütüphane ya da kitaplarla dolu bir ortama girsem hissettiğim bu; huzur... Başarılı insanların hayatında hep bir öğretmenin etkisi vardır ya; Matematik ve Kimya öğretmenlerinin yeri ayrı onlar için. Matematik öğretmeni çocuklara daha faydalı olabilmek için hem kendisi hem de öğrencileri için maaşından artırdığı parayla yurt dışından kitap getirtirmiş. İşte o kitaplar da raflarda, ilgili öğretmen ve öğrencileri bekliyor. Halil Bey öğrencisi olduğu okulun yaklaşık elli senelik Kimya öğretmeni. İhsan Tutum onun için; "Bize hem kimyayı öğretti hem kültürü" diyor ve ekliyor; "Hocalar bizi yetiştirmek için kendi ceplerinden para harcayıp yurt dışından kitap getiriyorlardı. İşte öylesine öğretme aşkıyla doluydular..."

Minik bir anekdot...

Halil Öğretmen bir gün laboratuvarında ders esnasında fazla gürültü yapan öğrencilere döner ve şöyle der; "Bakın çocuklar, ben 40 küsur senelik hocayım. Size bu kırkbeş dakikalık dersi verebilmek için ben hala evimde iki saat çalışıyorum. Mahçup olmayayım size karşı diye..."

Kimler geldi kimler geçti...

Nail Esmer arşiv çalışması sırasında ortaya çıkan bir tablonun özellikle dikkatini çektiğini şu sözlerle anlatıyor; "Cumhuriyetin ilanından sonra Adalet Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı görevleri çoğunlukla Ege Bölgesi'ne ve özellikle de bizim okul mezunlarımıza verilmiş. Sadece profesör düzeyinde Türkiye çapında 100'ün üzerinde mezunumuz var. Yakın tarihe damgasını vuran Atatürk Liseliler arasında çok önemli yazarlar, sporcular, sanatçılar, siyasetçiler, bakanlık yapan kişiler, Milli Mücadele döneminde hizmet veren kişiler var..."

...enayiymiş be Platon! bir işin de görsün ne felsefesi varmış bu hayatın, anlarsın geçmişi kınalı dünyanın kaç bucak olduğunu...

Benim çok sevdiğim 'Ekmek, Şarap, Sen Ve Ben' şiirinin sahibi olan 1991'de yitirdiğimiz sinema ve tiyatro oyuncusu İhsan Yüce de bu okulun mezunları arasında...

Efsane Müdür...

1947-1967 yılları arasında görev yapmış efsane müdür Enver Demir... '1' okul numarasıyla öğrencisi olduğu okulda Felsefe öğretmeni olarak göreve başlamış ve ardından idarecilik yılları gelmiş. Neden efsane olmuş acaba...

"...Biraz da öğrencilerimizden bahsetmek isterim. Meslek hayatımda öğrencilerimden daima memnun kaldım. Fakat bunların içinde İzmir'dekileri biraz daha üstün buldum. Çalıştığım her okulda öğrencilerin en çok muhtaç oldukları şeyin alaka olduğunu gördüm. Ço-

cuklarımızın ruhları üzerinde işli-yemiyorduk. Onların müsbet ve menfi temayülleri ile alakalanmı-yorduk. İç alemleri bizim için ya-bancı idi. Evet münferit vak'alar vardı. Bazı öğretmen ve öğrenciler yekdiğerine yaklaşıyorlar ve bir-birlerini anlamağa çalışıyorlardı. Fakat bu, çoğunluk içinde istisna teşkil ediyordu ve bu öğretmen-leri, öğrencileri hayatları boyunca hiç unutamıyorlardı. Öğrencilerin de dertleri, ızdırapları, halledemedikleri problemleri vardı. Hatta birbirleriyle anlaşabilmeleri ve kaynaşabilmeleri için öğretmen-

lerinin rehberliğine ihtiyaçları vardı..."

"...Gençliğin bugünkü durumu olgun nesillerin şikayet mevzuu olmaktadır. Halbuki bu günün öğrencileri kendilerinden evvelkilerden daha düşük seviyede değildirler. Eğer davranışlarını beğenmiyorsak kabahat bizimdir. Onları başıboş bırakıyoruz. Onlarla yakından ilgilenmiyoruz. Onlardan ne istediğimizi bilmiyoruz..."

(41 Yılın Hikayesi isimli anı kitabından...)

Anne babalara ve eğitimcilere kılavuz niteliğinde tavsiyeler bunlar. Bu satırları yazan, böyle düşünen, öğrencileriyle ilgili böyle dertlenen biri efsane olur tabii...

Şimdi ne bekliyorlar...

"Benzerlerinden çok çok farklı olurlar, gerçek anlamda tarihe ışık tutan bir okul müzesi burası. Müzeye konulmayan pek çok belge ve teşhir edemediğimiz birtakım bilgiler de var. Türkiye'de ya da yurt dışında görev yapan profesörlerimiz, bilim adamlarımız var. Onların isimlerini de listeleyerek teşhir edeceğiz. Belki de bu yazı aracılığıyla babaları, dedeleri veya tanıdıkları bu okulda okumuş ya da görev yapmış kişilere ulaşabiliriz. Ellerinde varsa orijinal bir form, rozet, diploma ya da fotoğraflarla bize ulaşınsın istiyoruz. Böylelikle hem tarihimize ışık tutarlar hem de müzemizin zenginleşmesine katkı koymuş olurlar."

Kaynakça...

Melih Tinal (Mekteb-i İdadî'den Günümüze İzmir Atatürk Lisesi/ 2008)

Enver Demir (Bir Öğretmenin Defterinden '41 Yılın Hikayesi'/ 1968)

Türkiye'de bazilika kilisesi 2 tanedir. Biri St. John diğeri de İstanbul'daki St. Antuan.

Ünlü Aziz resimleriyle İzmir St. John Kilisesi

St. John kilisesi, Sultan Abdülaziz'in izni ve 11.000 altın katkısıyla inşa edilmiş olup (1874) İzmir Katolik dünyasının azizi St. John'a adanmış katedralidir.

■ **Mehmet GÜLÜMSER**

■ **Fotoğraf: Atilla ÖZDEMİR**

Güzel İzmir, antik dönemde de yaz sıcaklarıyla ünlü bir kentti. O çağlarda da İzmir'i bu yaz sıcaklarından kurtaran, öğleden sonra esen imbat rüzgârlarıydı. 4. yüzyılda şehri kuranlar, bu serin havanın, ta kentin en ücra köşelerine kadar ulaşsın diye şehri izgara şeklindeki hippodamos planına göre kurgulamışlardır. 1922'deki büyük yangından sonra da İzmir şehircilik planları, buna göre uygulanmıştır. Serin esen imbat rüzgârlarını iç semtlere taşıyan bu paralel caddelerden biri de Şehit Nevres Bulvarı'dır. Eski Efes Otel'i'nin (gü-

nümüzde Swiss) alt tarafındaki bu güzel ağaçlıklı bulvarı takip edip, Montrö Meydanı'na doğru yürüyünce daha meydana varmadan 100 metre geride, hemen solda yüksek duvarlar içinde dıştan sade görünümlü büyükçe bir bina bulunmaktadır.

Tablodaki resim 4. İncil'in yazarı Aziz Yuhanna'ya ait

Aslında kentte yaşayan pek çok kişi bu bulvardan gelip geçer. Orada bulunan büyük bir kilisenin varlığından haberdar değildir. Eğer siz bahsederseniz, "Aa orada bir kilise mi var?" diye hayretini belirterek cevap verirler; oysaki o kilise, Sultan Abdülaziz'in izni ve 11.000 altın katkısıyla inşa edilmiş olup (1874) İzmir Katolik dün-

yasının azizi St. John'a adanmış katedralidir. Kiliseye dış demir kapıdan girince geniş bir bahçe sizi karşılar. 50 adım daha atıp katedralin sağ kapısından içeri girince, gözünüze sunağın cephe duvarında büyük bir resim sizi kendisine doğru çeker. Bu tablodaki resim 4. İncil'in yazarı Aziz Yuhanna'ya aittir. Hıristiyanlık geleneğine göre sunağın arkasındaki resim veya heykel kime aitse o kilise o kişiye adanmış demektir. Bundan dolayı kilisenin adı Aziz Yuhanna/St. John Katedral Bazilikası'dır.

Ülkemizde bazilika kilisesi 2 tanedir. Biri bu kilise diğeri de İstanbul'daki St. Antuan Kilisesi'dir.

İzmir'deki kilisenin altarı devasa 7 aziz tablolarıyla donatılmıştır. Ortadaki en büyük tablo Aziz Yuhanna'ya aittir. Sunağın sağ ve sol duvarları 3'erden 6 aziz tasviriyle bezenmiştir.

Bunlar soldan sağa:

- 1- Aziz Chrysostomos
- 2- Aziz Polikarp
- 3- Aziz Francesco
- 4- Aziz Yuhanna (orta niş)

5- Aziz Augustinus

6- Aziz Andreas

7- Aziz Atanasius

Altın Ağızlı Yuhanna

Sizlere bu azizleri tanıtmaya Altın Ağızlı Aziz Yuhanna ile başlamak istiyorum. Aslında israfa karşı olan, günlük yaşamında normal elbiseler giyen Aziz Yuhanna, bu büyük tabloda parlak ayin giysileri içinde sunulmuştur. Çünkü o, cennetteki kutsal

İsa'nın krallığının temsilcisidir. Dolayısıyla o kutsal günlerde parlak ayin elbiseleri giymelidir.

Aziz Yuhanna, Anadolu'da kalplere hitap eden vaazları nedeniyle Altın Ağızlı Yuhanna diye anılan bir episkopos idi. 344 yılında Antakya'da doğdu. Putperest babasının ölümünden sonra annesi onu yetiştirdi. İlahiyat okumayı çok istemesine rağmen ekonomik nedenlerden dolayı bu arzusunu gerçekleştiremedi. Kendi kendini yetiştirdi,

yıllarca Antakya dağlarındaki mağaralarda yaşadı ve "Mesih İsa'nın üstün değeri yanında her şeyi zarar sayıyorum" dedi. Anadolu'nun her tarafında vaaz verdi. Hıristiyan öğretisi üzerine yorumlar yaptı. Putperestliğe karşı ağır eleştirilerini sık sık dile getirdi. Ünü tüm bölgeye yayıldı. Bizans imparatorunun onu zorla İstanbul'a getirtmesiyle patrik yapıldı; ancak birkaç yıl sonra kraliçeyi kızdırınca Karadeniz'e sürgüne yollandı ve orada öldü. Patriklik döneminde kilisenin pahalı eşyalarını sattı. Fakirlere yardımda

bulundu. Grek Ortodoks kilise ayinini yeniden yazdı. Bu faaliyetler ve çabalar onu Katolik dünyada azizler arasına soktu.

Polikarp ilk din şehidi

2. tabloda bulutlar üzerinde sunulan Aziz Polikarp, İzmir Hıristiyan dünyasının ilk din şehididir. İ.S. 90'lı yıllarda İzmir'e çocuk köle olarak getirilmiş ve Kalisto adında dini bütün bir Hıristiyan kadın tarafından satın alınmıştır. Roma İmparatoru Domitian'ın zulmünden Patmos'a kaçan Johannes'ten gerçek din eğitimini almıştır. Eğitim sonrası İzmir'e dönerek, burada 60 yıla yakın İzmir Episkoposluğu yapmıştır; ama Tanrı'nın varlığını reddetmediği için şehir stadyumunda yakılmak istenmiş, odunlar ateş almayınca bir askerin kılıcını çekip öldürmesiyle İzmir'in ilk din şehidi olmuştur. Adına yapılan günümüzdeki Yeni Asır gazetesi karşısındaki St. Polikarp Kilisesi 17. yüzyılda inşa edilmiştir.

Çift yılan başlı asa

2. tabloda Polikarp elinde çift yılan başlı asa ile ayakta bulutlar üzerinde Mesih İsa'ya yakın olarak sunulmuştur. Halen günümüz Ortodoks piskoposlar ve patrikler bu asayı kullanmaktadırlar. Bu asanın hikâyesi şöyledir: Musa, halkını Kızıldeniz yoluyla Hor Dağı'ndan karşıya geçirdi. Ama halk ona, bu çölde ölecek miyiz, ne yiyecek ne içecek var, diyerek isyan ettiler. Bunun üzerine Rab, halkın arasına zehirli yılanlar saldı. Bu zehirli yılanların insanları ısırmasıyla pek çok kişi öldü. Halk, Musa'ya tekrar gelip,

"Kusura bakma biz yanlış yaptık, bizi bu yılanlardan kurtar!" diye yalvardılar. Rab da Musa'ya "Tunçtan bir yılan yaparak direğin üzerine koy, ısırılan herkes ona bakınca tekrar sağlığına kavuşacaktır!" dedi. Böylece Musa tunçtan bir yılan yaparak direğin üzerine koydu. Yılan tarafından ısırılanlar tunç asaya bakınca iyileştiler. Bu gelenek hala devam eder.

Burada hatırlatılmak istenen İsa'nın şu sözüdür, "Ey iman edenler! Yılan gibi akıllı, güvercin gibi saf olun!" (Matta 10.16).

Giysileri çuldan

3. tabloda İtalyan Aziz Francesco çuldan elbiseler içinde tasvir edilmiştir. 13. yüzyılda yaşamış bir İtalyan asilzadedir. Gençliği zengin aile çocukları arasında geçmiştir. Askerdeyken esir düşmüş bir yıl sonra terhis olmuştur. Askerlik sonrası kendini dine vermiş, ilk cemaat üyelerini kendi zengin çevresinden seçmiştir. Ama ailesinin mallarını da kilise ve fakirler için harcamış, zengin halkı ve o zamanlar zengin yaşayan din adamlarını halk gibi yaşamaya davet etmiştir. Bundan dolayı resimdeki gibi giysileri çuldandı. Belinde pahalı kemer yerine üç düğümlü kuşak taşımıştır. Bu düğümlerin her biri ayrı bir anlam ifade ediyordu. Bunlar sırasıyla:

- 1- Bekâret ve iffet
- 2- Fakirlik
- 3- İtaat (kiliseye)

Tabloya dikkatli bakınca, ellerinde İsa'nın

çarmıhtaki gibi açık yara izleri dikkat çeker. Bu onun Hz. İsa'nın yolunda olduğunu göstermektedir. Ve bu yaraları Verno Dağı'nda dua ederken aldığı söylenir. Asisi kentindeki mezarı dünyada en çok ziyaret yerlerden biridir.

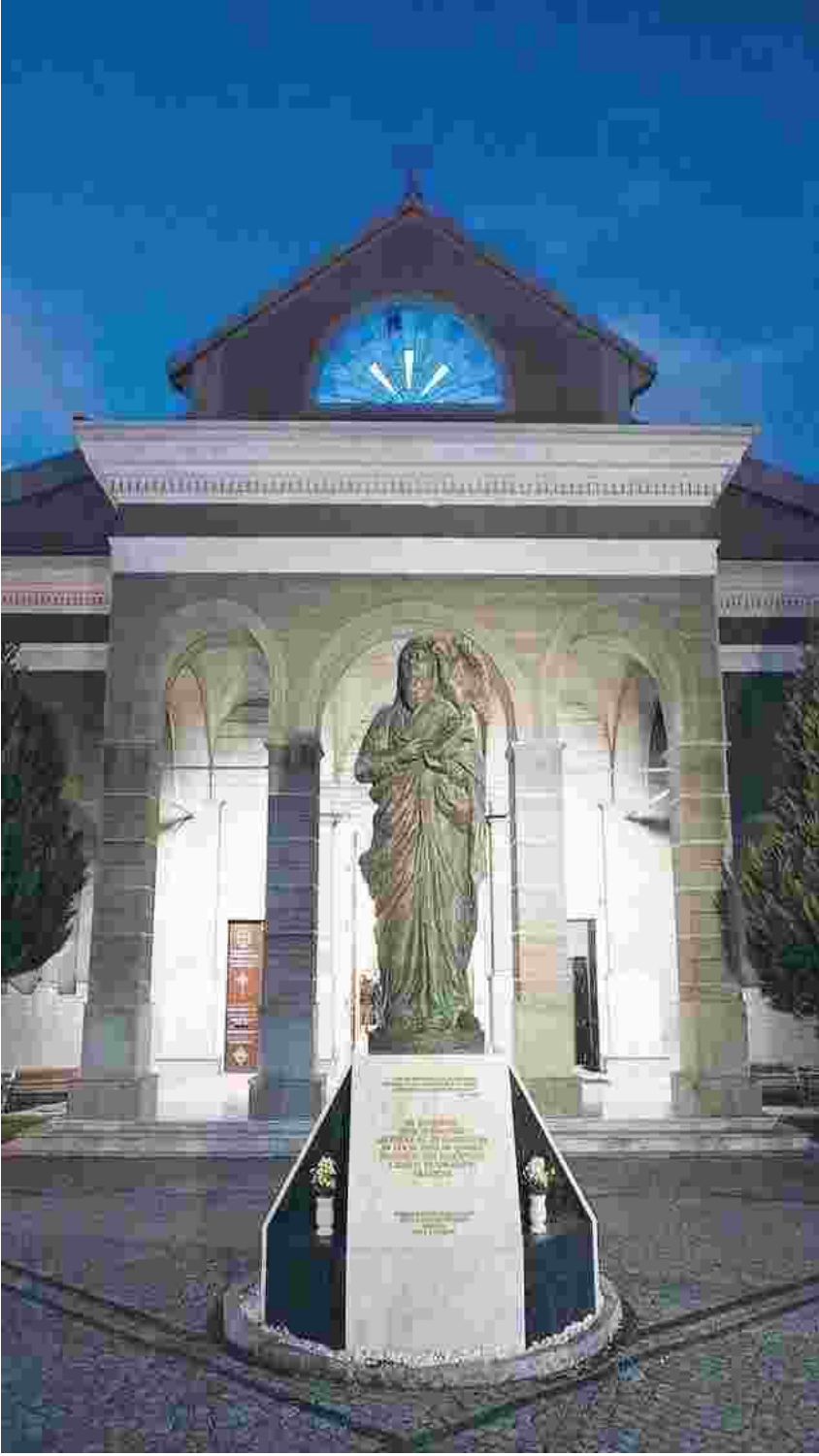
Patmos Adası'nda kendi incilini yazmış

Kilisenin kalbi denilen altın duvarında Aziz Johannes'in devasa tablosu asılı durmaktadır. İsa'nın 12 havarisinden biri olan Johannes, 4. İncil'in yazarıdır. İsa'nın teyzesinin oğlu olup en çok sevdiği havaridir. Ona o kadar güvenir ki annesi Meryem'i ona emanet ederek Efes kentine yollamıştır. Uzun bir yaşamı vardır. 1. yüzyılda Roma İmparatoru Domitian zamanında Patmos Adası'na gitmek zorunda kalmış ve kendi İncilini de orada yazmıştır. 90 yaşlarındayken affedilip Efes'e dönmüş orada ölmüş ve orada defnedilmiştir. Mezarı Selçuk'taki Aya-suluk Tepesi'ndedir. İzmir'de ve çevresinde ilk cemaatini kurduğu için Alsancak'taki bu kilise 19. yüzyılda ona adanmıştır.

5- Sağdan beşinci tabloda Aziz Augustinus yer almaktadır. O, 5. yüzyılda Cezayir'de yaşamış, Hipo kentinde ölmüş, ünlü bir filozof ve düşünürdür. Ona göre, "Devlet, Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisidir."

Hayatının büyük bölümü Afrika'da ve Kartaca'da geçirmiştir. 32 yaşından sonra kendini dine ve felsefeye vermiştir; "Anlayabilmek için inanıyorum," anlayışıyla felsefeyi dine uygulamaya çalışmıştır.

Tabloda ufuklara doğru bakıp "Baba-Oğul-Kutsal Ruh" teslisini düşünürken tasvir edilmiştir. Bir gün kumsalda bir çocuk görür ve ona sorar, "Ey çocuk söyle bakayım, sen ne yapıyorsun?" Çocuk da, "Bu denizin tüm suyunu bu çukura doldurmaya çalışıyorum," der. Bu cevaba Aziz Agustinus güler. Bu imkânsız, olamaz der. Küçük çocuk da ona, "Senin kutsal teslisini anlamaktan benim bu deniz suyunu doldurmam daha kolay!" der. Hikâyenin özü şudur: İnsan aklıyla kutsal teslisi tam olarak anlayamayız; ancak Tanrı lütfederse. Çünkü akıl bir yere kadar her şeyi çözebilir. Felsefe işte böyle bir şey, bu da benim yorumum olsun.

Aziz Andreas 6. tabloda sunulmuştur. Havarî Petrus'un kardeşi olup İsa'nın 12 havarisinden biridir. İsa'nın mesih olduğunu ilk bilen, ifade eden odur. Balıkçıdır. Aziz Johannes'in öğrencisidir. Patras'a Johannes ile birlikte gitmiş vaazlar vermiştir. Yörenin valisi, karısının inananlar safına geçmesine

sebepten olduğu için onu tutuklatıp "X" çarpi şeklindeki çarmıha gerdirip öldürmüştür. Bu yüzden resimde çarmıhla birlikte sunulmuştur.

Yedi kez sürgün yedi kez af

Son tablodaki Aziz Athanasius'tur. 4. yüzyılda yaşamıştır. İskenderiyeli bir diyakondur. İznik Konsülü'nde Arius'a karşı doğru imanı savunmuş ve daha sonra İskenderiye Patriği seçilmiştir. Hayatı eza cefa içinde geçmiştir. Öyle ki siyasi ve dini hayatın çalkantılı yıllarında 7 kez sürgüne yollanmış, 7 kez affedilmiştir. Hatta Almanya'nın güzel kenti Trier'de 28 ay yaşadığı bilinmektedir. Ona göre, baba vardır, oğul vardır ve kutsal ruh vardır. Ancak baba-oğul-kutsal ruh tek Tanrı'dır.

St. Johannes Kilisesi'nin tespit ettiğim gizemleri ve ayrıcalıkları şunlardır:

- Dünyada ve ülkemizde duvarlarında Türkçe ayet yazan tek kilisedir.

- Patrik Bartolemeos'un Kutsal Sinod ile birlikte ziyaret ettiği ilk Katolik kilisedir.

- Bu kilisedeki aziz tasvirlerinin altı tanesi bez tuval üzerine ama Aziz Johannes'in ki tahta üzerine resmedilmiştir.

- Kilisenin en kutsal yeri, kutsal komünyon ekmeğinin saklandığı yerdir. Orada gece gündüz bir kırmızı ışık yanar. Bu var olmanın sembolüdür. Katolikler biliyor ki o ışığın olduğu yerde Mesih İsa'nın bedeni saklanıyordu ve orası dua etmek için en uygun yerdir.

- Sağ taraftan en sondaki cam vitray orijinaldir.

- Cemaatin Sultan Abdülaziz'e teşekkür kitabesi içten üçüncü kapı üzerindedir.

- Azizler dünyasındaki bu gezintiyi bir selamla kapamak istiyorum:

Selam olsun dedeler rabbiler ve azizler kenti güzel İzmir'e...

Tek kişilik müze

İzmir'in göbeğinde tarihi sikke koleksiyonu var ama bu müze şimdilik kişiye özel. Müzenin sahibi; hem patron hem koruyucu hem ziyaretçi hem bakıcı hem bekçi hem denetleyici hem de katibi durumunda.

Muzaffer CELLEK

Şu anda, Türkiye'nin en zengin "tarihi eser özel koleksiyoncusu olan" iş adamlarımızdan Yavuz Tatış, kasalarla altın sikke ve antik eserlerini muhafaza ettiği bürosunda, bu eserleri halkla paylaşamamanın hüznünü yaşıyor. Sebep de, SİT yönetmenliğine tabi tutulması ve aradığı güvenli binayı bulamaması.

Çeşitli kuruluşlardan şimdiye kadar muhtelif madalyalar ve şiltler alan Tatış, İzmir'in göbeğindeki ofisinde, "tek kişilik" arkeoloji müzesinin, "hem koruyucusu, hem ziyaretçisi, hem patronu, hem bakıcısı, hem bekçisi, hem denetleyicisi, hem de katibi durumunda.

1993 de koleksiyonculuğa bir heves uğruna başlayan Tatış, İzmir'in Tanınmış ailelerinden Özel Türk Liselerinin sahibi merhum Bahattin Tatış'ın oğlu. Yüksek öğrenimi, ABD'de Virginia Üniversitesinden. İzmir'de Ticari Bi-

limler özel yüksek okulundan da diplomasını aldı. Türkiye'nin ilk açtığı tercüman ve rehberlik kursiyerlerinin ilk kayıtlısı olan Tatış, Bakanlığın davetlisi prens ve kraliçelere tercümanlık yaptı. Sanayi ürünlerinin ilk ihracatçısı oldu. Koleksiyonunun bazı parçalarını 2004 yılı içinde "Anadolu Medeniyetlerinden Kültür Yansımaları" başlıklı, bir yayımla kitaplaştırdı. Kitap, medeniyetin beşiği olan Anadolu'da, Protohistorik Dönem'den başlayıp geçen yaklaşık 4200 yılı aşkın süre içerisinde gölgede kalmış değerli kültür varlıklarını içermektedir.

Çevre ve tabiatı korumak amacıyla İzmir Urla'da büyük bir çiftlik kurmuş ve yeni hayvan ve bitki nesilleri yetiştirerek Türk çiftçisine yardım amaçlı uğraşlar da vermektedir. İzmir Kent Arşivi Müzesi'ne katkıda bulunduğu için İzmir Büyükşehir Belediyesi'nden her yıl teşekkür plaketi aldı. İlk para koleksiyonculuğunu başlatanlar, bilindiği üzere tarihteki Sezar

ve Pompeius. Bizde bu iş, 20. yüzyılda başladı. Türk müzeciler ve koleksiyoncularımız sayılırken Tatış, ilk dördün içinde zikrediliyor zaten. Muhtelif zamanlarda gelen Japon arkeologlar, ofisinin üç odasına hapsedilmiş tarihi eser ve para koleksiyonlarını hayranlıklarla seyretmiş ve oradan ayrılmak istememişler. Kendisi böyle söylüyor. Yerlere göklere sığmayan kocaman kasadaki raflarda sarı sarı altın sikkeler pırl pırl. Arada bir havalandırıldığında Tatış, görsel olarak onları gözleriyle okşuyor ve zevk alıyor. Tek tek tozlarını alıyor. Atsan atamazsın. Satsan satamazsın. Ateşe atamazsın. Buhar olup göğe savramazsın. Bu altın sikkelerle, eski medeniyetleri "bir çırpıda" yaşıyor Tatış. Taa milattan öncelere kadar gidiyor. Cumhuriyetin kurucusu Atatürk'ün heykelinin bulunduğu meydana bakan ofisinde, medeniyetler sanki bu meydanda buluşuyorlar bir bakıma. Nereden nereye...

2863 sayılı Tabiat Varlıkları ve Eserlerini Koruma Kanununa tabi olduklarını hatırlatan Tatiş, dönemin Başbakanı rahmetli Turgut Özal zamanında çıkarılan bu kanunla yurt dışına eser kaçırılmasının önlendiğini söylüyor. Tatiş, " Bizdeki bu antik eser ve paraların dokümanı, devlette de var. Bizler özel izinle bu koleksiyonculuğu yapıyoruz. Kelebek, pul, para koleksiyoncuları gibi. Bizde arkeoloji, her nedense sevilmiyor" diye konuşuyor.

TRT tarafından bu eserlerin belgesel olarak filmlerinin de çekildiğini öğrenmiş bulduk bu arada... Tatiş'in çalışma odasında bulunan kıymetli tarihi eserler, rafları tepeleme doldurmuş. Anadolu'nun muhtelif yerlerindeki kazılardan çıkarılmış. Keza toprak altındaki paralar da şimdi, bu binada çekmeceli kasalarda raflar halinde istiflenmiş. Antik çağa ait altın ve gümüş sikkeler göz alıcı. Doyumsuz güzellikleri var. Tarihi ellerinizle tutuyorsunuz. O devri yaşıyorsunuz sanki. Şifreli kilitler şifreli kasalarda saklı hepsi. Kasanın gözleri, birbiri üzerine bindirilmiş raflarla ayrılmış. Çekiyorunuz rafı, sıra sıra M.Ö'den başlayan, muhtelif devirleri kapsayan sikkeler, paralar çil çil. Hepsi altın. Hepsi değerli.

Bir de şunu öğrendik. Hakiki sikkeler üzerinde bulunan patenler, yosun yeşili, duman rengindedir. Sahte sikkelerde bu olay olmazmış.

Tatiş; bu minnacık ama paha biçilemeyen müzenin hem koleksiyoncusu, hem kurucusu, hem seyircisi. Sanki, tek kişilik müze.

Kasa duvar delinip taşınmış

Dayanamadık sorduk, "Kocaman ağır kasa bu binaya nasıl taşındı? Nasıl kapılardan sığırdı?" diye. Gülümsedi ve "Dış cepheden, binanın duvarını deldik, sokaktan odaya

pencere açtık, kaldıraçlarla öyle soktuk" dedi. Koleksiyoner Tatiş ile konuşuyoruz. "Sikkeler, yazılı belgeler ve arkeolojik bulgular ile birlikte incelendiğinde insanlara pek çok konuda bilgi verirler. Eski metal paralar, 'sikke' biçiminde adlandırılırlar. Ka-

zılarda bulunan sikkeler, aynı zamanda devlet şeklini, bölgesini bildirir, hatta onların incelenmesinden sayısız tarihi olaylar ve gerçekler ortaya çıkar. Ortadan kalkmış şehirlerin isimlerini, kaybolmuş bir heykeli, yıkılmış bir binayı, o zaman var olan ancak bugün yetişmeyen bir bitkiyi, sikkelerdeki tasvirler sayesinde öğrenebiliriz" diyor.

Anlıyoruz ki sikke, devletin resmi damgasıyla garantilenmiş, kullanımı kolay madeni bir alım aracıdır. Tatiş, "Sikke, Lidyalılar tarafından icat edilmiştir. Altın ve gümüş karışımından meydana gelen elektrondan yapılmıştır. Bu doğal elektronu ilk kez altın ve gümüşe ayırarak sikke bastıran Krezüs'tür."

Öyle ya ! Örneğin kentlerin ya da devletlerin zenginlik düzeylerine ışık tutarak ekonomi tarihine ışık tutarlar. Devletlerin hangi coğrafyada egemenlik kurdukları ya da ticari ilişkilerinin nereye kadar uzandığı yine bulunan sikkelerle anlaşılabilir. Sikkelerde ayrıca devletle ilgili bilgiler, şehir adları, bina, heykel veya bitki tasvirleri bulunabilmektedir ve bu yönüyle de önemlidirler. Hey gidi medeniyetler silsilesi hey. Nereden nereye geldik. Koskoca medeniyetler, dünya coğrafyasında Türkiye'nin İzmir'inde, bir ofisin kasasında topluca bir kasaya tıkıştırılmış olarak "suskun" duruyor. Arada bir, bir hayır sahibi de, "tozlarını" alıyor. Ki, o sikkelerin esas sahipleri, olan devletler, burunlarından kıl aldırılmazlardı.

Anadolu'da kurulan uygarlıklar aralığında, 1071'de sıra bize geldi de Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti ile buralara kadar geldik. Arada Hitlerler, Persler, Roma İmparatorluğu var. Bizanslar falan derken, giden gidene.

Ha unutuyorduk. İskender de var işin içinde. Garibanın kendisi gitti, kebabı kaldı yadigar.

Ayfer Elmastaşoğlu...

"Ayfer Kaptan"...

**Üç ağabeyi de
futbolcuydu...**

(Enver, Nail ve GS'li

Yavru Ayhan...)

Tepeden tırnağa

ALTAY'dı o!

Büyük ALTAYlı...

Atilla KÖPRÜLÜOĞLU

Dile kolay...
Yirmi iki yıl siyah-beyazlı formayı
kuşandı.

Jübilesinden sonra da antrenör olarak çok
sevdiği kulübüne hizmet etti.

ALTAY'da "hem oyuncu hem çalıştırıcı"
olarak Türkiye Kupası (1966-1967) şampi-
yonluğu yaşayandı.

İlk kez düştüğü 2. Lig'den ertesi yıl 1. Lig'e
çıkmasını sağladı ALTAY'ın (1983-1984).

102 yıllık armanın unutulmazları arasında
ilk sıralardadır Ayfer Elmastaşoğlu.

Hep yüreğinin sesini dinleyenlerdendi Kap-
tan.

Biliyordu ki "aslolan yürekti"...

ALTAY'ın sevdalıları, yıllarca onu maçlarında
bir futbol aşığı, spor yazarı olarak da izleyen
bizler; Ayfer Kaptanı hep yüreğiyle oynayan
futbolcu olarak anımsar...

***

1977'de jübilesini yaptığı gün; onun için
bir veda yazısı kaleme almıştı Gündüz Kılıç
çalıştığı Hürriyet'te...

Şu dizelerdi Baba Gündüz'ün kaleminden
çıkan:

"Yeşil sahalarımızdan zevkle seyredilecek
bir futbolcu daha eksiliyor..."

Bu ayrılışa üzülmemek elde değil.

Fakat ben asıl onun gerçek büyüklüğü tam
anlamı ile anlaşılardan kireçli çizgileri terk
edişine üzülüyorum.

Altay kulübünün antrenörlüğünü yaparken
Ayfer'i yakından incelemiştim.

Böyle bir futbolcunun bütün futbol tarihi-
mizde zirveleşenlerin arasına rahatça gi-
rebileceğini söyleyebilirim.

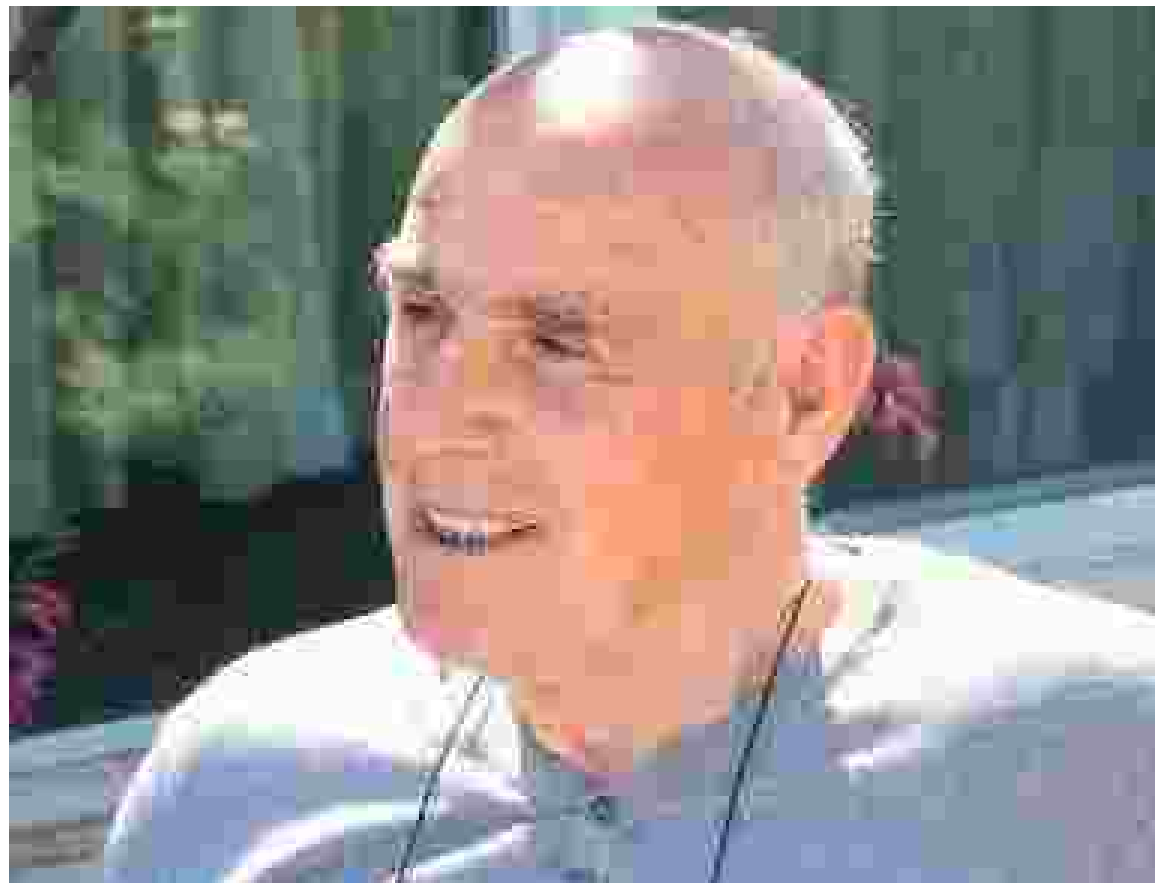
Olağanüstü bir top kontrolü ve oyun kav-

rayışı vardı onda.

Ancak türlü nedenlerle bu yeteneklerini
yeteri kadar sahaya dökemediğini de iddia
edebilirim.

Onunla beraber çalıştığım günleri hatırlı-
yorum da, güzel bir eser okur, nefis bir
müzik dinler gibi seyredirdim o şahane
hareketlerini, o akıl almaz top cambaz-
lıklarını!"

***

Statlarda kaleleri titreten Ayfer Kaptan seyircisine son derece saygılıydı...

Yüreğindeki tükenmez sıcak sevgisiyle.

O futbol kılıklı bataklıkta nergiz gibi kalabilirdi!

Siyah-beyaz 1914'lü armayı kuşandığı dönemde en büyük başarıyı; 1966-1967 sezonunda Türkiye kupasını kazanarak yaşadı. Altay o tarihten sonra da kupayı kazanma fırsatını yakalamakla birlikte bu başarıyı yineleyemedi. Kupayı, 1968'deki finalde Fenerbahçe'ye, 1972'de de Ankaragücü'ne kaptırdı.

Ayfer Elmastaşoğlu o günleri Dinyakos'tan Orhan Berent'e şöyle aktarır:

"1967'de Göztepe'yle oynadığımız kupa finalinde takım kaptanımız Varol'du. Maç berabere bitince kura atışı yapıldı. Kura atışına o gitmedi, bizden Aydın ile Göztepe'den Nihat katıldılar. Sonuçta biz kazandık. Kupa mücadelesinde daha az maç yapıldığı için Altaylı yöneticilerin hedefinde hep Türkiye Kupasını kazanmak vardı. Fener'e

finalde kaybettiğimiz zaman ben Ordu Milli Takımı'ndaydım. İzmir'deki maça izin alıp gelecektim ama Yunanistan'la yapılan maça kavga çıktığı için yöneticimiz Albay

İsmail Hakkı Güngör beni bırakmadı."

1972'deki finalde kupayı kaybettikten sonra Ankaragücü kalecisi Aydın Tohumcu'yu omuzlarına aldıkları fotoğrafı hatırlatıyoruz.

Büyük bir tevazu içinde, "O zamanlar öyleydi" diyor. "Rakip olmak ayrı, düşman olmak ayrıdır. Şimdi insanlar birbirine düşman oluyor, birbirini bıçaklıyor, öldürüyor. Rakipler birbirini tamamlar, seyirciyi stada çeker. Ama kavga edersen seyirci de azalır!"

Milli takım kariyeri...

Genç, amatör ve ümit kademelerinde çok kez milli forma şansı bulmasına rağmen A milli formayı sadece üç kez giyebildi.

Resmi karşılaşmalarda, sadece 1971'de İzmir'de Polonya'yı 1-0 yendiğimiz maçta oynama fırsatı buldu.

Bunda formunun yüksek olduğu bir dönemde geçirdiği sakatlığın rolü büyüktü Ayfer Kaptan'ın:

"1966-1967 sezonunun başında hazırlık için Bulgaristan'a kampa gitmiştik. Form grafiğim çok yüksekti o zaman. Orada ağır bir sakatlık geçirdim. O zaman hem ümit hem A Milli Takım'a çağırılmışım. Danimarka'da 0-0 berabere kaldığımız maçta çok iyi oynamıştım. Almanya ile yapılan ümit milli maçta yirmi dakika oynayabildim, sonra yerime Galatasaraylı Uğur girdi. Çarşamba günü de Moskova'da Rusya maçı vardı. Orada oynayamadım, benim yerime Beşiktaşlı Faruk Karadoğan oynadı. O zamanlar başarılı olan kadroları pek bozmazlardı. O sakatlık yüzünden uzun süre milli takımda yedek kaldım. Eskiden milli takımda İstanbul tekeli vardı ama 1. Lig kurulduktan sonra yavaş yavaş kırılmaya başladı. Mahalli ligde kendi içinde kapalı kaldığın zaman hiç almıyorlardı. Sonra Göztepe ve Altay'ın başarısı sayesinde İzmir'den de oyuncu çağırıldı."

Emraz-ı Zühreviye Hastanesi'nden Eşrefpaşa Hastanesi'ne

1906 yılında İzmir Belediyesi, Tepecik'te bir arsa satın alarak hastanenin yapımına ilişkin ilk resmî adımı atar. Hastanenin temel atma töreni, dönemin padişahı II. Abdülhamit'in cülus (tahta çıkma) tarihine denk getirilir ve 31 Ağustos 1907'de inşaat başlanır.

Dr. Başak OCAK

Dokuz Eylül Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılap
Tarihi Enstitüsü

İzmir'de Türklere ait olan hastanelerden ilki 1829 yılında faaliyete geçen Askeri Hastane, ikincisi de 1851 yılında hastalarını kabul etmeye başlayan Gureba-i Müslimin Hastanesi'dir. Buna karşın kentte azınlıklara ait hastaneler, Türk hastanelerinden çok daha önce açılmış olup faaliyetlerine devam etmekteydiler. 1908 yılında, bu Türk hastanelerinin arasına katılan ve günümüzde İzmir Büyükşehir Belediyesi Eşrefpaşa Hastanesi adıyla hizmetlerini sürdüren hastanenin, tarihsel süreç içerisinde birkaç farklı adla anıldığını görüyoruz.

Her ne kadar Emraz-ı Zühreviye (zührevi marazlar/hastalıklar) Hastanesi adı ile kurulmuş olsa da daha çok Frengi Hastanesi olarak anılmıştır; hatta 1913 yılında Eşrefpaşa adını almış olması dahi, bu gerçeği uzun yıllar değiştirememiştir. Hastanenin bu adla anılmasının nedeni ise 19. yüzyılın sonlarına doğru İzmir'de çok sık görülmeye başlanan frengi (sifiliz) hastalığını tedavi etmek amacı ile kurulmasından kaynaklanmaktadır.

1906 yılında İzmir Belediyesi, Tepecik'te bir arsa satın alarak hastanenin yapımına ilişkin ilk resmî adımı atar. Hastanenin temel atma töreni, dönemin padişahı II. Abdülhamit'in cülus (tahta çıkma) tarihine denk getirilir ve 31 Ağustos 1907'de inşaat başlanır. İzmir gazetelerinden Ahenk, hastane inşaatına ilişkin haberi, 28 Ağus-

tos 1907'de ilk sayfasından okuyucularına duyurur. Bu haberden anlaşıldığı üzere, dört ayda tamamlanmak üzere inşaatın sorumluluğu Lignadi adında bir müteahhite verilir ve hastane 1908 yılında faaliyete geçer.

Kurucu
Eşref Paşa

Kuruluşundan kısa bir süre sonra, sadece İzmir merkezindeki frengi hastalarını değil, il civarında bulunan frengi hastalarını da tedavi etmeye başlayan hastanenin ilk Başhekimisi ise Ahmet Mithat Bey olur. Kısıtlı personel ve maddi olanaklarla hizmet vermeye çalışan hastanenin, 1910 yılında oldukça hareketli ve verimli bir süreç yaşadığını görüyoruz. Nitekim hastaneye atanan genç müdür Ömer Salahattin Bey'in çalışmaları, hastanenin gelirlerini artırmak için düzenlenen sinema gösterileri, piyango çekilişleri, erkekler koğuşunun devreye girmesi gibi bir dizi olay, hep bu yıl içinde gerçekleşir. Bütün bunlardan daha da önemlisi, frengi hastalığının tedavisinde kullanılan 606-Salvarsan ilacının, hastanede uygulanması ve ilaçtan olumlu sonuçlar alınmaya başlanmasıdır.

Frengi tedavisinde bir dönüm noktası: Hastanede 606-Salvarsan ilacı uygulanıyor

Yahudi asıllı Alman bakteriyoloji bilgini Paul Ehrlich (1854-1915), 1909 yılı sonbaharında, Asistanı Sahachiro Hata'nın da desteği ile 606 ilacını keşfeder. İlacın 606 adıyla anılmasının nedeni, Ehrlich'in deneylerini daima numaralandırmasından ileri gelmektedir. Ehrlich, frengi hastalığına neden olan bakteri ile savaşan bu ilacı, 606. denemesinde bulur ve bu ilaç Salvarsan (Kurtarıcı) adı ile 1910 yılında piyasaya sürülür.

1912 yılında da yan etkileri azaltılmış olarak

Eşrefpaşa
Hastanesi

Neosalvarsan 914 adıyla piyasaya sürülmeye devam eder. Nitekim bu ilaç, 1941 yılından itibaren penisilin kullanılmaya başlanmasına kadar frengi ile mücadelenin en etkin ilacı olur.

İzmir gazetelerinden Köylü'nün 2 Ekim 1910 tarihli nüshasında, birkaç ay öncesine kadar frenginin bir ilacının olmadığı, Ehrlich'in 606 adı verilen ilaçla bu hastalığın çaresini bulduğu, ilacın Avrupa ve tüm dünyada kapışıldığı, bilim dünyasının bu haberle çalkalandığı, dünyanın her tarafından doktorların Almanya'ya gittiği ve Türkiye'den de ilacın nasıl uygulandığı hakkında bilgi almak için Almanya'ya ilk giden doktorun "Osmanlı'ya hizmetleri ile tanınan" Margulis olduğu kaydedilir. Yine haberde, Frengi Hastanesi'nin fahri doktoru olan Margulis'in, iki üç aydan beri, 606 ilacını, İzmir'deki birkaç hastanede bulunan 57 ağır hasta üzerinde şırınga ettiği ve hastalarda hızlı iyileşme belirtileri görüldüğü belirtilir.

Bu ilaç ilk defa eylül ayı sonunda Frengi Hastanesi'nde kullanılmaya başlanır. Hatta Köylü gazetesinin muhabiri, Başhekim Emrullah Cemil Bey ile röportaj yapmak üzere hastaneye gider. Böylece ilacın kullanımı ve hastalar üzerindeki olumlu sonuçlarına dair bilgiler de gazete aracılığıyla okuyuculara duyurulmuş olur.

Hastane İl Özel İdaresine bağlanıyor ve adı değişiyor

1913 yılının en önemli gelişmesi, Frengi Hastanesi ile İzmir Gureba-i Müslimin Hastanesi'nin yönetim biçiminin değişmesidir. 26 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu ile bu iki hastane, İl Özel İdaresinin yönetimine geçer. Bu kanunla İl Özel İdareleri, ilk kez tüzel kişiliğe, belirli bir bütçeye sahip olurlar ve kendilerine ait gelir-giderleri bulunan özerk bir yönetim birimi haline gelirler. Böylece doğrudan İl Özel İdaresine bağlanan Frengi Hastanesi'nin Belediye ile bağlantısı kesilir.

1913 yılında, hastanenin sadece idaresi değil adı da değişime uğrar. Bu tarihe kadar, Emraz-ı Zühreviye adından daha çok Frengi Hastanesi olarak anılan hastaneye, merhum Belediye Başkanı Eşref Paşa'nın adı verilir. 1907 yılında vefat eden ve hastanenin kuruluşunda emeği geçen Eşref Paşa, böylece onurlandırılır.

Yunan işgali ve hastane

10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması'ndan sonra Yunanlar, İzmir'de hükümet idaresine el koyarlar ve devlet dairelerinde birtakım

1924 yılında Eşrefpaşa Hastanesi Kadrosu

düzenlemeler yaparlar. Başlangıçta Fevkalade Komiserlik tarafından Özel İdareye dokunulmamacı belirtilse de bir süre sonra bunun aksine hareket edilir ve memurlarının birçoğu işten çıkarılır. 1921 Mart'ında, Eşrefpaşa Hastanesi'nin doktor ve yöneticilerinin görevlerine son verilerek hastane kapatılır. Bu tarihten itibaren de sadece poliklinik hizmeti veren bir dispansere dönüştürülür. Benzer uygulama ile İzmir Memleket Hastanesi (Gureba-i Müslimin Hastanesi) de karşılaşır ve hastanenin yatak sayısı iki yüz elliden seksene indirilirken memur, doktor ve hizmetli kadroları da daraltılır. İşgal ettikleri İzmir'i terk ederek çekilmeye başlayan Yunanlar tarafından, tıpkı Memleket Hastanesi gibi yağmalanan Eşrefpaşa Hastanesi, 1922 yılının sonlarına doğru, yeniden hizmet vermeye başlar.

Türk Kurtuluş Savaşı'nın ardından yeniden faaliyete geçen hastane, 1923 yılında 100 yatak ve 4 koğuyla hizmetlerini sürdürür. Personel sayısı ise 3'ü doktor olmak üzere toplam 28 kişidir. 1926 yılında 100 yatağa ve 5 koğuşa sahip olan hastanenin personel sayısı da 7'si doktor olmak üzere 38'e ulaşır. Aynı yıl hastanenin genişletilmesi yolundaki ihtiyaç üzerine, İzmir Belediyesi tarafından başlatılan dispanser inşaatı da neredeyse tamamlanır. 1926 Kasım'ına kadar yapımı için 18 bin lira harcanan ve hastanenin yanında inşa edilen bu bina, Emraz-ı Zühreviye Dispanseri adıyla faaliyete geçer.

Hastane İzmir Belediyesi'ne devrediliyor

İl Genel Meclisinin 20 Ocak 1950 tarihli toplantısında görüşülen bir önerge, Eşrefpaşa Hastanesi'nin kaderini değiştirir. Söz konusu önergede, il bütçesinin, Eşrefpaşa Hastanesi'nin (tıpkı İzmir Memleket Hastanesi gibi) giderlerini karşılamaya elverişli olmadığı; Belediyenin üzerine düşen görevi yerine getirerek Eşrefpaşa Hastanesi'ni devralması gerektiği yazılmıştır. Konunun karara bağlanması için Belediye Encümeni de 1 Şubat 1950 tarihinde toplanır. Sonuçta, il bütçesinden her yıl 25.000 lira ödenek alınması şartıyla, Özel İdareye yaptırılmış olan pavyonlarıyla, tesisat, makine, mefruşat ve aletleriyle birlikte 400 bin lira değerindeki hastanenin, bedelsiz olarak Belediye tarafından devralınması prensibi oylanarak kabul edilir. Böylece hastane tamamen Belediyeye ait bir sağlık kuruluşu haline gelir.

1954 yılı, Belediyenin hastaneyi modern bir kimliğe büründürmek için çaba sarf ettiği bir yıl olur. Bu doğrultuda harap ve işe yaramaz bir hale gelmiş olan eski poliklinik binasının yerine, yeni bir poliklinik binasının yapımına ilişkin alınan karar, 1955 yılı Ocak ayında hayata geçi-

rilir.1956 yılında hizmete giren binanın temel atma töreni, 6 Ocak 1955'te gerçekleştirilir ve törende dönemin Sağlık Bakanı Behçet Uz başta olmak üzere, Vali Kemal Hadımlı, Belediye Başkanı Selahattin Akççek, 2. Yurtiçi Bölge Kumandanı Korgeneral Cemal Gürsel, Nato Güneydoğu Kara Kuvvetleri Komutanı Korgeneral Kendall ve erkânı ile hastane başhekimleri, idarecileri ve doktorları hazır bulunurlar. Aynı yıl, belediye meclisinin 4 Ekim 1955 tarihli toplantısında, 3.10.1955 gün ve 1671 sayılı başkanlık önergesi ile hastanenin ismindeki "Cilt ve Zührevi Hastalıklar" kısmı da kaldırılarak adının İzmir Belediyesi Eşrefpaşa Hastanesi olması oy birliği ile kabul edilir.

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi-İzmir Tıp Fakültesi işbirliği ve Hızır Acil Servis

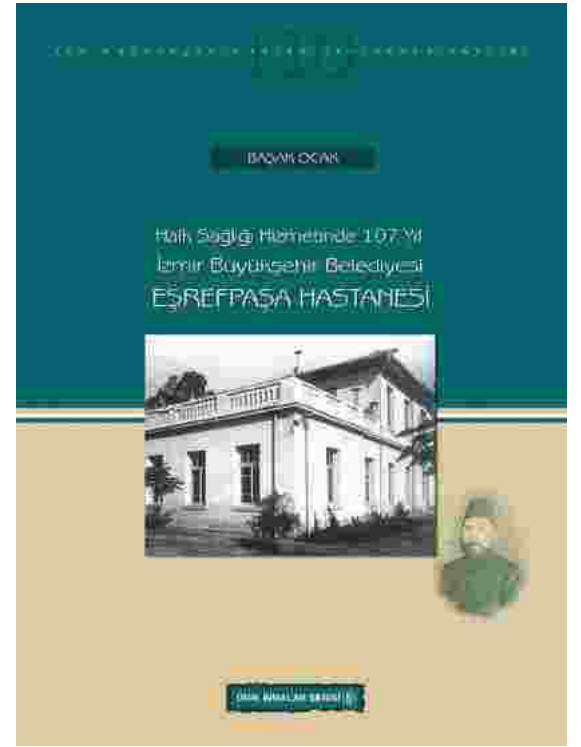
Eşrefpaşa Hastanesi'nin, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin yanı sıra İzmir Tıp Fakültesi (günümüzdeki Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi) ile işbirliği yapması ve günümüzde 112 Ambulans hizmetine öncülük eden Hızır Acil Servisi kurması, hastanenin en önemli hizmetleri arasında yer almaktadır. Nitekim 1958 yılından itibaren Ege Üniversitesi'ne ait üroloji ve dermatoloji klinikleri, 1972 yılında Bornova'daki yeni binaya taşınana dek Eşrefpaşa Hastanesi'nde hizmetlerini sürdürürler. İzmir Tıp Fakültesi ile yapılan işbirliği ise 1979-1982 yılları arasında sürer. Bu süre zarfında hastane, fakülteye tüm klinikleri ile sağlık ve eğitim hizmeti verir. Belediye ile yapılan protokolün sona ermesiyle fakülte, 1982 yılında Balçova'da bugünkü hizmet binalarına taşınır.

Hızır Acil Servis-077 ise İzmir'de ilk defa Eşrefpaşa Hastanesi bünyesinde 6 Ağustos 1986 tarihinde faaliyete geçer. 1991-1992 yıllarında Türk Telekom tarafından geçilen yeni sistem nedeniyle 077'nin yerine 112 numarası ambulans numarası olarak kullanılmaya başlanır.

Hastanenin atılım yılı: 2006

Eşrefpaşa Hastanesi'ni tam donanımlı ve modern bir hale getirmek amacıyla girişilen büyük çaplı değişikliklerin ve yeniliklerin Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu döneminde gerçekleştirildiğini görüyoruz. Özellikle2006 yılı,hastanenin pek çok alanda kendisini yenilediği, Bağ-Kur, İzmir Barosu ve SSK ile anlaşmalar yaptığı, yeni cihazlarla donatıldığı, baştan aşağı tadilata tabi tutulduğu ve yeni poliklinik binasının inşaat çalışmalarına başlanıldığı bir yıldır.

Taraflar arasındaki sözleşmenin feshedilmesi sonucu 2001 yılından beri Eşrefpaşa Hastanesi'nden yararlanamayan Bağ-Kur'lular, tüm resmi kurumlara ve Emekli Sandığı'na hizmet vermekte

olan hastanenin olanaklarından 20 Ocak 2006 tarihinden itibaren yararlanmaya başlarlar. Bağ-Kur üyelerinden sonra, Eşrefpaşa Hastanesi, İzmir Barosu üyelerine de kapılarını açar.16 Mart 2006 tarihinde imzalanan protokol uyarınca, SSK'lı, Bağ-Kur'lu ve sosyal güvencesi olmayan 5 bine yakın İzmir Barosu üyesi, Eşrefpaşa Hastanesi Baro Sekreterliği'nden alacakları randevu ile sağlık hizmetinden faydalanma hakkını kazanırlar.İzmir Barosu üyelerinden sonra, SSK mensuplarına da 2 Ekim 2006 tarihinden itibaren hizmet verilmeye başlanır.

Eşrefpaşa Hastanesi, 2007 yılında ilk kez "hasta ev takibi" yapan kamu hastanesi olma niteliğine sahip olur ve aynı yıl veznelerinde kredi kartı ile ödeme imkânı sunarak 2008'de bilgi işlem ağını yenileyip bünyesinde yapılan tahlillerin sonuçlarına web sayfasından ulaşılmasını sağlayarak hastalarına daha kaliteli hizmet vermek için çabalarını sürdürür.

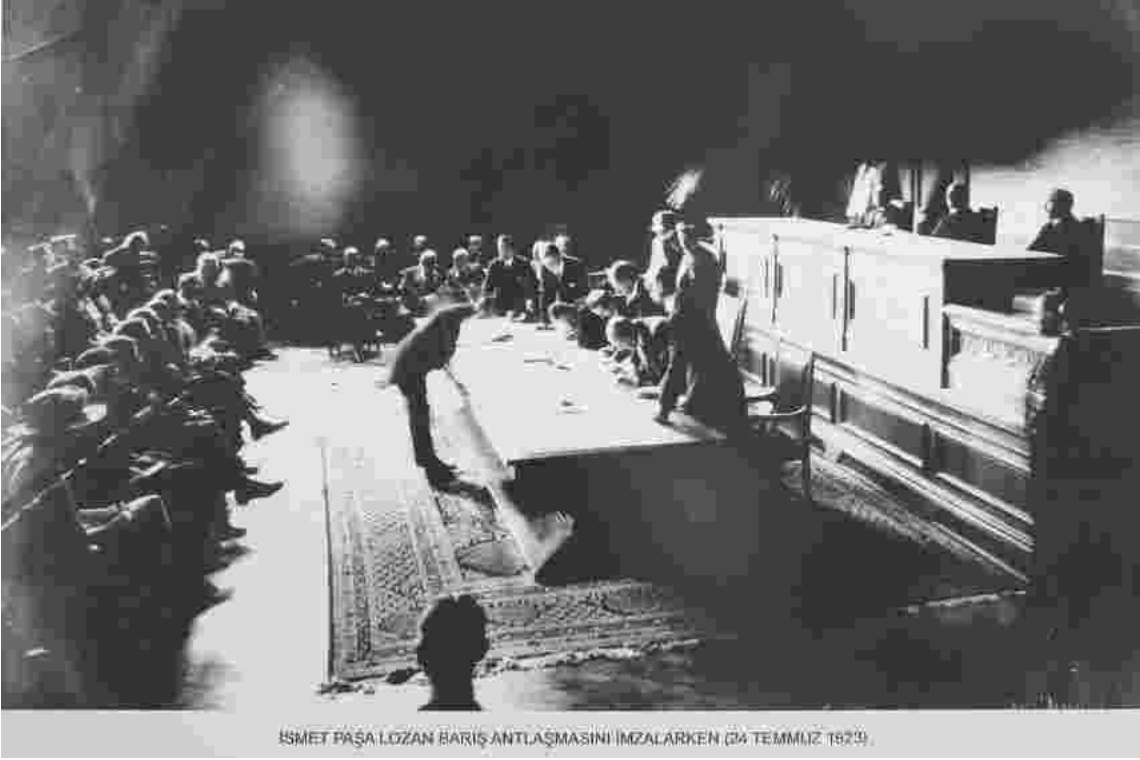
Günümüzde pek çok branşta sağlık hizmeti sunan Eşrefpaşa Hastanesi, gerek okullarda gerekse mahallelerde gerçekleştirdiği genel sağlık taramalarının yanı sıra ağız ve diş sağlığı taramaları, hepatit-b taramaları, gezici poliklinik hizmetleri, düzenlediği ücretsiz halk sağlığı seminerleri, evde bakım ve hasta ev takibi hizmetleri gibi birçok çalışmayı başarıyla yürüten, 108 yıldır halka şifa dağıtan İzmir'in değerli sağlık kurumlarından biridir. Ayrıca bu hastane, bugün Türkiye'de belediyeye ait tek sağlık kuruluşu olması açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. Üzerine düşen görevi geçmişte olduğu gibi bugün de layıkıyla sürdürmekte; belediye idarelerinin sorumluluğunda olan halk sağlığını koruma, hastalıklara karşı mücadele etme, halkı sağlık konularında bilgilendirme, sosyal güvenceden yoksun kişilere, yoksullara, kimsesizlere kucak açma anlayışının somut bir örneği olarak karşımızda durmaktadır.

1920 yılı yatakhane

1955 yılı temel atma töreni.

İSMET PAŞA LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASINI İMZALARKEN (24 TEMMUZ 1923)

9 Eylül'den Lozan'a İzmir

2 Şubat 1923 günü, 'Türkiye İktisat Kongresi'nin yapılacağı binada gerçekleşen toplantıda; Gazi, önce eşi Latife Hanım'ı İzmirli kadınlara tanıtmış, ardından da kadın sorunları ve Lozan hakkında geniş bilgi vermiştir. Katılanların çoğunun kadın oluşu nedeniyle bu toplantı 'Kadınlar Kongresi' olarak da adlandırılmıştır.

Ahmet GÜREL

İTK Uşakizade Köşkü Md.

1 5 Mayıs 1919 sabahı, İzmir Konak Meydanı, Yunan atlıların nal sesleri ile acı acı inerken, gazeteci (Osman Nevres) Hasan Tahsin'in tabancasından çıkan iki kurşun, bir anda sessiz İzmir'i ayağa kaldırdı. Yerli Rumların "Zito Venizelos" zafer çiğlikleri arasında, İzmir Metropolit Hrisostomos tarafından takdis edilen Yunan askerleri, gazeteci Hasan Tahsin'i hunharca şehit ettiler. İzmir Valiliği'ne Yunan bayrağı asılırken, onları Anadolu'ya çıkararak, ABD, İngiliz, Fransız ve İtalyan askerleri de aynı balkona kendi bayraklarını asmışlardı. İşgalciler tarafından, İzmir ve ilçelerinde, iki gün içinde, 5.000 Türk şehit edilmişti.

"Hücum haberini alınca hesap ediniz. On beşinci gün İzmir'deyiz" diyen Gazi Mustafa Kemal Paşa, İzmir'e on dört günde kavuşmuştu. Tahmininde bir gün yanılan Gazi, İzmir özlemini 18 numaralı not defterine şöyle yansıtmıştır:

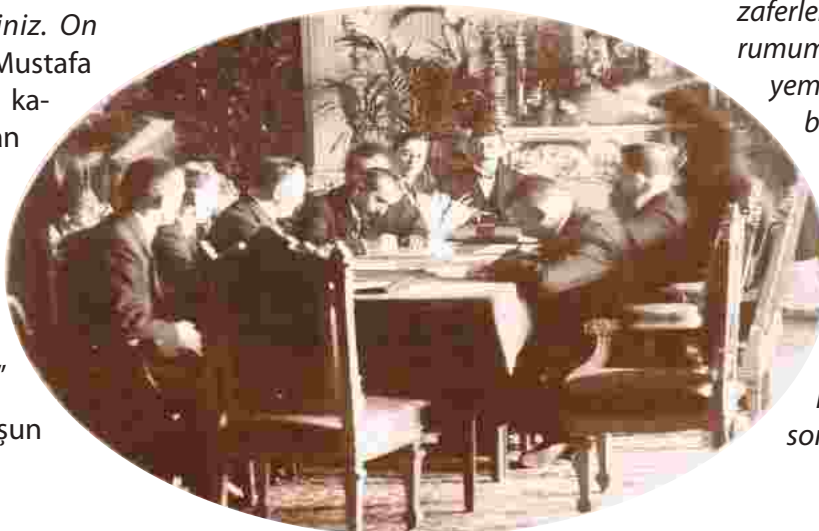
"15 Mayıs 1919, İzmir'in işgali... Ben aynı günde İstanbul'u terk ettim. O kara günde Karadeniz'deydim. 3 sene ve 4 ay sonra da bugün Akdeniz'deyim."

9 Eylül 1922 günü, İzmir'de son kurşun

atılmış, ülke yabancı çizmesinden kurtulmuştu. 11 Ekim 1922 günü, "Mudanya Ateşkes Antlaşması" imzalandıktan sonra sıra kalıcı barış antlaşması olan, Lozan'a gelmişti.

20 Kasım 1922 tarihinde İsviçre'nin Lozan kentinde başlayan barış görüşmelerinin nasıl gerçekleştiğini ve orada tüm dünyaya karşı ne mücadelelerin verildiğini sizlere anımsatayım. Lozan'daki görüşmelerde kapitülasyonların kalkmasını devamlı isteyen, Türkiye'nin Baş Delege İsmet Paşa'ya Lord Curzon şöyle yanıt vermiştir:

"Siz medeni devletlerin hukuk sistemine sahip değilsiniz, o halde Adli Kapitülasyonlar kalmalı. Sizin bir iktisadi anlaşma yaptığımız zaman, sizin bir iktisat kanununuz yok, mecelle (fıkıhtan yeni hayata uygulanmış medeni kanun bölümleri) ile bu iş yürümez."

Gazi Mustafa Kemal Paşa, Türk tarafının "kapitülasyon ve esirlik" konusundaki kararlılığını şöyle anlatmıştır:

"Kapitülasyonlar bir devleti mutlaka bitirir. Osmanlı ve Hindistan Türk-İslam imparatorlukları bunun kanıtıdır. Kapitülasyonların Türk milleti için ne derece nefret edilecek bir şey olduğunu size anlatamam. Bunları başka biçim ve adlar altında gizleyerek, bize kabul ettirmede başarılı olacağını hayal edenler aldaniyorlardır. Çünkü Türkler, kapitülasyonun devamının kendilerini pek az zamanda ölüme sürükleyeceğini anlamışlardır. Türkiye esir olarak mahvolmaktansa, son nefesine kadar mücadeleye ve savaşımaya karar vermiştir."

"Lozan" barış görüşmelerine 4 Şubat'ta ara verilmesi üzerine, Lozan'daki heyet ülkeye geri dönme kararı almıştır. Gazi, Uşakizade Latife Hanım ile 29 Ocak 1923 günü evlenirken, kıyılan nikâhta, İzmir ve Türkiye bir ilke daha tanık olmuştur. Bu nikâh, üç yıl sonra gerçekleşecek olan Medeni Kanun'a çok yaklaşırken, Lozan'da, İngiltere'nin Baş Delege Lord Curzon'un "Siz medeni devletlerin hukuk sistemine sahip değilsiniz" sözüne bir yanıt oluyordu.

2 Şubat 1923 günü 'Türkiye İktisat Kongresi'nin yapılacağı binada gerçekleşen toplantıda; Gazi, önce eşi Latife Hanım'ı İzmirli kadınlara tanıtmış; ardından da kadın sorunları ve Lozan hakkında geniş bilgi vermiştir. Katılanların çoğunun kadın oluşu nedeniyle bu toplantı 'Kadınlar Kongresi' olarak da adlandırılmıştır.

17 Şubat 1923 günü başlayan ve 4 Mart 1923 gününe kadar devam eden, yine ülkenin bir ilki olan "Türkiye İktisat Kongresi", İzmir'de Hamparsumyan'a ait incir işleme deposunda gerçekleşmiştir. TBMM Başkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, konuşmasında; verilen Milli Mücadele'den sonra Yeni Türkiye'nin iktisat mücadelesinin kazanılması ve milli ekonominin temelini atılması konusunu ele almıştır. Gazi Mustafa Kemal'in kongrede, bugün için de geçerli olan iktisat konusunda söylediklerinden bir bölümü anımsayalım;

"Bir ulusun doğrudan doğruya hayatı ile ilgili olan, o ulusun iktisadidir. Tarihin ve deneylerin yoğunlaştığı bu gerçek bizim ulusal hayatımızda ve ulusal tarihimizde tamamen belirmiştir. Gerçekten Türk tarihi incelenirse yükseliş, çöküş nedenlerinin iktisat sorunlarından başka bir şey olmadığı derhal anlaşılır. Tarihimizi dolduran zaferlerin yahut bozgunların tümü iktisat durumumuzla bağlantılı ve ilişkilidir. Yeni Türkiye'yi layık olduğu yüksek düzeye ulaştırabilmek için iktisadımıza birinci derecede ve en çok önem vermek zorundayız. Zamanımız tamamen bir iktisat döneminden başka bir şey değildir."

"Ulusal egemenlik, iktisadi egemenliğe dayanmalıdır. Siyasi ve askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun, iktisadi zaferlerle taçlandırılmadıkça sonuçsuz kalır."

Türkiye İktisat Kongresi'nin bitişinde açıklanan Ekonomik And (Misak-ı İktisadi) yurdun her yanında okunmuş, dükkânların ve evlerin uygun yerlerine asılmıştır. Türkiye İktisat Kongresi'nin bitimiyle, batılı devletleri 4 Şubat'ta ara verilen Lozan barış görüşmelerinin 23 Nisan'da yeniden başlayacağını bildirmeleri gecikmemiştir. Lozan Barış Antlaşması 24 Temmuz 1923 günü imzalanmış ve 28'nci madde hükümüne göre, kapitülasyonlar kaldırılmıştır.

Emperyalist ülkelere karşı tüm Anadolu'nun kanı ve canı pahasına verdiği mücadeleyle kazandığı Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, bu kez de kuruluş mücadelesi olarak, iktisadi savaşın kazanılması hedeflenmiştir. "Lozan Barış Antlaşması"nın imzalanmasıyla, Anadolu'da verilen bağımsızlık savaşının iktisadi zaferlerle nasıl taçlanacağını bir kez daha anımsadık. Ekte verilen, Ekonomik And'ı okuyunca, kulluktan fertliğe, ümmet toplumundan ulus devlete nasıl geçtiğimizi gururla hatırlayalım. Ülkesini seven ve ulus devletten yana olanlar, ülkeyi bölmek isteyenlere asla izin vermeyecektir.

İzmir'in kurtuluşuna şahitlik yapan, Uşakzade Köşkü ve İzmir Atatürk Müzesi'nden başka İzmir'de bir başka müze daha vardır. Bu müze, Garp cephesi komutanı, Lozan Baş Delegesi İsmet Paşa'nın doğduğu evdir. 24 Temmuz 1999 günü ziyarete açılan İnönü Müze Evi, 2014 yılında, İnönü Vakfı'nca Konak Belediyesi'ne devredilmiştir. 1999 yılından, günümüze, her 24 Temmuz günü, İnönü Müze Evi'nde Lozan Barış Antlaşması'nı törenle anarız. Bu törenlerde, müzenin açılışından beri görev alırım.

Misak-ı İktisadi (Ekonomik And) esasları

6 Mart 1923

"Bütün Türkiye'nin ziraat, sanayi, ticaret ve işçi zümrelerinden seçilmiş 1135 delegenin katılımıyla İzmir'de toplanan ilk Türkiye İktisat Kongresi'nin oybirliğiyle tespit ve kabul ettiği Ekonomik And esaslarıdır:

Madde 1 – Türkiye, milli hudutları dâhilinde lekesiz bir bağımsızlık ile, dünyanın barış ve ilerleme unsurlarından biridir.

Madde 2 – Türkiye halkı milli hâkimiyetini, kanı ve canı pahasına elde ettiğinden, hiçbir şeye feda etmez ve milli hâkimiyete dayalı olan Meclis ve hükümetine daima yardımcıdır.

Madde 3 – Türkiye halkı yıkılmaz; imar eder. Bütün çalışmamız, memleketi iktisaden yükseltmek amacına yöneliktir.

Madde 4 – Türkiye halkı, tükettiği malları mümkün mertebe kendi yetiştirir ve çok çalışır. Zamanı, paradan ve ithalatta israftan kaçır. Milli üretimi temin için gerektiğinde geceli-gündüzlü çalışmak hedefidir.

Madde 5 – Türkiye halkı, servet itibarıyla bir altın hazinesi üzerinde olduğunun bilincindedir. Ormanları evladı gibi sever, bunun için ağaç bayramları yapar; yeniden orman yetiştirir. Madenlerini kendi milli üretimi için işletir ve değerlerini herkesten fazla bilmeye çalışır.

Madde 6 – Hırsızlık, yalancılık, ikiyüzlülük ve tembellik en büyük düşmanımız; tutuculuktan uzak dini bir sağlamlık her şeyde esasımızdır. Her zaman faydalı yenilikleri severek alırız. Türkiye halkı kutsal değerlerine, topraklarına, şahıslarına ve mallarına karşı yapılan düşmanca hareketlerden ve propagandalardan nefret eder ve daima bunlarla mücadele etmeyi vazife bilir.

Madde 7 – Türkler, anlayış ve ustalık aşığıdır. Türk, her yerde hayatını kazanabilecek şekilde yetiştir, fakat her şeyden evvel memleketin malıdır. Bilim ve kültüre verdiği kutsaliyet nedeniyle "Mevlid-i Şerif" Kandil gününü, aynı zamanda bir kitap bayramı olarak kutlar.

Madde 8 – Birçok harpler ve çaresizliklerden dolayı eksilen nüfusumuzun fazlaşması ile beraber sağlığımızın ve hayatlarımızın korunması en birinci emelimizdir. Türk, mikroptan, pis havadan, salgından ve pislikten çekinir, bol ve saf hava, bol güneş ve temizliği sever. Ecdat mirası olan binicilik, nişancılık, avcılık, denizcilik gibi bedeni terbiyenin yapılmasına çalışır. Hayvanlarına da aynı dikkat ve himmeti göstermekle beraber, cinslerini düzeltir ve miktarlarını çoğaltır.

Madde 9 – Türk, dinine, milliyetine, toprağına, hayatına ve kurumlarına düşman olmayan milletlere daima dosttur; ecnebi sermayeye karşı değildir. Ancak, kendi yurdunda kendi lisanına ve kanununa uymayan kurumlarla ilişkide bulunmaz. Türk, ilim ve sanat yeniliklerini nereden olursa olsun, doğrudan doğruya alır ve her türlü ilişkide fazla aracı istemez.

Madde 10 – Türk, açık alın ile serbestçe çalışmayı sever; işlerde tekel istemez.

Madde 11 – Türkler hangi sınıf ve meslekte olurlarsa olsunlar, birbirlerini candan severler. Meslek, zümre itibarıyla el ele vererek birlikler, memleketini ve birbirlerini tanımak, alışmak için seyahatler ve birleşmeler yaparlar.

Madde 12 – Türk kadını ve öğretmeni, çocukları Ekonomik And'a göre yetiştirir."

Akdeniz'in büyüğü ile Napoliten şarkıların ve unutulmaz aşkların buluştuğu simge...

İzmirli

Dario Moreno...

■ Yaşar AKSOY

İzmir Musevi toplumunun en ünlü üyesi, hiç şüphesiz dünyanın yakından tanıdığı ve daima sempati beslediği şarkıcı **Dario Moreno**'dur.

İzmir'in Mezarlıkbaşı semtinde büyüyen, daha sonra Asansör semtinde yaşayan genç Moreno, ateşli Napoliten şarkılarıyla tanındı ve sonra gittiği Paris'te dünyaca ünlü bir şarkıcı ve film yıldızı oldu. Brigitte Bardot ve Eddie Constantine ile serüven filmlerinde rol aldı.

Eğer yaşıңыз 50'den küçük ise pek bilemezsiniz sevgili Dario'yu... Ama yaşıңыз daha yukarılarda ise Dario sözcünü duyunca, hele hele İzmirliyseniz, İstanbullu iseniz, hemen hissedersiniz iki küçük gözyaşının yanaklarınızdan yavaşça kayıp gittiğini... Ahh Dario ahh...

Türkiye'de, İspanya'da, Fransa'da, Portekiz'de, İtalya'da, İsrail'de, Kıbrıs'ta ve Güney Amerika'da senin kadar çok sevilen bir başka şarkıcı var mıydı bir zamanlar?

İzmirli Dario Moreno...

Mezarlıkbaşı'nın fıkır fıkır kaynayan çocuğu...

İkiçeşmelik'in sevdalısı...

Karataş'ın aşığı...

Asansör'ün evladı...

Kemeraltı tiryakisi...

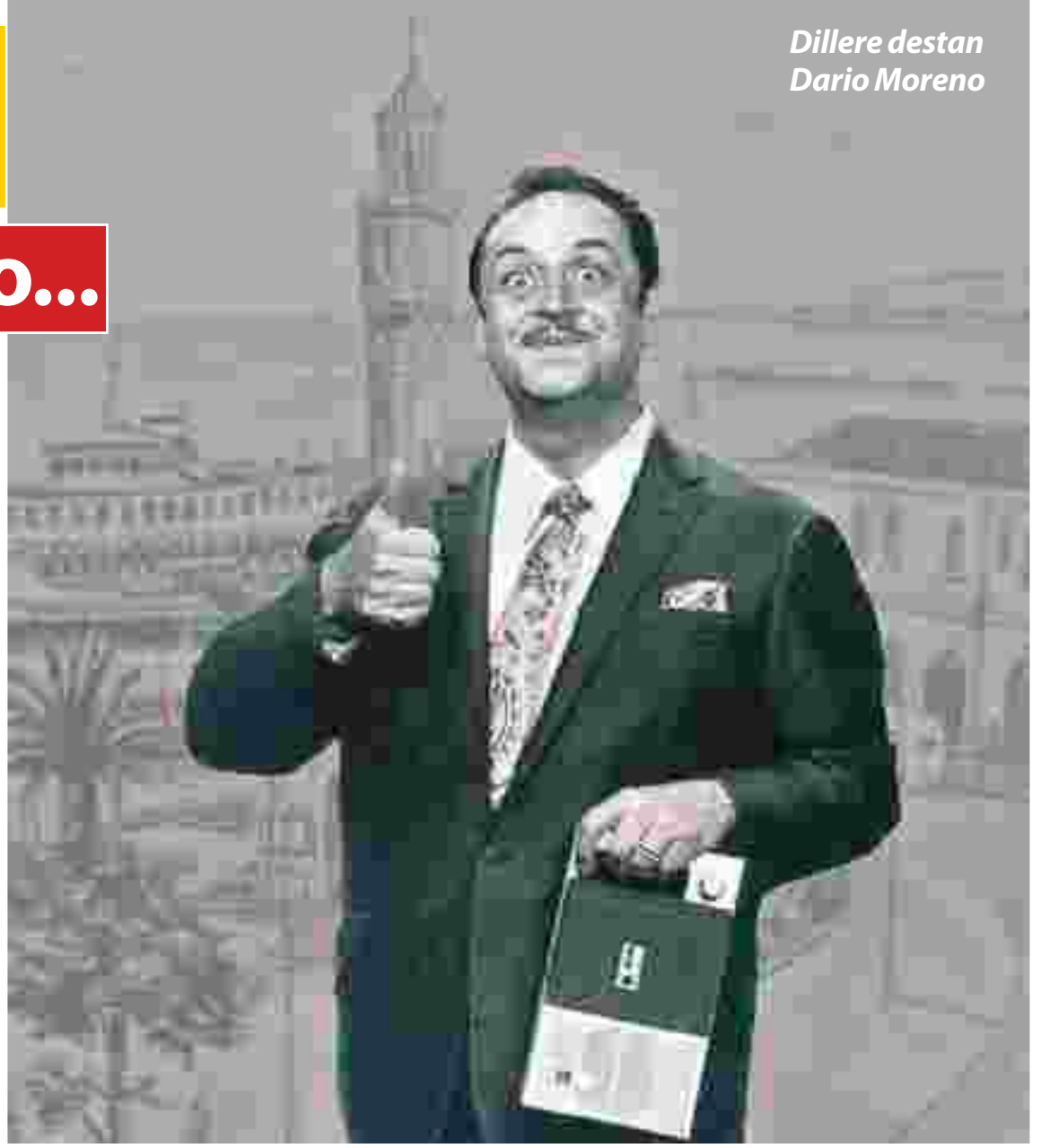
Kordonboyu'nun martısı...

İzmirli Dariom benim...

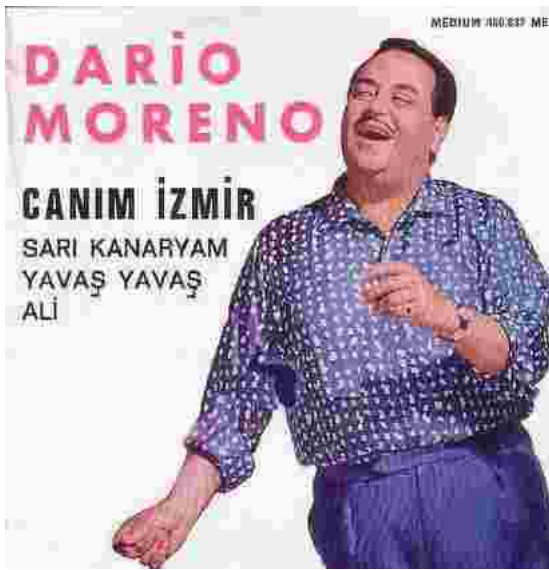
Canım Dariom!..

İzmir'in Yahudi mahallesi

Bazen Mezarlıkbaşı'ndan Anafartalar Caddesi boyunca Tilkilik'e, yani Hatuniye Camii'ne, Dönertaş'a doğru ağır ağır çıkarım. Kalabalık ve yoksul bir semttir burası. Alışveriş vardır, at arabaları, el arabaları, Çingenerler, ağır işçiler, Kürtler, kronik ayyaşlar, çok eski yoksul İzmirli, yüzlerini hep örten Müslüman kadınlar, ucuz otellerin içi geçmiş kayıp müşterileri ve esrarkeşler, hırsızlar, suç insanları... Yüzyıllar öncesinin ünlü Keçeciler Caddesi'dir burası. Yani eski

*Dillere destan
Dario Moreno*

Dario Moreno'nun en çok sevilen 45'lik kapağı

ve yoksul İzmir'in kalabalık Müslüman ve Yahudi mahallesi...

16.Yüzyılda İspanya'daki Engizisyon işkenesinden akın akın kaçıp İzmir'e gelen Yahudilerin yoksul kesimi yüzyıllarca burada oturdular. Zenginleri ise Karataş ve Alsancak'ta yerleşti; sürünen fakir fukaraları ise perişan bir şekilde Mezarlıkbaşı'ndaki **Kortijo** (Yavuthaneler) denilen ve içinde toplu yaşanan aile evlerine sığınmıştı. Halk

Dünya çapında yüz binlerce plağı kapışıldı

dilinde **Yahudihane**'den uyarlanmış bu kocaman, çok odalı ve döküntü binalar (Keçeciler, daha doğrusu Anafartalar caddesi boyunca sıralanmışlardı), üst üste fakir Yahudi aileleri yüzyıllar boyunca içlerinde yaşattılar.

Bu semtin çocuğu Şair Şahin Çandır, komşuları Yahudileri şöyle anlatır:

"Makyajsız, basma entarili çökük kadınlar, bir deri bir kemik boynu kısık adamlar, ya-

İnayak oğlan çocukları, göğüsleri henüz kabarmış güzel bacaklı kızlar dolaşır dururlardı sokak aralarında. Genel çeşmelerde testilerini, kap kaçaklarını doldururlardı. Cumartesiileri ateş yakmazlardı. Bunun için Türk çocuklarından ateş yakma ricasında bulunurlar sonra bozuk para bahşiş verirlerdi. Erkekleri esnaf ve işportacıydı. Kadınları ise tütün, incir, üzüm mağazalarının, bisküvi imalathanelerinin işçileriydi. Arı gibi çalışan, az yevmiyeli, bitik ve yitik insanlardı. Çiğ gibi yoksul Yahudi aileleri kaynaşır bu sokaklarda. Sonra hepsi göçtü İsrail'e... Terk ettiler Mezarlıkbaşı'nı..."

Dario Moreno'nun yaşamı

Dario Moreno'nun gerçek ismi **David Arugete** idi. 1921'de Aydın'da doğdu. Babası ölmüştü. Annesinin ismi Roza idi. Daha bebek iken yerleştikleri İzmir'in Mezarlıkbaşı semtinde çocukluğu yoksulluğun doruklarında geçti. Musevi Yetimhanesi'nde büyüdü. 12 yaşlarında bir sokak arasında bulunduğu eski püskü kenarı çatlak bir gitar tıngırdatmaya başlayınca büyük keyif aldı. Sefaleti acı biçimde tattı. Lale Sineması'nın tam karşısında küçük bir dükkancığın olan Madam Bohora'nın acıyıp bedava leblebi verdiği bir tombalak oğlandı. Agora'da köfteci Emin'in yanında çıraklık yaptığı 6-7 yaşlarından beri çok güzel darbuka çalması ile de dikkat çekti . Yıl, 1928'lerdi...

Dario Moreno, darbukayı bıraktı, eline gitar aldı. Sokak aralarında gitarını çalarak Napoliten şarkılar söylemeye başladı. Özellikle Türk çiftetellisini Yahudi İspanyolcasına uyarlıyor, romantik ve egzotik ezgiler yaratıyordu. Arkadaş toplantılarında, Musevi çocukların Bar-Mitzva törenlerinde, misafirliklerde, okul çaylarında artık mikrofon Dario'nun yumuşacık ve tombul ellerindedir. Kendi çabası ile Fransızca öğrendi. Bu kez, Fransızca, Türkçe ve İspanyolca karışımı hüzünlü parçalar yaratmaya başladı.

17 yaşına geldiğinde artık mahallesinde epey tanınmış, şöhreti şehrin kaldırımlarına yayılmaya başlamıştı. Düğünlerde çalıyor, az da olsa para kazanıyordu. Biraz eline para geçince anasını aldı, Asansör semtine taşındı. Asansör'ün altındaki sokakta küçük bir evciğin alt katına yerleştiler. Sonra giderek İzmir'de ünlendi.

Sanat basamaklarında yükseliş

İzmir Palas'taki seanslarında büyük sükse yarattı. Duyulmamış kıvrak bir sesi vardı, her dileyeni büyülüyordu. Piyade eri olarak askerliğini yaptığı Akhisar Orduevi'nin Caz Orkestrası'nın solistliğinde tüm garnizon ve komutanları tarafından alkışlandı. Şimdi NATO binası olan Kordon'daki **Marmara**

Brigitte Bardot ile birlikte filmlerde başrol oyuncusuydu.

Gazinosu'nda hatıra için her gece yarım saat unutulmaz programlar gerçekleştirdi. İkinci Dünya savaşı yıllarında **Ankara Gar Gazinosu'**nda Fransızca şansonlar ve Arjantin tangoları söyleyerek gecede 2.5 lira yevmiye aldı. Kaldığı otelde uzun süre Orhan Veli ile bitişik odaları paylaştı.

Aniden plakçıların dikkatini çekti. "Bu güzel ses harcanmamalı" diyen dostlarının aracılığı ile İstanbul'un ünlü **Taksim Gazinosu'**na transfer oldu. O devrin ünlü şarkıcısı Türk asıllı maestro Fritz Kerlten ile düet yaparak bir anda İstanbul sosyetesinin ve gece hayatının gözüne girdi. Taksim Belediye Gazinosu'ndaki büyük sükseyi, **Fenerbahçe Belvü'**deki şahane geceler takip etti. Dario, Belvü'de şarkı söylemeye başlayınca tüm Kalamış ve Fenerbahçe koyu ışıl ışıl teknelerle dolardı. Birbiri ardı sıra plakları yayımlandı. 1950'lerin İstanbul'unda Dario Moreno kadar sükseli, şık giyinen, kravatından mendiline kadar ipek giysiler içinde dolanan bir başka muhteşem sanatçı yoktu. Yoksul Dario zengin olmuş ve şöhrete kavuşmuştu, ama geçmişini hiç unutmadı.

Bundan sonra Dario'yu çok az bir süre Atina'da, daha sonra Fransa'nın Cannes kentinin Palm Beach Otelinde şarkı söylerken görüyoruz. İlk çalıştığı müzikhol, Puerto Del Sol'du. Dario'nun derinliği olan bir sesi vardı, içten gelen romantik, hüzünlü ve coşkulu bu ses, folk yorumlarına tam uyan bir yapıdaydı. Los Paraguayos'dan o yıllar daha ünlü olan Louis Alberto de Parano'dan epey etkilenen Moreno'nun çağı, Marino Marini, Nat King Cole gibi balad şarkıcıların gözde olduğu yıllardı. Moreno, Michael Jackson veya Madonna'nın çılgın çağının değil, tam Akdeniz-Latin romantizminin patlak verdiği çağın şarkıcısıydı. Bu yüzden Avrupa'nın dikkatini çekti.

Zirvelerdeki şarkıcı

Paris, onu İstanbul'dan hemen kaptı. Şarkıları Avrupa'yı sarsmaya başladı birden. 1955'de "**Adieu Lizbon**" şarkısı tam 6 ay liste başı oldu. Kaminato, Granada, Quisas, Galagenya, Pörfidia ve asla söylemekten vazgeçmediği Türkçe şarkıları "Canım İzmir, Yavaş Yavaş Gel Bana" büyük sükse yaptı.

Yaşar Aksoy, 2000 yılında İsrail'de Tel Aviv yakınındaki Holon şehri kabristanında on binlerce mezar arasında, Dario Moreno'nun mezarını ilk kez buldu ve fotoğrafladı.

Brigitte Bardot ile **"La Femme Et Le Pantin** (Kadın ve Kuklası) filminde başrol oynadı. Fransız yönetmen Henri Georges Clouzot'un çevirdiği "Korkunun Bedeli" filminde hancı rolünü oynadı. Eddie Constantine ile Akdeniz polisiye filmlerinde rol aldı (örneğin "Yosma" filmi).

Birincilik kazandığı **Brezilya ve Kanada Festivalleri'**nde ısrarı üzerine göndere Fransa'nın değil, Türkiye'nin bayrağını çekti. Cannes Film Festivali'nin en sükseli şarkıcılığını yıllarca korudu. 1957 yılında Monte Carlo radyosunda **"Ses ve Alkış Kralı"** ilan edildi. Şarkılarını alkışlayan insanların gürültüsünün radyoevinin alkış barometresini patlatması büyük espri oldu. 1958'de Venedik Film Festivali'nde **En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu Ödülü'nü** aldı. Olimpia, Alhambra, Bobino, European'daki konserleri muhteşemdi.

Dario'nun şarkıları

Samba'dan Rumba'ya, Mambo'dan Çiftetelli'ye, Dario'nun unutulmaz şarkılarından bir demet sunalım:

- Canım İzmir** (İzmir sevgisini ölümsüzleştirir)
- Her akşam votka, rakı ve şarap** (Köçekçe duyarlılığı verir)
- Kukuru-Ku** (Köçekçe duyarlılığını yansıtır)
- Deniz ve Mehtap** (Unutulmaz bir İzmir ezgisidir)
- Adios Muchachos** (Ünlü bir Rumba)
- Exodüs** (Yahudi hüznünü yansıtır)
- Adieu Lizbon** (Napoliten şarkı, Portekiz aşkını anlatır)
- Donte Estas Corason** (Gece yarısı müziği)
- Entarisi Ala benziyor** (Tam bir Çiftetelli)
- Yavaş Yavaş Gel Bana** (Türkçe Samba)
- Si Tu Vas A Rio** (Karnaval şarkısı)
- Havanagilah** (İbrani ezgisidir)
- Plegaria** (Romantizmin doruk şarkısıdır)
- Quisas Quisas Quisas** (Akdeniz ezgisidir))

Daha sonra Avrupa'da pek tanınmayan Coca-Cola'nın hisselerini satın alması onu çok zengin yaptı. Frambuaz renkli Cadillac'ı

çok ünlüydü. Türkiye Hükümeti, kendisine **"Hitit Güneşi"** armağanını layık gördü. Şarkıları, Fransa'dan İspanya'ya, Türkiye'den İsrail'e kadar tüm Akdeniz'e yayıldı. Yalnız ve hüzünlü bir kişi olan Dario Moreno, insanları hümanist mesajlarında coşturuyor, ancak aşk yorgunu olduğunu mısralar arasında fısıldamaktan vazgeçmiyordu. Giderek geçmişindeki yoksul yaşamı ve çektiği sefaletin ruhsal azabı omuzlarına bindi. Kavuşamadığı aşklarının azabını yaşadı. Neşesini bir martı hüznü örterdi hep.

İzmir aşkı

Şöhretinin doruğa çıktığı 1955-1963 yılları arasında bile, fırsat buldukça İzmir'e gelmekten asla vazgeçmedi. Paris'ten uçağa atıldığı gibi İzmir'e koşuyor ve sabahın 7'sinde İkiçeşmelik'teki Abdi'nin fırınında sıcak sıcak boyoz yemeden edemiyordu. Sonra eski mahallesini adım adım gezerdi. Çok yoksul düşmüş Türk ve Yahudi dostlarına yüklü paralar verirdi. Onların sorunlarıyla ilgilenirdi. Koskoca Mezarlıkbaşı, **"Bizim Dario geldi"** çığlıkları ile inlerdi. Hatuniye Camii karşısındaki kahveye oturur, bir güzel nargile çekerdi.

Sonra ver elini Kemeraltı'ndaki Şükran Lokantası... Rakı sofrası kurulur ve çevresini kuşatan İzmirli'lere Paris akşamlarını anlatırdı. Tipik İzmirliydi. Altay'ı, Altınordu'yu, İzmirspor'u, Kaf Sin Kaf'ı, Göztepe'yi ayrı ayrı severdi. Çipura, rakı, roka, imbat, martı, fayton, buzlu badem ve demir hindiye büyük tiyakılığı vardı. Her semtte, Kadifekale'de, Damlacık'ta, Güzelyalı'da, Eşrefpaşa'da, pasaport kahvelerinde nice gerçek dostlar kazanmıştı. Paris'ten İzmir'e köfteci Emin'in köftelerini yemeye gelirdi. Her seferinde 5-6 porsiyonluk 40-50 köfte yerd. Yanında 3 porsiyon piyaz birkaç kase yoğurt, bol salata, yarım tepsi baklavayı mideye indirirdi. O esnada ondan mutlu insan yoktu.

Yazları Çeşme'ye gitmeden edemezdi. Belediye Başkanı Kelami Ertan'ın yakın dostuydu. Çeşme'de bir çok dostu vardı.

Sezen Cumhuri Önal ve Fecri Ebcioğlu, Moreno'nun şarkılarına Türkçe söz yazmışlardır. Moreno, Jacques Brel'in yazıp sahneye koyduğu ve başrolünü oynadığı *L'Homme de la Mancha* adlı müzikal eserde *Sancho Pancho* rolünü üstlendi. Dario Moreno ayrıca 32 filmde rol almıştı. Son kez İstanbul'a geldiğinde Belçika Kraliyet Tiyatrosu'nda Jacques Brel'in oyununda yine **Şanso Panço** rolünde oynuyordu. Rolünde olağanüstü başarılı olduğu için Belçika Prensesi Paola, onu **Sanat Madalyası** ile onurlandırdı.

Dario Moreno Sokağı (Asansör)

Dario Moreno Sokağı başındaki büst.

Dario Moreno Evi (Asansör)

Dario Moreno Evinin kapısındaki plaket

Eşsiz yaşamın sonu

Aylarca kapalı gişe oynanan oyununun bir hafta tatil edilmesinden yararlanarak İzmir'e gelmek üzere İstanbul uçağına bindi. 1 Aralık 1968 günü İstanbul Yeşilköy Havaalanı'nda vefat etmiştir. Paris'te galası gerçekleşecek oyununa ve Paris'te ilk kez yapılacak Türk gecesine gideceği uçağına geç kalması ve uçağına bindirilmemesi üzerine havaalanındaki görevliyle girdiği münakaşa üzerine tansiyonunun yükselmesiyle rahatsızlandı; kanlar içinde kalarak

yere yığıldı. Hipertansiyon hastası ve çok içkili olan Moreno hastaneye kaldırılmak için bindirildiği 34 EY 288 plakalı Niyazi Dalgıç isimli şoförün yönetimindeki takside komaya girdi. Beyin kanaması geçiren Dario, sağ tarafı felçli olarak kaldırıldığı Taksim Hastanesi girişinde 47 yaşında vefat etti.

İzmir'e gömülmesini vasiyet etmişti. Vasiyetinde şöyle diyordu:

**Sevgili şehrim İzmir,
Eğer senden uzakta ölürsem,
Beni alıp sana getirsinler.
Ama koynuna bırakırlarken,
Öldü demesinler,
Uyuyor desinler...**

Ancak İzmir'den İsrail'e göç etmiş olan anesi Roza, naaşını İsrail'e götürdü ve Tel Aviv'e yakın bir kent olan Holon kentinin mezarlığına gömdü. Sonra anne de ölünce, oğlunun yanına gömülmüştür.

Dario Moreno Sokağı ve mezarı

1990'lı yıllarda Yaşar Aksoy'un Yeni Asır gazetesinde yönlendirici yazıları sonucunda Yüksel Çakmur yönetimindeki İzmir Belediyesi büyük bir ileri görüşlülükle 20 Haziran 1993 tarihinde **Asansör Kulesi**'ni yeniden hizmete açarken, törenle Asansör'e giden sokağı **Dario Moreno Sokağı** ismini verdi ve o sokak üzerinde yaşadığı eski evine plaket çaktı.

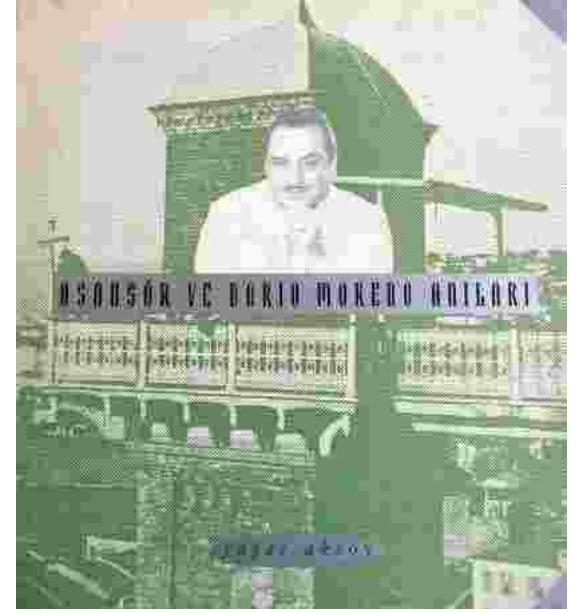
Aynı gün "**Asansör ve Dario Moreno Anıları**" isimli belediyece bastırılan Yaşar Aksoy

Dario'nun unutulmaz bir şarkısını mırıldanmak ister misiniz?

Deniz ve mehtap / Lala Lala Lala... Lala...
Deniz ve mehtap / Sordular seni, neredesin?
Nasil derim, terk etti / Anladılar ki, aşkımız bitti.
Alay ettiler benle hep / Sen oldun bunlara bak sebep
Mehtap dedi gördüm, ahh onu / Belinde erkek kolu
Deniz güldü halime / Bir avuç su verdi elime
Biterse gözyaşın al dedi / Doldur tekrar yerine...

Yaşar Aksoy ve tercümanı gazeteci merhum Necla Erbakır, 1996 Paris Belleville Festivali'nde Dario Moreno Oturumu'nda ünlü şarkıcıyı anlattılar.

Türkiye'de Dario Moreno üzerine yayımlanan tek kitap, Yaşar Aksoy'un İzmir Büyükşehir Belediyesi yayını olan "**Asansör ve Dario Moreno Anıları**" isimli kitaptır.

imzalı kitap konuklara ve daha sonra halka 10.000 adet olarak ücretsiz dağıtıldı.

Daha sonra 2000 yılında İsrail'e giden gazeteci Yaşar Aksoy, on binlerce kişinin uyuduğu muazzam Tel-Aviv yakınındaki Holon kenti mezarlığında Dario Moreno'nun ve hemen yanındaki annesinin mezarlarını buldu ve çiçek bıraktı. Bu mezarın bulunduğu emeği geçen İsrail'de yaşayan İzmirsporlu eski futbolcu **Yabes**'e de şükran borçluyuz. Ancak o da sonsuzluğa vardı. Mezarın bulunmasında büyük emeği geçen İsrail'deki Türkiyeliler Birliği Başkanı eski İzmirli Eczacı **Moreno Margunato**'ya da binlerce şükran...

Dario Moreno, seni seviyoruz.

Ve unutmayacağız...

Melodilerin hep yüreğimizde çalacak...

Onu kalbimize gömdük

Dario Moreno üzerine yazdığımız bir şiir, sonra müzisyen Prof. Erol Balık tarafından bestelenerek şarkı haline getirildi. Bu nefis şarkının sözlerini aşağıda sunarak, yazımıza son verelim ve Dario Moreno'yu kalbimize gömelim.

**izmir'in çocuğu
tombiş, şen şakrak
güle oynaya yaşadın
hatıralar hayal oldu**

**severiz seni pek çok
asansör'den agora'ya
dilimizdesin kalbimizdesin
deniz ve mehtap neredesin**

**iki boyoz, tek yumurta
kırık gitar, çatlak darbuka
şöhretin yayıldı dünyaya
canım izmir, canım İzmir...**

Yaşar AKSOY
(*"Asansör ve Dario Moreno Anıları"* kitabından)

Kadim kentin

gizemli tüneli...

Kadim demek başlangıcı olmayan kadar eski demektir aslında, tıpkı İzmir gibi. Kentimizden hep “kadim kent” diye bahsederiz, binlerce yıldır birbirinden farklı uygarlıkları ve kültürleri barındırmış olmasıyla övünürüz. Övünürüz övünmesine de İzmir’i bu kadar özel yapan kültürlerin, içinde barındırdığı değerlerin ne kadar farkındayızdır, işte orası tam bir muamma.

İzmirliiler dört kez daha mutlu olacak

Efsane bu ya, Büyük İskender İzmir’e gelir ve Pagos Tepesi’nde ava çıkar. Bir ara Nemesisler tapınağının önündeki ulu çınarın altında uykuya dalar. Rüyasında iki Nemesis, yeni kenti uyumakta olduğu tepenin eteklerinde kurmasını söylerler. Smyrnalıları ise Bayraklı’dan ayrılmak istemezler, onları ikna etmek güçtür. Pausanias’ın anlatımına göre Smyrnalıları Klaros’a elçiler gönderirler ve kâhinlerin yorumunu isterler. Klaros’un Apollon Kâhini’nin yorumu ise ilginçtir:

“Kutsal Meles Çayı’nın yanı başındaki Pagos Tepesi’nde yerleşecek İzmirliiler, eskisinden dört kez daha mutlu olacaklar...”

İlk kişisel başvuru

Tanrı Apollon’un mesajı açıktır; kenti Pagos’un eteklerine taşımalarını ister. Smynalılar yavaş yavaş Bayraklı’dan ayrılırlar ve Kadifekale ile Kemeraltı arasındaki yamaca yerleşirler. Dünyanın ilk coğrafyacısı olarak da bilinen Yunan tarihçi ve filozof Strabon’a göreyse ki Strabon Smyrna’dan “bütün kentlerin en güzeli” diye bahseder, kentin yer değişimini Büyük İskender’in komutanları Antigonos Monophtalmos ve Lysimakhos yapmıştır. Hatta Büyük İskender’in Lysimakhos’u bizzat Klaros’a gönderdiği

Teodora HACUDİ

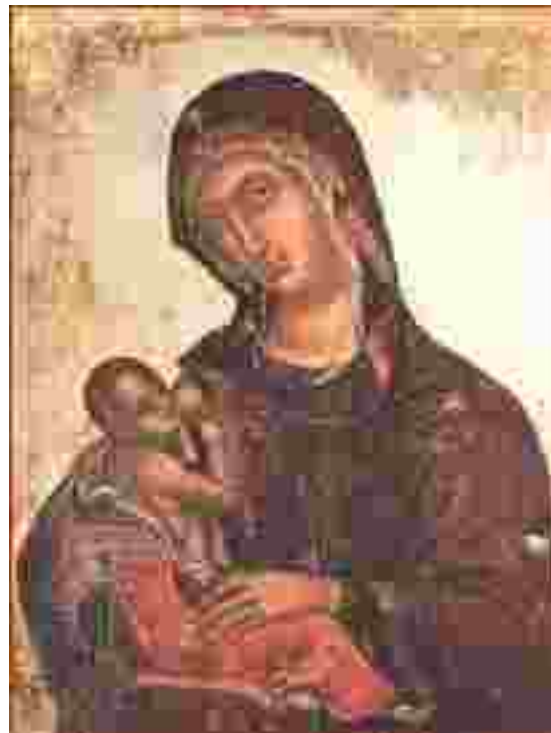
Fotoğraflar Doruk UĞURLUER

Nice uygarlığa ev sahipliği yapan İzmir (Smyrna), Neolitik Dönem’den günümüze önemli bir liman kenti olarak tarihteki yerini hep korumuştur. Bilinen 8.500 yıllık tarihinde kentin ilk yerleşim noktalarına şimdilerin Bornova’sı Burunova’da rastlanır; ardından da Tepekule Bayraklı’da. Günümüzden yaklaşık 2 bin 400 yıl öncesinde nüfus artıp ihtiyaçlar çoğalınca, Smyrnalıları bugün Kadifekale diye adlandırdığımız Pagos’a yerleşmişlerdir.

Düşünde gördü

Helenistik Dönem’de kâhin Tanrı Apollon’a danışılmadan kent kurulamıyordu; aslında bu, dönemin dinsel bir yaptırımıydı. Tüm Antik Çağ kentlerinin -elbette İzmir’in de- kuruluşu çok sayıda söyleneceye, mitolojik öyküye konu olmuştur. Smyrna’nın Pagos’ta

yeniden kuruluşu da Büyük İskender’e dayandırılmıştır. M.S. 2. yüzyılda yaşamış olan Lidyalı gezgin ve coğrafyacı Pausanias; Phillippos’un oğlu Aleksandros’un yani bizim bildiğimiz adıyla Büyük İskender’in, şimdiki kenti uykusunda gördüğü bir düş yüzünden kurduğunu anlatır.

ve bunun Apollon Klaros Bilicilik Merkezine yapılan ilk kişisel başvuru olduğu da söylenir.

Rüyası tasvir edilmiş

İskender'in rüyası Roma Dönemi sikkele-
rinde de betimlenir. British Museum ko-
leksiyonunda bulunan bir örnekte, sikkenin
ön yüzünde Philippus'un (MS. 224 – 249)
büstü arka yüzünde de İskender'in rüyası
tasvir edilmiştir.

Ulu bir çınar ağacının altında, kalkanının
üzerine uzanan İskender'in karşısında -
sağ ellerinde dizgin, sol ellerinde ise cetvel
tutan- iki Nemesis durur. Yunan mitoloji-
sinde "İntikam Tanrıçası" olarak bilinen
Nemesis, aşırı gurura düşenleri cezalan-
dıran tanrıçadır. Dizgin aşırılıkları önlemeye,
cetvel ise tutum ve davranışlardaki aşırılığı
ölçüp, iyiliklerden fazla olup olmadığına
bakmak içindir.

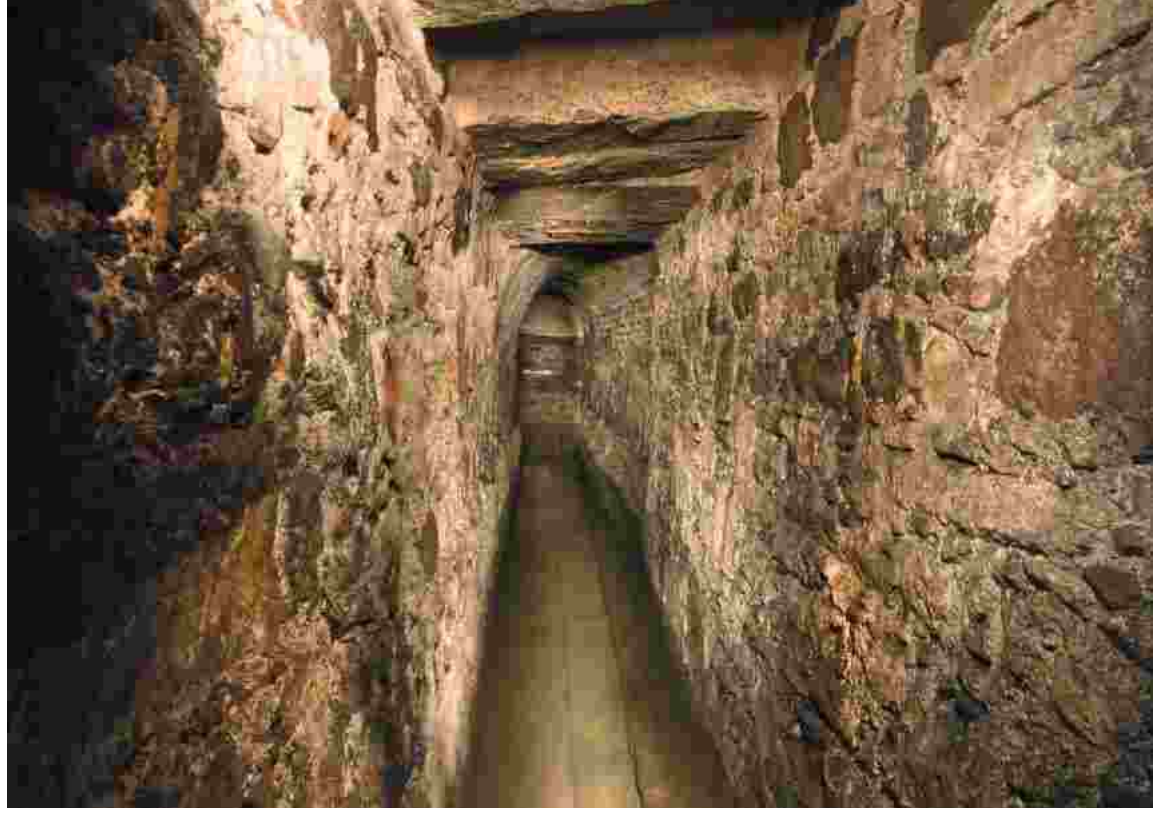
Apollon'un kehanetiyle mutluluğu yaka-
layan İzmirli, Nemesis'in öğretisiyle el-
lerinde cetvel ve dizginlerle bu kadim ge-
leneği sürdürmeye devam ediyorlar.

Kuruluş öyküsünde dahi suyun yeri olan
İzmir'de, farklı söylenceler binlerce yıl
boyunca nesilden nesile aktarıldı.

Yüzyıllar geçtikçe kulaktan ku-
lağa dolaşarak efsaneleşen gi-
zemli dehlizlerin varlığından
bahsedildi. Agora Antik Ken-
ti ile Kadifekale'yi birbirine
bağladığı düşünülen dehlizler,
kimilerine göre Büyük
İskender'in ordusunu Kadife-
kale'ye çıkardığı gizemli bir yol,
kimilerine göreyse akınlardan ka-
çan halkın gizlendiği sığınaklardı. Bu tü-
neller aslında Roma Dönemi'nde
Kadifekale ile Kemeraltı arasında
kurulan Yeni Smyrna'da kentin
su ihtiyacını karşılamak için
yapılan su kanallarından
başka bir şey değildi. Geç
Roma Dönemi'nden başla-
yarak Bizans ve Osmanlı Dö-
nemlerinde de kullanılan su
kanalları, yaklaşık 2 metre 10
cm yükseklikleri ve 90 cm geniş-
likleri ile İzmirlilerin söylencelerini des-
teklercesine atların olmasa bile bir insanın
kolayca ilerleyebileceği boyutlardadır.

Sütveren Meryem Dua Evi

Günümüze kadar gelmiş bu gizemli tü-
nellerden biri de Antik Agora kazı alanının
hemen üst sokağında, 821 sokak üzerinde
bulunan ve içinde Sütveren Meryem Dua
Evi'nin yer aldığı kanaldır. Hz. İsa'nın 12
havarisinden biri olan İncil Yazarı Aziz Yu-
hanna adına inşa edilen Aya Yanni Kilise-

si'nin hemen üzerindeki yamaçta bulunan
bu kanalla ilgili bilgilere 19. yüzyılda İzmir'de
yaşamış olan Alman Arkeolog Georg We-
ber'in kitabında rastlıyoruz.

Weber'in aktarımından o dönemde bir zi-
yaret yeri olduğu anlaşılan bu kanalın, 20.
yüzyılın ortalarına kadar saygı
gördüğü bilinmektedir. Farklı
inançlardan olanların birlikte
yaşama kültürünü belki de
en güzel anlatan örnek-
lerinden biri olan bu kut-
sal mekânı, Hristiyanlar
"Panagia Galatusa" – "Süt-
veren Meryem Dua Evi"
olarak adlandırmışken, İz-
mir'in Müslümanları da ona
"Süt Kuyusu" demişler.

İçinde hala su bulunan kanalın
orijinal seviyesine Bizans veya
Osmanlı Dönemi'nde inşa
edilen merdivenlerle ini-
liyor. "Panagia Galatusa"
tünelin içinde yaklaşık 50
metre ilerledikten sonra
ulaşılabilir bir odacıkta yer
almaktadır. Büyük bir ola-
sılıkla bu bölüm iki farklı ka-
nalla beslenmekteydi. Sola doğ-
ru devam eden bölümde çökme ol-
duğundan daha ileri gidilememekte. Sağa
giden orijinal kanal ise kapatılarak önüne
bir niş inşa edilmiş ve arkada biriken suyun
akması için de nişe bir çeşme konulmuş.

Gelenek devam ediyor

Weber söz konusu nişin üzerinde bugün
hiçbir iz bulunmayan Meryem Ana tasviri
olduğundan bahsetmektedir. Günümüzde
Meryem Ana tasvirinden herhangi bir iz
kalmamış olsa bile nişin üzerindeki çeş-

menin borusu halen mevcuttur.

Farklı inançlardan insanlar bu tünele girip
şifa bulmak için dua eder, adaklarda bulu-
nurlarmış. Gelenlerin çoğu da kadınlarmış;
kimisi sütünün artması, kimisi de bir evlat
sahibi olabilmek için yakarmış. Unutulmuş
olsa bile kaybolmamış olan bu gelenek
günümüzde hala devam etmektedir.

Bu gizemli tünelin girişinin bulunduğu
bina Konak Belediyesi tarafından satın
alınip, restorasyonu yapılarak Kent Tarihi
Birimi olarak hizmete açıldı. Kentte yaşayan
Ortodoks Hristiyan hemşehrilerimizin yanı
sıra yerli ve yabancı turistler için de uğrak
yeri haline geldi.

Şubat 2015 yılında İstanbul Rum Ortodoks
Patriği 1. Bartholomeos'un Sütveren Mer-
yem Dua Evi'ni ziyaretinden sonra, İzmir'de
yaşayan Hristiyan Ortodoksların düzen-
ledikleri ayinlerle Sütveren Meryem Dua
Evi İnanç Turizmi açısından da önem ka-
zanmıştır.

Kadim kentimiz İzmir; içinde barındırdığı
bu kültürel hazinelerle, tıpkı Strabon'un
dediği gibi "bütün kentlerin en güzeli" ol-
maya devam ediyor...

KAYNAKÇA

- Ersoy, A. (2015) *Büyük İskender Sonrasında Antik Smyrna, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı Yayınları, İzmir*
- Weber, G. (Türkçeleştiren ve Yayına Hazırlayan Pınar, İ.) (2011) *İzmir'in Su Yolları, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı Yayınları, İzmir*
- Solomonidis, H.S. (1960) *İzmir Kilisesi, Mavridi Yayınları, Atina*
- (Σολομωνίδης, Χ.Σ.(1960) *Εκκλησία της Σμύρνης, Τυπογραφεία Μαυρίδη, Αθήνα*)
- <http://www.klaros.org> Klaros – Apollon Bilicilik Merkezi
- Hunt, P. (2012) *Alexander the Great's Dream of the Nemeses at Smyrna www.electrummagazine.com (Büyük İskender'in Smyrna'da Nemesisler Rüyası)*

İzmir'in ihtişamlı günlerinde rekortmen bir aile

Dutilh ailesi

■ Sinan DOĞAN

Bir geminin ziftli güvertesinden kendini kurtarıp, Levanten şehrin kıyısına çıkmaktan daha güzel çok az haz vardır" diyor İngiliz yazar ve tarihçi Eyre Evans Crowe. Bir zamanların Doğu Akdeniz'in görkemli günlerini anlatan bu söze "Levant-Akdeniz'de İhtişam ve Felaketler" kitabında yer veren tarihçi-yazar Philip Mansel, Levant'ın güçlü şehirlerinin doğumunu ve yıkımını incelerken, Asya ve Avrupa'nın Smyrna'da buluştuğunu belirtiyor ve ekliyor: "Şayet Konstantiniyye'nin kaderi, doğası nedeniyle büyük bir imparatorluğun payitahtı olsaydıysa, 1922'ye kadar adı Smyrna olan İzmir'in kaderi de büyük bir liman olmalı".⁽¹⁾

Kaderinde "liman kenti" yazan İzmir, 18. yüzyılda Levant'ın en büyük ve en zengin limanı haline geldi. 1748-1789 yılları arasında Fransa'dan çıkan her 4 gemiden biri İzmir'e yanaşıyordu.

Kaderinde "liman kenti" yazan İzmir, 18. yüzyılda Levant'ın en büyük ve en zengin limanı haline geldi. 1748-1789 yılları arasında Fransa'dan çıkan her 4 gemiden biri İzmir'e yanaşıyordu. Ticaret neredeyse ka-

zanç da oradaydı. Ve o yüzyıllarda kazancın peşine düşen Avrupalı tüccarlar, Doğu Akdeniz'e yöneldi. Fransız, Hollandalı, İngiliz, Maltalı, İtalyan tüccar ailelerinin İzmir'e yerleşmeleri de yine aynı dönemlerde gerçekleşti. İzmir'in deniz ticareti sayesinde elde ettiği ve bazı kesintilere rağmen 1980'li yıllara kadar süren ihtişamlı yıllarının en büyük temsilcilerinden biri Dutilh ailesiydi.

Bu ailenin temsilcileri Hendrik ve Karel Dutilh, İzmir'in saygın işadamları arasında yer alır. Gemi taşımacılığı ve turizm alanlarında faaliyet gösteren Dutilh ailesi, 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin en büyük denizci şirketleri arasında yer aldı. Hendrik Dutilh ve Karel Dutilh 6 kez Türkiye, 11 kez İzmir vergi rekortmeni oldu.

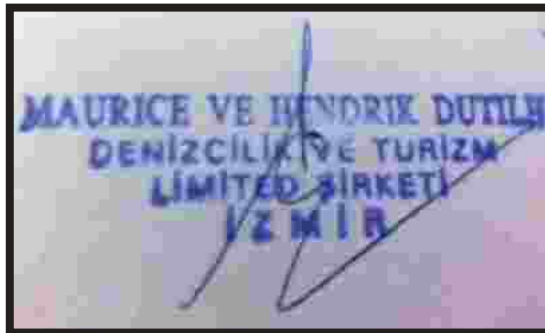
Amsterdam'dan İzmir'e

Dutilh ailesinin kökenleri Fransa'ya kadar uzanır. Fransa'nın Bordeaux şehri yakınında yaşayan Dutilhler, mezhep savaşları sırasında Protestanlara karşı gelişen siyasi ortam sonucu göç eder. Ailenin bir kolu Hollanda'ya, diğer kolu ise İzmir'e gelir. Geçtiğimiz Mart ayında yitirdiğimiz İzmirli sanayici ve yazar Melih Gürsoy, "Tarihi, Ekonomisi ve İnsanları ile Bizim İzmirimiz" kitabında şöyle anlatıyor Dutilh ailesini; "Dutilh ailesi, İzmir'in en eski tüccar ailelerinden birisidir. Bugün Maurice Hendrik Dutilh Koli. Şti., Ava Komandit Şti., Dutilh ve Ort. Denizcilik Turizm, Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi kurucu ortaklarından olan Hendrik Dutilh'in büyük büyük büyükbabası Pere Dutilh, 1762 yılında Amsterdam'da doğmuş ve 1786 yılında İzmir'e gelerek Dutilh Pere

ve Ort. firmasını kurmuştur. Dutilh ailesi İzmir'e gelişlerinden sonra geçen 200 yılı aşkın bir zamandan beri daima ticaret, bankacılık ve gemi nakliye işleriyle meşgul olmuşlardır." (2)

Maurice Octa ve Dutilh'in oğulları Hendrik Dutilh, 12 Mart 1929'da, Karel Dutilh ise 12 Kasım 1939'da İzmir'de doğar. Hendrik Dutilh, babasıyla beraber deniz taşımacılığı ve turizm alanında faaliyet gösteren "Maurice Dutilh Kollektif Şirketi"ni 1958 yılında kurduklarında, henüz Türkiye'de modern anlamda deniz taşımacılığı yoktu. Maurice Dutilh, İzmir'de 3 Temmuz 1960'ta aniden ölür. Bu vefatın ardından şirkete Hendrik Dutilh

Ve o yüzyıllarda kazancın peşine düşen Avrupalı tüccarlar, Doğu Akdeniz'e yöneldi. Fransız, Hollandalı, İngiliz, Maltalı, İtalyan tüccar ailelerinin İzmir'e yerleşmeleri de yine aynı dönemlerde gerçekleşti.

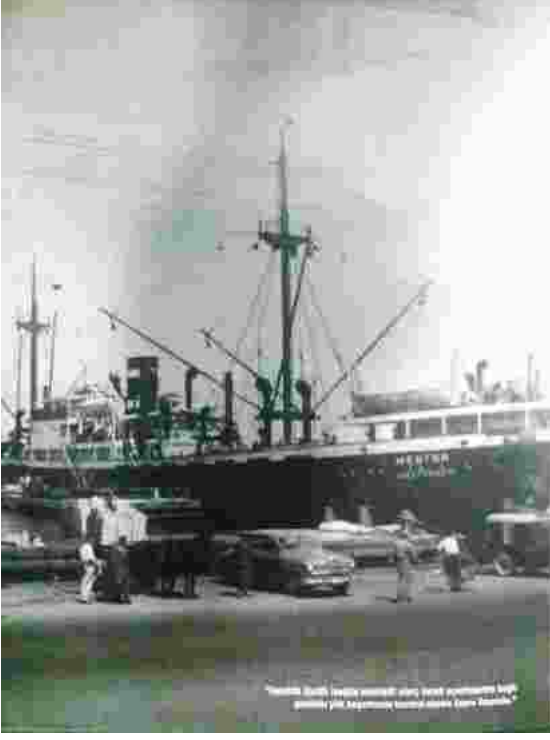
yüzde 60, Karel Dutilh yüzde 40 ortak olur. Ardından şirket, limited şirkete dönüşür. Kısa sürede deniz taşımacılığını büyüterek, birçok uluslararası denizcilik firmasının acenteliğini alırlar. Hendrik Dutilh denizciliği tercih ederken, kardeşi Karel Dutilh'in tercihi turizm olur. Her ikisi de babaları gibi uzun yıllar Hollanda Fahri Konsolosluğu görevini üstlenirler. Ticarete gösterdikleri başarı ile İzmir'in hem uluslararası alanda hem de Türkiye çapında yüz akı olurlar.

Hendrik Dutilh, 1913 yılında Chambre Maritime de Smyrne ismi altında kurulan ancak çalışmalarına Birinci Dünya Savaşı nedeniyle ara veren, 1923 yılında tekrar faaliyete geçen İzmir Deniz Nakliyecileri Derneği'nde 1961-2004 yılları arasında Yönetim Kurulu Üyeliği yapar. 2007 yılından bu yana Dernek'te, Onursal Üye olarak ça-

ışmalarını sürdürür. Denizcilik dünyadaki uluslararası bir meslektir. Farklı kimlikleri ve farklı dilleri bünyesinde birleştiren Levantenlerin, denizcilikte öne çıkması tesadüf değildir. Hendrik Dutilh, İzmir Deniz Nakliyecileri Derneği Tarihi Kitabı'nda bu konuya, kendi hayatından verdiği örnekle şöyle değiniyor: "Bizim meslekte lisan son derece önemlidir. 1929'da doğdum. Liseyi bitirmedim. Ancak Hollanda'ya gittim bir ara ve dil öğrenmeye gayret ettim. Yani İtalyanca, Hollandaca, Fransızca ve İngilizce. Bu lisanları çalışırken ve dışarıdayken ders alıyordum. Bizim gemicilik mesleğinde en lazım olan nokta lisan. İngiliz gelecek, kendi lisanınızla konuşursanız başka İngilizce konuşursanız başka. Fransız ile İngilizce konuşmaktansa Fransızca konuşmak daha farklı bir şey." (3)

Yaklaşık 250 yıl önce Hollanda'dan gelip İzmir'e yerleşen Dutilhler, hep denizciliğin içinde bulundu. Hendrik Dutilh, bir gemi acentesinin müdürü olan babası Maurice Dutilh ile beraber 1958 yılında taşımacılık şirketini kurduğunda Türkiye'de henüz modern deniz taşımacılığı yoktu.

Dutilh ailesi, deniz taşımacılığı ve turizm işini tam da zirvedeyken bıraktılar. 2000 yılında şirketlerini satmaya karar verdiklerinde iş dünyasında ve İzmir kamuoyunda büyük şaşkınlık yaşandı. Ancak gerek Hendrik Dutilh gerekse Karel Dutilh bir kenara oturup emeklilik hayatı yaşamayı tercih etmediler. Hendrik Dutilh, sosyal alanda çalışmalarını sürdürdü. Karel Dutilh ise vefat ettiği Temmuz 2013 tarihine kadar Hollanda Fahri Konsolosluğu görevine devam etti. Çalışırken istihdam yaratıp ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayan Dutilh kardeşler, Türkiye'ye uluslararası yatırımların gelmesine öncülük yaptılar. Ancak mütevazı yaşamlarından hiç taviz vermediler. Davetlerde onlara rastlamak çok zordu. Gazetelerde yayınlanan röportajları ve fotoğrafları çok sınırlı kaldı.

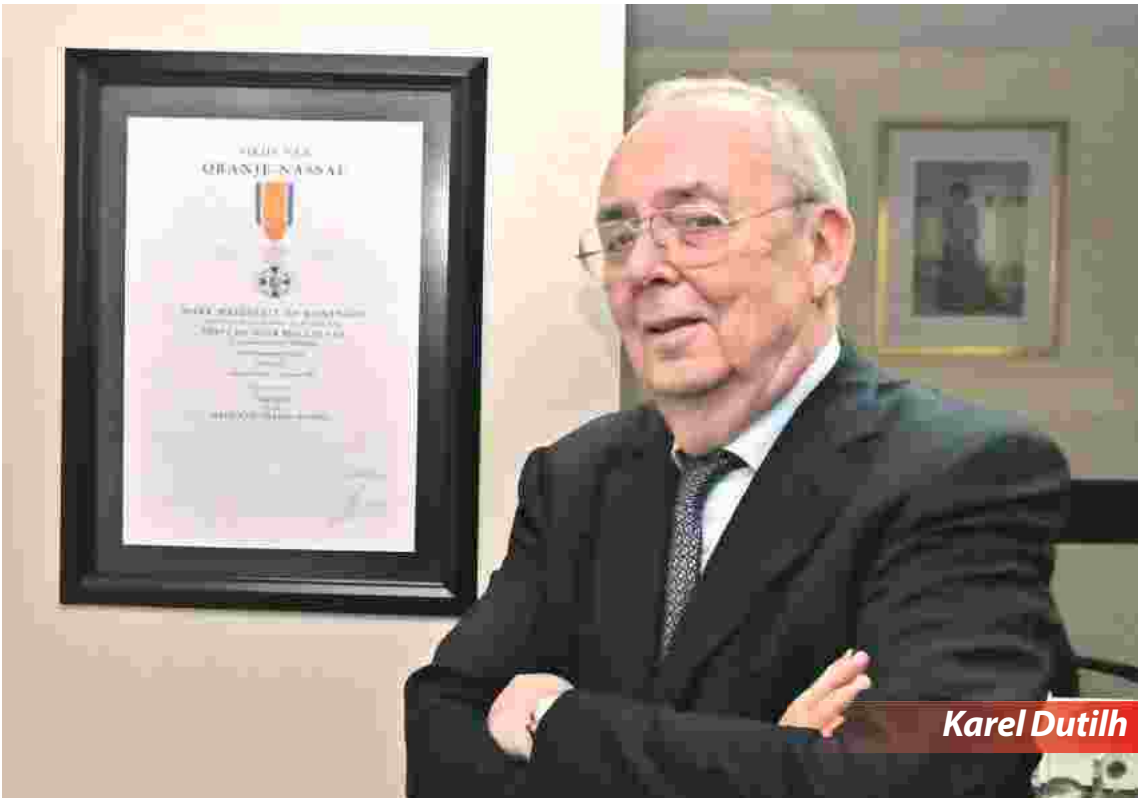
Hendrik Dutilh

“Soyadım İzmir’de yaşasın”

Yeni Asır gazetesinde ekonomi muhabiri olarak çalıştığım dönemde çeşitli defalar görüştüğümüz Karel Dutilh ile sohbet etmek çok keyifliydi. Şubat 2013’te yaptığımız görüşmede Dutilh’e iş hayatını sorduğumda “Tekrar hayata gelsem, yine aynı işi yapardım” yanıtını verecek kadar turizmi severdi. Karel Dutilh’in en büyük üzüntüsü İzmir Alsancak Limanı’nın durumuydu. Dutilh, sorularıma şu yanıtı vermişti: “İzmir, ihracat limanıdır. Limanın bu durumda olması acıklıdır. Bir an önce ne yapılacaksa yapılmalı. İzmir’in gelişmesinin yolu kruvaziyer turizminden geçiyor. Turistler, konteynerlerin arasında yürüyüp İzmir’e girmemeli. Kruvaziyer turlarının başlangıç noktasının İzmir olması önerisi de güzel.”

12 yıl boyunca Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği’nin yönetiminde bulunan Dutilh, turizm şirketlerinin fiyat kırmalarının ve her şey dahil sisteminin Türkiye turizminin canına okuduğunu da belirtmişti. Karel Dutilh, çalışmayı çok severdi. Gençlere tavsiyelerini sorduğumda, “Ağabeyim saat 05.30’da kalkıp işe giderdi. Ben de öyle. Hiç durmadan 12 saat çalışırdık. Cumartesi, pazar, bayram yok. Bana gelen gençlere hep şunu söylüyorum; Bir anda zengin olmayı düşünmeyin. Fiyat kırmayın. Bol bol çalışın” yanıtı vermişti. (4)

Karel Dutilh, soyadının hem de İzmir’de devam etmesini çok önemsiyordu. İzmir Ticaret Odası İletişim ve Tanıtım Müdürü Mert İlkutluğ’a “Ekonomik Vizyon” Dergisi için verdiği röportajda, erkek çocuklarının olmadığını, tek erkek torunu Guillaume Karel Sudan’a Dutilh soyadını vermek için mahkemeye başvurduğunu açıklıyordu. Karel Dutilh, “Dutilh soyadı neden bitsin? Kaç senedir bu isim burada. Torunum buraya gelir mi emin değilim. Belki o, belki onun çocukları İzmir’e gelir. Dutilh ismini

Karel Dutilh

İzmir'de devam ettirirler" demişti. (5)

Bay Karel Dutilh, 18 Temmuz 2013 tarihinde tatil için gittiği Fransa'da hayatını kaybetti. Vefat ettiğinde 73 yaşındaydı. 26 Ağustos 2013 tarihinde İzmir Alsancak Dominiken Kilisesi'nde düzenlenen anma ayininde, Karel Dutilh'in sevenleri bir araya geldi.

"Turist gelmeden deniz şehri olunmaz"

Denizciliğin duayeni Hendrik Dutilh, bugün 87 yaşında. İş hayatındaki gibi çalışkan, titiz ve disiplinli. Kendisini İzmir'e bağlayan en önemli şeyin cana yakınlık olduğunu belirtiyor. Dutilh, "İnsanlar 'Amca nasılsın? Seni görmedik kaç gündür' diye soruyor. Bu beni teselli ediyor" diyor. Sorularına yanıt verirken, İzmir'in geçmişi canlanıyor gözlerimin önünde. Ama Bay Dutilh geçmişte yaşayan insanlardan değil. Geleceğe dair, özellikle de İzmir'in geleceği için ön-görülerini ve hayalleri var.

Bay Dutilh, siz İzmir'in görkemli yıllarını temsil ediyorsunuz. Geçmişin İzmir'i nasıldı?

Ben 14-15 yaşındayken, Birinci Kordon'da Alsancak Vapur İskelesi'nin biraz gerisinde oturuyorduk. O zaman evden kaçıp denize giriyordum. Annemden de dayak yiyordum. Bunu maalesef şimdi yapamıyoruz. İzmir çok değişti. Değişecek de. Ama bazı mekanlar, bazı görünüşler eski İzmir'i andırıyor. Maalesef Kordon dediğimiz yer, eskiden yürüyüş sahasıydı. İki katlı Levanten evleri vardı. Şimdi bu restoranlar, şunlar bunlar derken, orada tek kişi ancak yürüyebiliyor. Rahmetli kardeşim Karel'in Kordon'da evi vardı. "Evime girmek için kuvvet ister" derdi. Bunlar tatsız şeyler. İkinci Kordon da şahane bir yerdi. Eski Levanten ve Rum evleri vardı. Trafik iki yönlüydü. Şimdi babaları koydular. Trafik tek yön oldu. Eskiden Kordon'da yol büyük taşlarla yapılmıştı. Ondan sonra küçük parke taşları koyuldu. Ne arabanın alt kısmı, ne insanın canı kalıyor sallanmaktan. Elbette tüm dünyada nüfus çoğalıyor. Yeni oteller yapılıyor. Onun için belediyeler 5-10 seneyi değil 40-50 sene sonrayı düşünerek yolları düzenlemeli.

2000 yılında Dünya Gazetesi'nde muhabirken, sizin denizcilik işlerinizi sattığının haberini yapmıştım. Neden böyle bir karar almıştınız?

Evet, 2000 senesinde işimizi kardeşimle sattık. Bunun üç sebebi var. Birincisi ben o zaman 71 yaşındaydım. Kardeşim de 62 yaşındaydı. Benim de kardeşimin de kızları bu işi girişmek istemiyorlardı. İkinci sebep dünyada deniz ticaretindeki gelişmeydi.

İzmir Ticaret Odası Başkanı Ekrem Demirtaş Karel Dutilh (sağdan ikinci) ve Hendrik Dutilh'e (en sağda) plaket verirken...

Armatörler acentenin karına ortak olmak istediler. Bugün artık çok acentenin işini armatör aldı. Acenteye çok küçük pay verdi. Bunu o zaman iyi görüp, doğru zamanda çıkış yapmışız. Bu sadece İzmir'de ve Türkiye'de değil tüm dünyada böyle. Acentelerin derneği Deniz Nakliyecileri Derneği'nin galiba 30-32 üyesi var. Ama onlardan belki 2-3 tanesi doğru dürüst kar yapıyor. Üçüncü sebep elektronik işinin çok ilerlemesiydi. Daha önce kendi işimizde tüm kontrol bizdeydi. Ama elektronikteki gelişmelerden sonra kontrolü kaybediyorsunuz.

İzmir bir zamanlar deniz ve liman şehriydi. Bugün İzmir'e deniz şehri diyebiliyor muyuz?

Bunun olması için turist lazım. Turist gelmezse deniz şehri olamazsınız. Ha uçakla ha gemilerle mutlaka turist gelmeli. Bir Ceno, Monte Carlo, Nice gibi... Bu sorunun cevabı çok kolay. Turist gelsin, olur.

Alsancak Limanı'nın şehir içinde kaldığı, taşınması gerektiği konuşuluyor. Şehir içinde liman olur mu?

Şehrin içinde liman olur. Olmaması için bir sebep yok. Ama limanı işleten iyi yönetecek ki turistlerin ayak bastığı yerde konteynerler, kamyonlar olmayacak.

Sizleri İzmir'e bağlayan nedir?

İklimi, insanların yakınlığı ve şimdiye kadar trafiğin normal olması. İstanbul felaket. İnanır mısınız 10-15 sene evvel bir toplantı için İstanbul'a gitmiştim. Taksim'de bir taksiyle havaalanına gidiyorum. Havaalanına 20 kilometre kala şoför, "Devam etmem abi" dedi. Bagajımı yol kenarına çıkardı. Allah'tan bir taksi daha geldi de bindim

gittim. Ondan sonra dedim ki İstanbul'da yaşamak zor. İzmir'e gelince rahatlıyorum.

İzmir'in en çok neresini seviyorsunuz?

Her yeri seviyorum. Eskiden Kuşadası'nda evimiz vardı. Sonra Urla'da evimiz oldu. O yöreleri çok severim. Şimdi Çeşme'de evimiz var. Çeşme'ye gidip geliyorum. En çok sevdiğim yer ise Alsancak. Herkes tanıdık.

Çankaya'da Aya Fotini Kilisesi'ne hep destek oldunuz. Kilisenin öyküsünü anlatabilir misiniz?

Bu kilise Hollanda Protestanları Kilisesi'ydi. 1960'lı yıllarda, İzmir'de Rumların ibadet edecekleri bir kiliseleri yoktu. Rumlar, bu kiliseye talip oldular. O zamanki Yunan Başkonsolosu ile Fahri Konsolosu olan babam görüştüler. Büyükelçiler arasında da konuşuldu. Türkiye Cumhuriyeti'nin onayından sonra Yunan hükümeti kiliseyi Hollanda'dan kiraladı. Bakımı, onarımı Yunanlar aitti. Rahmetli babama bu desteğinden dolayı Yunan hükümeti tarafından nişan verildi. Kilisenin girişinde onun namına bir plaket var. Önce ben, sonra kardeşim Karel, Hollanda Fahri Konsolosu olunca kiliseyle ilgilendik. Kilise, hem Türkiye hem Hollanda'da eski eser kapsamında.

Dipnotlar

- (1) Philip Mansel-Levant-Akdeniz'de İhtişam ve Felaketler
- (2) Melih Gürsoy-Tarihi, Ekonomisi ve İnsanları ile Bizim İzmirimiz
- (3) Prof.Dr. Kemal Arı-100. Yılında İzmir Deniz Nakliyecileri Derneği Tarihi
- (4) Yeni Asır-13 Şubat 2010
- (5) Ekonomik Vizyon-Ocak 2012

Kıvrımlı sokakların büyüleyici konutları

Basmane çok eski zamanlardan günümüze değin geniş bir yelpaze... Biraz eski, biraz yeni ama düşünemeyeceğiniz ancak görebileceğiniz kadar büyüleyici... Bir gün Basmane'nin hüzünlü ancak bir o kadar da büyümlü sokaklarında kaybolmanız dileğiyle...

Yrd. Doç. Dr. Aygül Uçar

Sanat Tarihçisi

Kemeraltı... Dünyanın en uzun çarşılarından biri... Ve hemen arkasında, Basmane'de, geleneksel konut dokusunun yer aldığı büyümlü sokaklar... Çok değil bir yüzyıl öncesinin en güzel sokakları...

Bugün biraz hüzünlü görüntüsü var... Olsun ne fark eder ki? Büyük bir mirası barındırmıyor mu? Cami, kilise, sinagog, çeşme, sebil, türbe, mezar taşı, konak/köşk, konut, daha sayamadığım pek çok taşınmaz kültür değeri, hepsi burada değil mi? Bu yazımda size Basmane'nin kıvrımlı sokaklarının büyüleyici konutlarından kısaca söz etmek istiyorum...

Aynı coğrafyada farklı konut

Var olduğu günden itibaren koruma, korunma, uyuma, yeme-içme gibi yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çeşitli barınma yapıları kullanan insanoğlu, yerleşik yaşama geçerek daha konforlu yapılar inşa etmiş. Toplumun en küçük birimi olan ailenin birlikte yaşadığı, huzuru bulduğu, sevinçleri üzüntüleri paylaştığı mekanlar olarak tasarlanan konutlar bu yapılar arasında yerini almış. Konutların mekansal tasarımları, inşa malzemeleri ve bunları süsleyen çeşitli öğeler yaşanan coğrafya, iklim, inanç sistemi, yaşayış tarzı ve ekonomik koşullar gibi nedenlere göre farklılık göstermekte. Yağışın az olduğu bölgelerde toprak, yağışın ve ormanın çok olduğu yerlerde ahşap, yazlarının çok sıcak geçtiği bölgelerde ise taş evlerin yaygın oluşu daha çok coğrafya ve iklim gibi sebeplere bağlanabilirken, aynı coğrafyada birbirinden farklı konutların bir arada görülmesi ise toplumsal yapıdaki çeşitlilikle açıklanmalı.

İzmir kozmopolit bir kente dönüşmüş

Antik çağlardan günümüze kadar ticari kimliği ile ön plana çıkmış bir kent olan

İzmir her dönem farklı din, dil, ırk, ve kültür değerlerine sahip topluluklar için adeta bir çekim merkezi olmuş. Özellikle 18. yüzyıldan itibaren Ortadoğu'nun önemli bir limanı olan İzmir, Müslüman, Yunan, Ermeni ve Yahudi cemaatlerle birlikte ticaret yapmak için buraya gelen Levanten denilen Avrupalıların birlikte yaşadığı kozmopolit bir kente dönüşmüş. Her bir cemaatin belli başlı faaliyetlerine ve kendi aralarında sürdürdükleri ilişkilere bağlı olarak farklı mahallelerde oturduklarının bilinmesine rağmen, bu topluluklar çoğu zaman iç içe geçmiş. İzmir'de mekansal kuruluşları, kullanılan malzemeler ve süsleme öğeleri farklı bir çok konutun olması toplumsal yapıdaki bu çeşitliliğe bağlı.

Üç ana konut tipi

Kentin Kadifekale ve eteklerinde Türk evleri, Buca, Bornova, Bayraklı, Göztepe gibi yerleşim bölgelerinde azınlıkların geliştirdiği evler, Buca ve Bornova'da ise Levanten köşkleri olmak üzere birbirinden farklı üç ana konut tipi görülse de, bu konutların çeşitli varyasyonları kentin tümünde görülebilir. Bu çeşitliliğe bazen de dönemin siyasi düşünceleri ve beğenileri doğrultusunda yeniden şekillenmiş konutlar eklenir. Kısacası kentin kozmopolitliği yapılarıyla da hissedilir.

Türk evi, Rum konutu, kortijo

İşte size Basmane; diğer bir deyişle bir yüzyıl öncesinin büyümlü sokakları, büyüleyici konutları... Günümüze ulaşabilen konutların büyük çoğunluğu 19. yüzyıl ve sonrasında.

Topografyaya göre şekillenerek yer yer daralıp genişleyen Basmane sokaklarında bazen tek tip bir konutun sıra ev şeklinde birbirlerine bitişik dizildiği, bazen aynı sokak üzerinde farklı türde konutların yan yana ya da karşı karşıya yer aldığı görülür. Türk evi, Rum konutu, kortijo...

Adları değişse de komşuluk, hoşgörü, saygı, sevgi değişmez...

Bu geleneksel dokuda günümüze az sayıda ulaşabilen Türk evlerini Tilkilik, Dönertaş gibi Türklerin yoğun olarak yerleştiği mahallelerde gezerken mutlaka görürsünüz. Bu konutların sayıca azlığını inşa malzemesinin doğa koşullarına göre dayanıksızlığı, yangın gibi afetlerde çabuk yok oluşu, kullanıcılarının yeterli özeni göstermemeleri gibi sebeplerle açıklamak mümkün. Çoğunda sokak-bahçe-konut ilişkisi kurulmuş. Aile mahremiyeti anlayışının sonucu içe dönük bir tasarım sergileyen bu yapılarda günlük yaşamın büyük bir kısmı avluda/bahçede geçer. Avlunun/bahçenin günlük işlere yönelik tasarlanması sonucu burada genellikle kuyu, havuz, çeşme gibi bir ya da birkaç su ögesi bulunur. Neredeyse tamamı iki katlı olarak inşa edilen bu konutlar topografyaya göre şekillenmiştir ve bu nedenle de belirli bir cephe tasarımı

tekrar etmez. Bu konutların en önemli ortak özelliği üst katlarda yer alan çıkmalardır. Parselin düzgün olmayışından kaynaklanan alt kattaki eğrisel mekânlar üst katlarda çıkmalarda yardımcıyla dörtgen mekânlara dönüştürülür. Bu mekânlar eli böğüründe adı verilen eğimli ahşap payandalarla desteklenir. Bazı konutlarda pencerelerin önünde sokağı farklı açılardan görmeyi sağlayan ve "cumba kafes" olarak adlandırılan ferforjeler bulunur. Kişisel ihtiyaçlar için tasarlanan yüklük, gusülhane, dolap gibi elemanlar odaların içlerinde yer alır. Bazı evlerde odalara girişi sağlayan kapılar üzerinde ya da duvarlarda Arapça "Maşallah" yazısı, bitkisel süslemeler ve mimari tasvirlerin olduğu dikkati çeker.

Dışa dönük konutlar

Basmane'de bol sayıda "Rum konutu", yani tipik "İzmir konutu" var. Bu konutlarda sokak-konut-bahçe ilişkisi kurularak günlük

yaşam sokaktan koparılmamış. Dışa dönük konutlar... Cephe ve plan özellikleri bakımından birbirlerine benzeyen bu yapılar çoğunlukla dar ve uzun dikdörtgen şekilli parseller üzerine; tek kat, bodrum + tek kat, iki kat ya da bodrum + iki kat olarak inşa edilmiş. Genellikle depolama işlevi gören bodrum kat, diğer katlardaki pencere akalarına yerleştirilmiş olan açıklıklar sayesinde evin havalandırılmasını da sağlamakta. Bu konutların giriş katı, gündelik yaşamdaki ihtiyaçları karşılayacak oturma odası, mutfak, tuvalet, banyo gibi servis mekânlarına hizmet verirken, üst kat çoğunlukla yatak odalarına ayrılmış. Evler, dar olan cephelerinin sokak tarafına bakması sonucu çoğunlukla yan hollü cephe düzeni ve plan şeması göstermekte. Cephenin 1/3'ünü kaplayan ve birkaç basamakla sokak zemininden yükseltilmiş girişler, genellikle eyvan şeklindeki bir nişin dip duvarı üzerine yerleştirilmiş. Giriş açıklığı genellikle çift kanatlı, süslemeli, demir bir kapıyla kapatılmış. Bu konutların en belirgin özelliği ise üst katta, genellikle cephe ortasında veya cephenin bir yanında cumba bulunması. Basmane'nin büyüğü sokaklarında gezerken sabah saatlerinde cumbadaki sandalyemde oturup imbat esintisi ile keyif kahvemi yudumladığımı hayal ederim hep. Düşünmesi bile çok güzel...

Hüzünlü konutlar

Bir de özünü kaybetmemiş, ama kimliksizleştirilmiş konutlar var... Hüzünlü konutlar... İlk bakışta yakın zamanda yapılmış bir bina izlenimine kapıldığınız, ancak dikkatlice baktığınızda ayrıntılarında Rum konut mimarisini özellikleri taşıdığını gördüğünüz yapılar. Günümüz kullanıcılarının vefasızlığı sonucu balkon, ilave kat gibi eklemelerin yapıldığı, pencere ve kapı oranlarının değiştirildiği yapılar bunlar... Kiraya verilmiş ilave kat titreyen beden duvarları tarafından taşınırken, küçücük balkon sokakta havasızlıktan boğulur aslında. Siz bu binaları görmeyin, görmezden gelin... Onlar hüzünlü dursunlar yerlerinde.

Ve kortijolar...

15. yüzyıldan itibaren Sefarad ağırlıklı bir Musevi cemaatine ev sahipliği yapan kentimizde, Sefaradların İspanya'dan buraya taşıdıkları kültürleri, yaşam biçimleri gibi etkenlerle şekillenmiş konutlar. Dışarıdan küçük, dar bir girişle ulaşılan ancak avlusuna ulaştığınızda "inanmıyorum" dediğiniz, sizi hayrete düşüren sürpriz konutlar... Bir avlu etrafına sıralanmış çok sayıda oda. Avlu ortak, banyo ortak, tuvalet ortak, sevinçler ortak, acılar ortak, yaşam ortak...

Ve zaman zaman bu da ne güzel dediğiniz konutlar... Osmanlı'nın çöküşünün hızlan-

dığı 20. yüzyıl başlarında ulusal bir bilinç yaratılmak için dönemin düşüncesiyle şekillenmiş konutlar... I.Ulusal Mimarlık Dönemi konutları... Bu dönemin mimarları, mimarlığı ulusal bir bilinç yaratmaya yardımcı olabilecek bir araç olarak görmüş, inşa ettikleri yapılarda Osmanlı mimarlığının klasik değerlerini yansıtmayı amaçlamış. Kaynağı Anadolu Türk Mimarisi olan, 1908-1930 yılları arasında etkili olduğu görünen I.Ulusal Mimarlık Dönemi yapılarında, Osmanlı mimarisinin pencere, saçak, kemer, kubbe, sütun gibi yapı öğeleri, süslemede Selçuklu ve Osmanlı motiflerinin kullanıldığı görülür. Cepheler kabartma hatayı üsluplu bitki motifleri, rozetler, çini panolar ve geometrik Selçuklu desenleriyle bezenir.

Bu konutlara 1940'lı, 1950'li, 1960'lı,..... yılların konutları da eklenir.

Kısacası Basmane çok eski zamanlardan günümüze değin geniş bir yelpaze... Biraz eski, biraz yeni ama düşünemeyeceğiniz ancak görebileceğiniz kadar büyüleyici... Bir gün Basmane'nin hüzünlü ancak bir o kadar da büyüğü sokaklarında kaybolmanız dileğiyle...

Acil Telefonlar

AKS 110
ACİL SERVİS 112
POLİS İMDAT 155
JANDARMA 156
SU ARIZA 185
CENAZE HİZMETLERİ 188

Ulaşım

Otogar (İzotaş)
0 232 472 10 10
Üçkuyular Terminali
0 232 259 88 62
Adnan Menderes Havalimanı
0 232 274 26 26
THY 0 232 484 12 20
TCDD Basmane Garı
0 232 484 53 53
TCDD Alsancak Garı
0 232 464 77 95
Denizcilik İşl. (Liman)
0 232 425 87 00

Konak Belediyesi Evlendirme Memurlukları

Fuar Evlendirme Memurluğu
0 232 425 24 60
Eşrefpaşa Evlendirme Memurluğu
0 232 250 25 05
Gültepe Evlendirme Memurluğu
0 232 457 49 90
Güzelyalı Ümit Besen Evlendirme Memurluğu
0 232 285 05 07

Konak Belediyesi Müdürlükler

Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
0 232 489 45 22
Bilgi İşlem Müdürlüğü
0 232 445 19 40
Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü
232 482 10 36
Emlak ve İstimlak Müdürlüğü
0 232 489 45 18
Fen İşleri Müdürlüğü
0 232 489 48 58
Hukuk İşleri Müdürlüğü
0 232 489 31 73
İnsan Kaynakları ve Eğitim Müdürlüğü
0 232 484 14 99
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü
0 232 422 68 07
Mali Hizmetler Müdürlüğü
0 232 484 09 99
Plan ve Proje Müdürlüğü
0 232 489 45 59
Park ve Bahçeler Müdürlüğü
0 232 445 43 90
Sağlık İşleri Müdürlüğü
0 232 482 20 75
Temizlik İşleri Müdürlüğü
0 232 433 36 30
Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü
0 232 459 97 95
Veteriner Müdürlüğü
0 232 459 24 10
Zabıta Müdürlüğü
0 232 484 15 10
Merbel Genel Müdürlüğü
0 232 464 41 52

Resmi Daireler

Valilik
0 232 455 82 82
Büyükşehir Belediye Başkanı
0 232 293 12 00
İZFAŞ 0 232 497 10 00
Ege Serbest Bölge Md.
0 232 251 35 94
TRT Bölge Md.
0 232 463 02 03
Basın Yayın ve Enformasyon İl Müdürlüğü
0 232 489 42 91
Emniyet Müdürlüğü
0 232 489 05 00
Güney Deniz Saha Komutanlığı
0 232 463 01 00
Hava Eğitim Komutanlığı
0 232 285 96 50
İl Gençlik ve Spor Müdürlüğü.
0 232 464 82 08
İl Müftülüğü
0 232 441 82 01
Meteoroloji Bölge Müdürlüğü
0 232 285 39 65
Defterdarlık
0 232 483 09 25
Milli Eğitim Müdürlüğü
0 232 477 21 00
Ulaştırma Bölge Müdürlüğü
0 232 495 20 00
Ege Bölgesi Sanayi Odası
0 232 441 09 09
İl Sağlık Müdürlüğü
0 232 441 81 11
Çevre İl Müdürlüğü
0 232 341 68 00
Dokuz Eylül Üniversitesi
0 232 464 80 47
Ege Üniversitesi
0232 388 01 10
Yüksek Teknoloji Enstitüsü
0232 750 60 00

Hastaneler

Hastane Poliklinik AĞIZ BİRLİĞİ AĞIZ VE DİŞ SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ
Ali Çetinkaya Bulvarı No: 34/1
Alsancak Tel: 0232 463 86 88
ATA DİŞ POLİKLİNİĞİ
Vasif Çınar Bulvarı Çelebi Apt.
No: 25 K:2 D:4 Alsancak
Tel: 0 232 464 86 26
ATAKALP HASTANESİ
1418 Sok. No: 16 Kahramanlar
Tel: 0 232 483 14 14
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ ZÜBEYDE HANIM HAST.
6371 Sok. No:34 Bostanlı
Tel: 0 232 241 10 00
DENTAKİD ÖZEL SAĞLIK HİZMETLERİ
Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 53/4
Alsancak Tel: 0 232 465 11 05
DENTORİON AĞIZ DİŞ ESTETİK MERKEZİ
Mustafa Bey Cad. No:1/1 D:18
Alsancak Tel: 0 232 464 88 11
DIET INN BESLENME VE DİYET DANIŞMA MERKEZİ
Kıbrıs Şehitleri Cad. Mayıs Apt.
No: 4/7 Alsancak
Tel: 0 232 463 53 67 - 463 53 29
DİZDARER ÖZEL SAĞLIK
1394 Sok. No: 11 D:9 Alsancak
Tel: 0 232 464 04 06

DOĞU-ŞAN ÖZEL AĞIZ VE DİŞ SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ

Cumhuriyet Bul. No: 181 D:3
Alsancak Tel: 0 232 421 59 65
DR. CEVDET TUĞRUL MEMEMER. ANKA ÖZEL SAĞLIK
Ali Çetinkaya Bul. No: 58/1
Alsancak Tel: 0 232 446 84 75
DR. A. KADİR DEMİREL DİŞ KLİNİĞİ
Ali Çetinkaya Bul. No: 70 K:2
D:204 Sağlık Sitesi Alsancak
Tel: 0 232 421 89 12
www.kadirdemirel.net
DUYMER İŞİTME CİHAZLARI MERKEZİ
1720 Sok. No: 2 Karşıyaka
Tel: 0 232 364 22 59
Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 4
Alsancak Tel: 0 232 463 74 55
EL MİKROCERRAHİ ORTOPEDİ TRAVMATOLOJİ HASTANESİ
1418 Sok. No: 14 Kahramanlar
Tel: 0 232 441 01 21
GELİŞİM EGE SPECT TEŞHİS MERKEZİ
Mimar Sinan Cad. No: 13/1
Kahramanlar Tel: 0 232 464 22 32
İDEAL AĞIZ VE DİŞ SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ
Talatpaşa Bul. No:16 D:1
Alsancak Tel: 0 232 463 09 39
www.idealclinic.com
İLGİM KADIN HASTALIKLARI VE DOĞUM MERKEZİ
Talatpaşa Bul. 1434 Sok. No: 1/6
Alsancak Tel: 0 232 463 89 29
www.ilgim.com.tr
İRENBE TIP VE TÜP BEBEK MERKEZİ
Talatpaşa Bul. 1436 Sok. No:6
Alsancak Tel: 0 232 464 58 88 (pbx)
KENT HASTANESİ
8229 Sok. No:30 Çiğli
Tel:0 232 386 70 70
KÜLTÜR TIP LABORATUVARI
1394 Sok. No: 11 Alsancak
Tel: 0 232 464 42 32
LAMED ÖZEL SAĞLIK HİZM.
1359 Sok. No:1 K:2 D: 5-6
Umut Sitesi Alsancak
Tel:0 232 464 22 33
ORTE AĞIZ DİŞ SAĞLIĞI
Ali Çetinkaya Bul. No: 67/3
Alsancak Tel: 0 232 465 05 50
ÖZEL ÇINARLI HASTANESİ
Anadolu Cad. No: 14 Çınarlı
Tel: 0 232 462 27 27
ÖZEL KENT TIP MERKEZİ
Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 140
Alsancak Tel: 0 232 488 28 28
ÖZEL SMYRNA ART TÜP BEBEK MERKEZİ
Anadolu Cad. No: 34 Bayraklı
Tel: 0 232 461 93 33 - 461 68 63
RETİNA GÖZ MERKEZİ
Talatpaşa Bul. 1488 Sok. No:3
Alsancak Tel: 0 232 464 49 49
SERDAR ÖZLER GÖZ KLİNİĞİ
1382 Sok. No: 32/4
Alsancak Tel: 0 232 463 98 76
STAR KADIN SAĞLIĞI
Ali Çetinkaya Bul. No: 66/4
Alsancak Tel: 0 232 464 71 51
TALATPAŞA TIP LAB.
Talatpaşa Bul. No: 61/2
Alsancak Tel: 0 232 463 08 97

TÜRKER DİŞ TEDAVİ ORTODONTİ İMPLANT

1438 Sok. No: 1 Sema Apt.
Alsancak Tel: 0 232 422 43 43
TÜRK KANSER ARAŞTIRMA VE SAVAŞ KURUMU İZMİR
Mahmut Bozkurt Cad. No: 47 /2
Alsancak Tel: 0 232 464 85 84
VELİ LÖK ÖZEL TEDAVİ MERKEZİ
1416 Sok. No: 11 Kahramanlar
Tel: 0 232 425 85 45
YAŞAM LABORATUVARI
Kıbrıs Şehitleri Cad.
1447 Sk. No: 6/1 Alsancak
Tel: 0 232 464 55 64
ZÜBEYDE HANIM TIP MERKEZİ
Zübeyde Hanım Cad.
No: 39/B Alaybey Karşıyaka
Tel: 0 232 366 22 77

KONAK BELEDİYESİ SEMT MERKEZLERİ**SEMT MERKEZLERİ**

Nazime-Sacide Akarcalı Semt Merkezi
2814 Sok. No: 7
Tel: 0 232 445 29 06
Mersinli/İzmir
Basmane Semt Merkezi
1299 Sok. No: 7 Basmane (Oteller Sokağı)
Tel: 0 232 445 93 79
Agora Semt Merkezi
806 Sok. No: 7 Patlıcan
Yokuşu/Agora
Tel: 0 232 483 05 98
Saadet Mirci Semt Merkezi
843 Sok. No: 50 İkiçeşmelik
Tel: 0 232 425 35 10
İsmetpaşa Semt Merkezi
360/1 Sok. No: 5 İsmetpaşa
Tel: 0 232 457 37 40
Ballıkuyu Semt Merkezi
Kocatepe Mah. Hacı Efendi Cad.
No: 232 Ballıkuyu
Tel: 0 232 446 00 40
Eşrefpaşa Semt Merkezi
İkiçeşmelik Cad. No: 5
Cicipark İçi
Tel: 0 232 250 71 00
Gültepe Semt Merkezi
Plevne Cad. No: 18 Gültepe
Tel: 0 232 433 25 77
Kadın Danışma Merkezi
442 Sokak No:73 Konak
Tel: 0 232 425 35 01
Mehmet Ali Akman Semt Merkezi
4/1 Sokak No: 6
Diyarbakır Apartmanı Güzelyalı
İleri Yaş Sağlıklı Yaşam Merkezi
Halil Rifat Cad. No: 380 Konak
Tel: 484 53 00/2984
Tarık Dursun K. Yazar Evi
269 Sokak No: 12 Karataş

Oteller

AKSAN OTELİ
Gaziler Cad. No: 214-216
Basmane Tel: 0 232 441 70 61
ANEMON İZMİR
Mürsel Paşa Bul. No: 40
Kahramanlar Tel: 0 232 446 36 56
ANEMON FUAR OTEL
1362 Sok. No: 57 Montrö Alsancak
Tel: 0 232 446 06 46

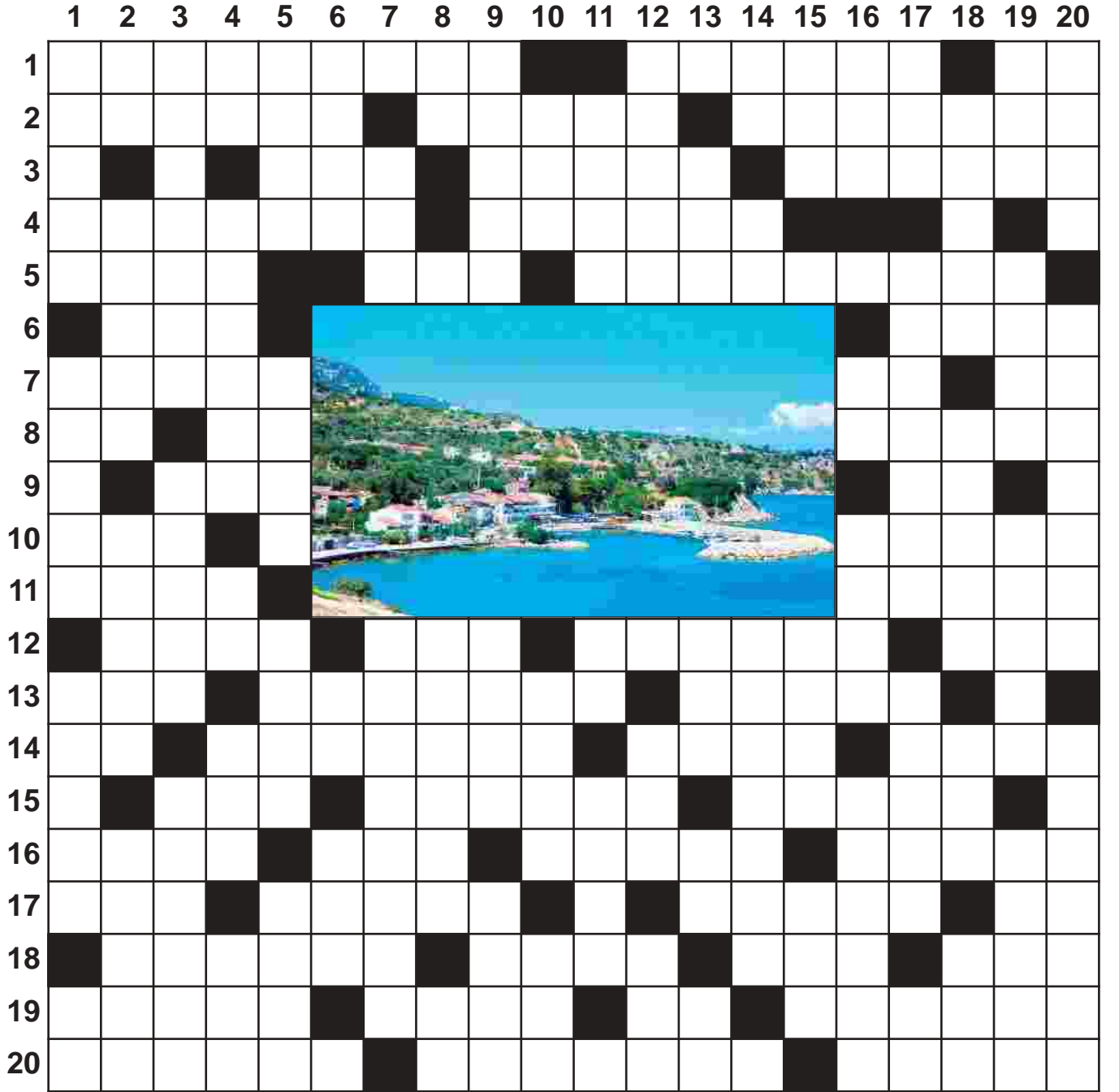

BULMACA... BULMACA... BULMACA... BULMACA... BULMACA...

SOLDA SAĞA

1- Dalış merkezleri ve balık lokantaları ile ünlü, yaklaşık on bin nüfusu ile İzmir'in en küçük ilçesi - Bir iş için ayrılan bütçe - Hayret sözü 2- Sahibi belli olmayan eser - İlkel bir tarım aracı - Bahane 3- Atların ayağına takılan demir parçası - Yazı aracı - Tanelerden oluşmuş 4- Büyük toprak parçası, kıta - Başkaları tarafından bilinmesi sakıncalı görülen bir gerçeği saklamaktan vazgeçip açıklama 5- Gidilecek yön, izlenecek yol - Karada 1609, denizde 1852 metre olarak kabul edilen bir uzaklık ölçü birimi - Bir bilim kolunun türlü konuları üzerine yazılmış yazı ve eserlerin hepsi 6- Aklın erişemediği, açıklanmayan veya çözülemeyen şey - Casus 7- Güneşin doğduğu saat - İlave - Kalsiyumun sembolü 8- Dünyanın uydusu - Bir nota - Değiş tokuş, trampa 9- Ün, nam - Sodyumun sembolü 10- İzmir'in de içinde bulunduğu coğrafi bölge - Şans 11- El sıkışma - Amerikan tohumundan yurdumuzda üretilen bir pamuk türü 12- İzmir'in bir ilçesi - Etrafı su ile çevrili kara parçası - Tropikal bir bitki ve bu bitkinin, tadı çok sevilen meyvesi - Voleybol ve teniste maçın her bir bölümü 13- Kimyasal enerjiyi elektrik enerjisine çeviren araç, batarya - Arabalı vapur - Bir parça, azıcık 14- İlkel bir silah - Büyük zarar, üzüntü ve sıkıntılara yol açan olay veya durum, yıkım, bela - Oyunda yenen ve yenilen olmaması, berabere kalma - Çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü, 15- Tellerden oluşan ve kasılarak vücut hareketlerini sağlayan organ ve bu organın teli dokusu - Lisede okuyan öğrenci - Adlar, isimler 16- Paylama - Karışık bir sorunun içinden çıkma, sonuca varma - Müzikli eğlencelerin yapıldığı yer, gece kulübü - Sıvı, akışkan 17- Boyun eğen, kendini başkasının buyruğuna bırakan - Genelge, sirküler - Yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis - Bir nota 18- Yolculukta ve askerlikte kullanılan, boya veya bele asılı olarak taşınan, genellikle aba, deri veya metalden yapılmış su kabı - Umma, beklenti, umut - Bir yapıda iki döşeme arasında yer alan daire veya odaların bütünü - Ok atmaya yarayan, iki ucu arasında kiriş gerilmiş, eğri ağaç veya metal çubuk 19- Hastalık - Yer altındaki tarihsel değeri olan şeyleri, yapıları ortaya çıkarmak amacıyla arkeologlarca toprağın belli kurallara ve yöntemlere göre kazılması, araştırılması - Beddua - Gereken yiyecek ve içecek şeyler, azık 20- Öğeler, unsurlar - Vücutta görülen gevşeklik, ağırlık, tembellik - Bir olayı ve durumu gerektiren, doğuran başka olay veya durum, sebep

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1- Bir peynir türü - Eğer, belki, farzedelim ki - Kutup - Fas'ın plaka işareti 2- En kısa zaman parçası - Bugün Kuzey Kafkasya'da yaşayan bir Türk boyunun adı - Roman üslûbundan sonra gelen abartılı dantela dokusunda Orta Çağ mimarlık üslûbu - Vakit 3- Ofset baskı sistemi - Bir konuyu açıklamaya yarayan resim veya çizim Gemilerde oda 4- Hatırla, yad et - Kaza ile, yanlışlıkla - Utanma, utanç duyma - Kadınların süs için göz kapaklarına sürdükleri çeşitli renkte boya, düzgün - Genellikle içine sulu şeyler konulan metal vb.nden yapılmış kap 5- Yapı - Son yıllarda tehlikeli hale gelen

öldürücü bir haşere - Anadolu'nun batı kıyısında, Selçuk ilçesi sınırları içerisinde bulunan antik kent - Genellikle tavşan avında kullanılan, uzun bacaklı, çekik karınlı, çok çevik bir köpek türü 6- Çıkar yıl, çare - Yabancı - Sıcak, kızgın, yakıcı 7- Mikroskop camı - İki şey arasında açıklık oluşturmak, yarı açmak 8- Akıl - İzmir'in bir ilçesi - Arazi ölçülerinden 9- Bir yerden alıp başka bir yere iletme, aktarma, taşıma - Gereksiz, yersiz, boş - Sanat ve bilim eserlerinin, sanat ve bilime yarayan nesnelere saklandığı, halka gösterilmek için sergilendiği yer veya yapı 10- Kış aylarında kurulan keklik tuzağı - Yolcu ve turistlere geceleme imkânı sağlamak, bunun yanında yemek, eğlence vb. hizmetleri sunmak amacıyla kurulmuş işletme - Büyük çivi 11- Hastalıklı, sakat - Astatinin sembolü - Otel, tiyatro vb. yerlerde girişe yakın geniş yer 12- Bir sorunu çözmek

üzere öne sürülen görüş, düşünce, teklif - Dökme demir, font - İşlenecek bir nesnede bulunması gereken ısının, nemin yeterli olması durumu 13- Satrançta yenilgi - Kalın ve kaba bir kumaş - İsim - Helyumun sembolü 14- İlaç, merhem - Demirin sembolü - Bir şeyin iyi veya kötü olma özelliği, kalite 15- Bir şeyi veya kişiyi övmek için yazılan yazı veya şiir - Doğuda bir nehrimiz - Bir ilimiz 16- Eziyet etme - Bir besin - Kaygı - Cüzzamlı (halk) 17- Yapılarda kullanılan kalın ağaç, tomruk - İlişki (halk) - Taban, döşeme, yer - Bir bağlaç 18- Orta kaldırım - Kalın biçilmiş uzun tahta - Eşi olmayan, biricik, yegâne - Anma 19- Rüzgâr - Hindistan'da prenlere verilen unvan - Mesaj - Aruz vezninde kısa okunması gereken heceyi ölçüye uydurmak için uzun okuma 20- Çabuk davranan, çevik - Öğüt - Kesinlikle

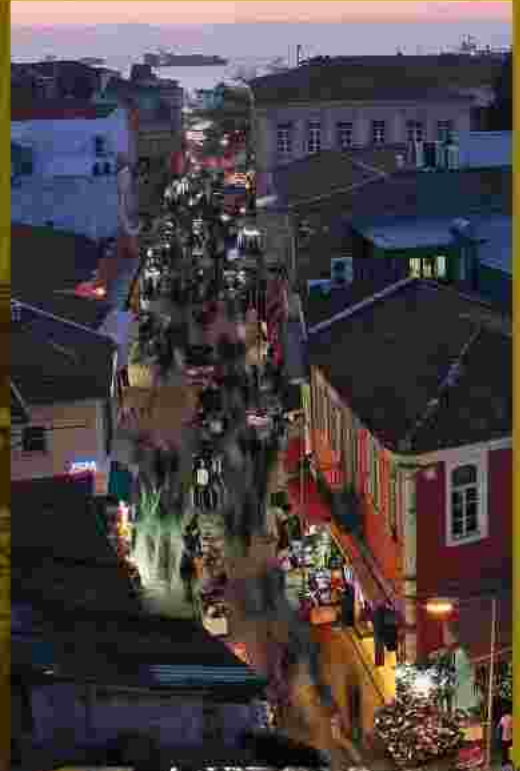
Açık Hava Müzesi'nde Otantik Bir Yaşam

Konak'ta iki ve üç katlı olan, bahçesinde anılar biriken, sokağa bakan pencerelerinin çok kültürlü bir şehre açıldığı taş ve ahşap yapılı, 2 bin 500 tescilli ev bulunuyor.

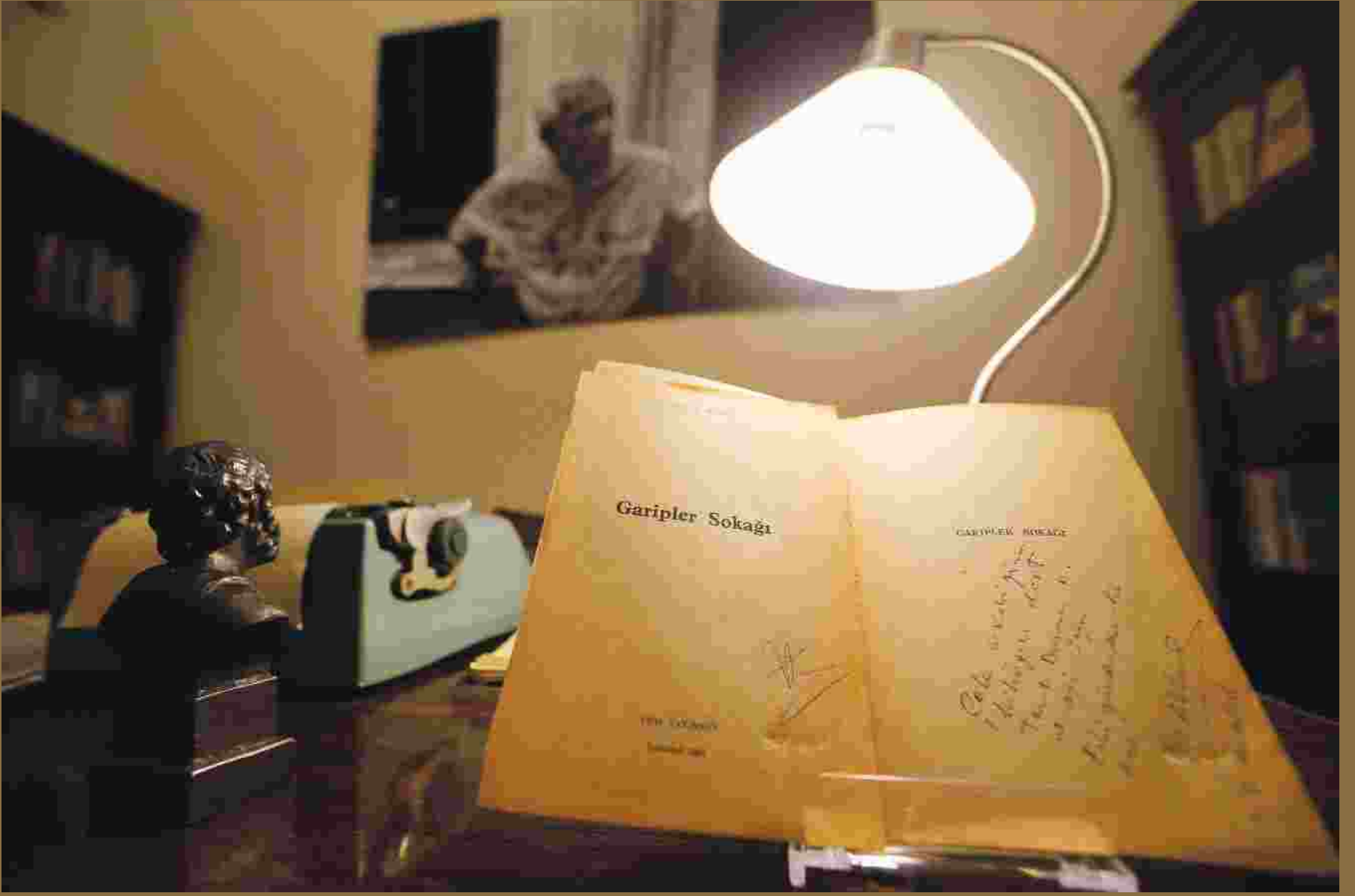
Bir dönem şehrin tanıklığını yapan bu yapıların arasında, eski dönem geleneklerinin sürdüğü bir yaşam akıyor.

Üzerinde 15 bin dükkanın yer aldığı yüzlerce yıllık Kemeraltı Çarşısı'nda her gün kepenkler açılıyor, konuklar ağırlanıyor.

Şehrimiz sizi yeni imgeler üretmeye çağırıyor.

KONAK BELEDİYESİ

Tarık Dursun K. Yazar Evi

Türk edebiyatının ve sanat dünyamızın hemen her dalında unutulmaz eserler veren, hayatı boyunca yoksul insanların onurlu yaşam mücadelesini kaleme alan sevgili İzmirli yazarımız Tarık Dursun K. 'nin anısını yaşatmak istedik.

Tarık Dursun K. Yazar Evi ile hem şehrimize hem de kültür dünyasına katkı sunmayı amaçladık.

Yazarlarımızı ağırlayacağımız, edebiyat atölyeleri oluşturacağımız evimiz, tarihi Karataş Senti'nde sizleri bekliyor.

Mithatpaşa Caddesi 269 Sokak No: 12 Karataş - İzmir
İletişim : 0 232 422 52 36

KONAK BELEDİYESİ